

Tohditko tunnistaa?

OSAAMISEN TUNNISTAMISEN JA TUNNUSTAMISEN
NYKYTILA JA KEHITTÄMISHAASTEET
AMMATILLISESSA PERUSKOULUTUKSESSA

JYVÄSKYLÄN AMMATTIKORKEAKOULUN JULKAISUJA 105

LEA SOININEN
ANNU NISKANEN
AINO LEPÄNJUURI
(TOIM.)

Tohditko tunnistaa?

OSAAMISEN TUNNISTAMISEN JA TUNNUSTAMISEN
NYKYTILA JA KEHITTÄMISHAASTEET
AMMATILLISESSA PERUSKOULUTUKSESSA

OPETUSHALLITUS

JYVÄSKYLÄN
AMMATTIKORKEAKOULU

Ammatillinen opettajakorkeakoulu

JYVÄSKYLÄN AMMATTIKORKEAKOULUN JULKAISUJA –SARJA
Toimittaja • Eva Ijäs

© 2010

Tekijät & Jyväskylän ammattikorkeakoulu

TOHDITKO TUNNISTAA?

Osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen nykytila
ja kehittämishaasteet ammatillisessa peruskoulutuksessa

Kannen kuva • Plugi Oy
Ulkoasu • Pekka Salminen
Taitto • Tiina Vaahtera

ISBN 978-951-830-174-8 (PDF)
ISSN 1456-2332

JULKAISUN JAKELU

Jyväskylän ammattikorkeakoulu

Opetushallitus

Opetushallitus on tilannut ja rahoittanut
tässä julkaisussa raportoidun selvitystyön
Osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen hyvien käytänteiden
kokoaminen ja levittäminen ammatillisessa peruskoulutuksessa.

Selvitystyön toteutuksesta on vastannut Jyväskylän ammattikorkeakoulu,
amatillinen opettajakorkeakoulu yhteistyössä Jyväskylän yliopiston
Koulutuksen tutkimuslaitoksen ja Jyväskylän koulutuskuntayhtymän
Jyväskylän ammattiopiston kanssa.

Sisällys

SELVITYKSEN TAUSTA.....	7
-------------------------	---

OSA I – MITEN KENTTÄ ON TOIMINUT?

VALTAKUNNALLISEN KYSELYN TULOKSET

1 JOHDANTO.....	12
2 KYSELYN AINEISTO JA TOTEUTUS.....	13
2.1 Kyselyaineisto.....	14
2.2 Kyselyaineiston analysointi.....	17
2.3 Luotettavuus ja ongelmat.....	17
3 KYSELYN TULOKSET.....	19
3.1 Osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen ohjeistus ja vastuut.....	19
3.2 Opiskelijoille tiedottaminen.....	21
3.3 Osaamisen tunnistaminen.....	23
3.4 Osaamisen hankkimistavat ja tunnustamisen välineet.....	26
3.5 Henkilökohtaisen opintosuunnitelman käyttö osaamisen tunnistamisessa ja tunnustamisessa.....	29
3.6 Muualla kuin muodollisessa koulutuksessa hankitun osaamisen tunnistaminen.....	30
3.7 Osaamisen tunnustaminen.....	33
3.8 Osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen prosessin dokumentointi.....	36
3.9 Osaamisen tunnustamisen laajuus ja rajaaminen.....	37
3.10 Osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen prosessiin kuluva aika.....	41
3.11 Osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen vaikutus opiskeluajan lyhenemiseen.....	42
3.12 Henkilöstön koulutus osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen prosessiin.....	43
3.13 Arviointia aiemmin hankitun osaamisen tunnistamisesta ja tunnustamisesta oppilaitoksissa.....	46
3.14 Haasteet, tulevaisuus ja kehittäminen.....	50
4 YHTEENVETOA KYSELYN TULOISTA.....	52

OSA II – SYVENTÄVÄ KATSAUS

HAASTATTELUN JA KYSELYN TULOKSIA, YHTEENVETOA JA KEHITTÄMISEHDOTUKSIA

JOHDANTO	56
TEEMAHAASTATTELUN TOTEUTUS	57
YHTEISIN KÄSITTEIN OSAAMISTA TUNNISTAMAAN JA TUNNUSTAMAAN	59
OSAAMISEN KUVAAMISESTA KOKONAISVALTAISEEN AMMATILLISEEN OSAAMISEEN.....	67
OSAAMISEN TUNNISTAMISEN JA TUNNUSTAMISEN PROSESSI	83
OSAAMISEN TUNNISTAMINEN JA TUNNUSTAMINEN – ETUA KAIKILLE OSAPUOLILLE	100
OSAAMISEN ARVIOINNIN JA TUNNISTAMISEN HAASTEET EUROOPPALAISISSA KONTEKSTISSA.....	112
KEHITTÄMISHAASTEITA JA -EHDOTUKSIA.....	121
OSTU- SELVITYSRYHMÄ	126
LÄHTEET	128
LIITTEET	137

Selvityksen tausta

Osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen on ollut kehittämisen kohteena viime vuosina koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelmissa eri koulutusasteilla. Tarve osaamisen tunnistamiseen ja tunnustamiseen on noussut kansainvälisistä ja kansallisista koulutuksen kehittämisen näkymistä sekä työelämän ja oppimisajattelun muutoksista. Osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen taustalla on elinikäisen tai elämänlaajuisen oppimisen perusajatus. Sen mukaan opimme kaikkialla hankkimalla tietoja, taitoja ja valmiuksia elämän eri tilanteissa niin koulutuksessa, työelämässä kuin harrastuksissakin. Aiemmin hankitun osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen periaatteiden mukaisesti kaikilla on oikeus saada osaamisensa tunnustettua riippumatta siitä missä, milloin ja miten se on hankittu.

Osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen prosessin avulla opiskelija saa virallisen hyväksynnän aiemmin hankitulle osaamiselle. Osaamisen tunnistamisella tarkoitetaan vaihetta, jossa selvitetään mitä ja millaista osaamista yksilöllä on. Jos oppijalla on ajankohtaisten tavoitteiden mukaista osaamista, hänellä on mahdollisuus todentaa osaamisensa. Ohjauksen tehtävä on tarjota tukea ja välineitä tunnistamiseen sekä arvioida osaaminen tavoitesuhteisesti. Tunnistaminen ei suoraan johda virallisen todistuksen tai tutkintotodistuksen antamiseen, vaan se voi toimia virallisen tunnustamisen pohjana. Osaamisen tunnustamisella tarkoitetaan virallisen hyväksynnän antamista aiemmin hankitulle osaamiselle esimerkiksi todistuksella tai tutkintotodistuksella.

Osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen ei sinänsä ole uusi asia. Osaamisen tunnistamista ja tunnustamista on jo pitkään toteutettu muiden samanarvoiseksi arvioitujen koulutusten tai kurssien hyväksi lukemisena. Tunnustaminen ei ole kuitenkaan pääsääntöisesti ole koskenut arkioppimista tai muulla tavoin hankittua osaamista. Tähän on haettu ratkaisua erityisesti toisen asteen ammatillisessa koulutuksessa: Aikuisille suunnatussa näyttötutkintoperusteisessa koulutuksessa on 1990-luvun alusta lähtien tehty kehittämistyötä, jossa etenkin henkilökohtaistaminen on nostanut osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen toiminnan ytimeen. Opetussuunnitelmaperusteisessa ammatillisessa peruskoulutuksessa on otettu puolestaan ammattiosaamisen näytöt käyttöön osaamisen

arvioinnin ja tunnistamisen välineenä vuonna 2006 kaikilla aloilla. Myös työelämässä on käytetty osaamiskartoituksia työntekijöiden tai työyhteisöjen kehittämisen pohjaksi.

Osaamisen tunnistamista ja tunnustamista on viime vuosina kehitetty näkyvästi koulutusjärjestelmässämme, mutta tähän mennessä ole tehty kokonaiselvitystä siitä, minkä laatuista ja laajuista aiemmin hankitun osaamisen tunnistaminen on opetussuunnitelmaperusteisessa ammatillisessa peruskoulutuksessa. Tästä syystä opetushallitus tilasi tarjouskilpailun perusteella Jyväskylän ammattikorkeakoulun ammatilliselta opettajakorkeakoululta selvityksen, jonka tarkoituksena oli kartoittaa alueelliset ja koulutusalaakohtaiset käytänteet osaamisen tunnistamisessa ja tunnustamisessa ammatillisessa peruskoulutuksessa (OSTU- selvityshanke). Jyväskylän ammattikorkeakoulun ammatillinen opettajakorkeakoulu toteutti OSTU- selvityshankkeen yhteistyössä Jyväskylän koulutuskuntayhtymän Jyväskylän ammattiopiston ja Jyväskylän yliopiston koulutuksen tutkimuslaitoksen kanssa vuoden 2009 aikana. Selvityksessä toimivat yliopettaja Lea Soininen, lehtori Annu Niskanen ja yliopettaja Aino Lepänjuuri Jyväskylän ammattikorkeakoulun ammatillisesta opettajakorkeakoulusta, professori Marja-Leena Stenström Jyväskylän yliopiston koulutuksen tutkimuslaitoksesta ja lehtori Sari Riekkö Jyväskylän koulutuskuntayhtymän Jyväskylän ammattiopistosta. Tutkimusasistenttina toimi Sanna Boman Jyväskylän ammattikorkeakoulun ammatillisesta opettajakorkeakoulusta. Päävastuu aineiston keräämisestä ja selvityshankkeen toteuttamisesta oli Jyväskylän ammattikorkeakoulun ammatillisella opettajakorkeakoululla.

Selvityshankkeen tavoitteena oli kartoittaa osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen nykytilannetta ammatillisessa peruskoulutuksessa sekä kerätä osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen hyviä käytäntöjä. Selvityksen sisällöt jakautuivat kolmeen tema-alueeseen, jotka olivat:

- 1) osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen prosessit,
- 2) osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen menetelmät sekä
- 3) osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen laajuus ja merkitys opintojen lyhenemiselle

OSTU- selvityshanke toteutettiin kahdessa vaiheessa, jossa selvityksen teemoja selvitettiin alue- ja alakohtaisesti kattavasti sekä kvantitatiivisin että kvalitatiivisin menetelmin. Selvityksen ensimmäisessä vaiheessa keväällä 2009 toteutettiin kyselylomaketutkimus kaikille opetussuunnitel-

maperusteisen ammatillisen peruskoulutuksen koulutuksen järjestäjille. Selvityksen toinen osa toteutettiin syksyllä 2009 teemahaastatteluilla, joiden tarkoituksena oli syventää valtakunnallisesta kyselystä saatuja tuloksia. Haastatteluiden avulla pyrittiin löytämään oppilaitoksista osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen eri alojen hyviä käytänteitä levitettäväksi kaikille ammatillisen koulutuksen järjestäjille. Haastatteluihin valittiin seitsemän oppilaitosta kyselylomakkeeseen vastanneiden koulutuksen järjestäjien joukosta eri puolelta Suomea.

Julkaisu koostuu kahdesta osasta, jotka perustuvat selvityksen kysely- ja haastatteluaineistoon. Julkaisun **ensimmäisessä osassa** (Miten kenttä on toiminut) esitellään valtakunnallisen kyselyn tuloksia, jotka kuvaavat osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen nykytilannetta opetussuunnitelmaperusteisessa ammatillisessa peruskoulutuksessa. Julkaisun **toinen osa** (Syventävä katsaus) koostuu artikkeleista, joissa perehdytään syvemmin selvityksen tuloksista esiin nousseeseen osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen tematiikkaan. Toinen osa sisältää myös ehdotuksia osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen kehittämiseen opetussuunnitelmaperusteisessa ammatillisessa peruskoulutuksessa.

OSA I

MITEN KENTTÄ ON TOIMINUT?
Valtakunnallisen kyselyn tulokset

LEA SOININEN
ANNU NISKANEN
AINO LEPÄNJUURI
SANNA BOMAN

1 Johdanto

Valtakunnallisella kyselyllä selvitettiin alue- ja alakohtaisia osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen käytänteitä opetussuunnitelmaperustaisessa ammatillisessa peruskoulutuksessa. Julkaisun ensimmäisessä osassa esitellään kyselystä saatuja tuloksia, jotka antavat yleiskuvan osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen nykytilanteesta ammatillisessa peruskoulutuksessa.

2 Kyselyn aineisto ja toteutus

Kysely toteutettiin sähköisellä kyselylomakkeella (Digium-ohjelmalla). Kysely lähetettiin kaikille opetussuunnitelmaperusteisen ammatillisen peruskoulutuksen koulutuksen järjestäjille. Kyselyn ulkopuolelle rajattiin ammatilliset erityisoppilaitokset ja aikuisten ammatillinen peruskoulutus. Kaikkiaan kysely lähetettiin 125 koulutuksen järjestäjälle, joista 115 oli suomenkielisiä ja 10 ruotsinkielisiä. Koulutuksen järjestäjien yhteystiedot saatiin Opetushallituksen myyntipalveluista. Opetushallituksen listauksesta puuttuivat kansanopistot, joissa tarjotaan opetussuunnitelmaperusteista ammatillista peruskoulutusta. Näiden oppilaitosten yhteystiedot saatiin Koulutusnetistä (www.koulutusnetti.fi, Opetushallitus).

Kyselylomaketta testattiin huhtikuussa 2009 Jyväskylän ammattiopiston opinto-ohjaajilla (N=5), joiden antaman palautteen perusteella kyselyä muokattiin edelleen. Testiryhmän vastaukset eivät ole mukana kyselyn tuloksissa.

Lopullinen kyselylomake sisälsi monivalinta- ja avoimia kysymyksiä, joissa käsiteltiin seuraavia teemoja:

- 1) Taustatiedot
- 2) Osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen organisointi
  - i) osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen ohjeistus ja vastuut
- 3) Osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen prosessi
  - i) opiskelijoille tiedottaminen
  - ii) osaamisen tunnistaminen
  - iii) muualla kuin muodollisessa koulutuksessa hankitun osaamisen tunnistaminen
  - iv) osaamisen tunnustaminen
  - v) osaamisen tunnustamisen merkitys
  - vi) henkilökohtaisen opintosuunnitelman käyttö osaamisen tunnistamisessa ja tunnustamisessa
  - vii) henkilöstön koulutus osaamisen tunnistamiseen ja tunnustamiseen
- 4) Itsearviointi aiemmin hankitun osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen prosessista
- 5) Haasteet, tulevaisuus ja kehittäminen

Kyselyn saatekirje (liite 1) ja www-osoite lähetettiin koulutuksen järjestäjän edustajalle/rehtorille sähköpostitse ja kirjeitse. Rehtoreita pyydettiin välittämään saatekirje ja kyselyn www-osoite eteenpäin oppilaitoksen osaamisen tunnistamisesta ja tunnustamisesta / opinto-ohjauksesta vastaaville henkilöille. Lisäksi saatekirjeessä ohjeistettiin, että kyselyyn halutaan yksi vastaus jokaiselta koulutuksen järjestäjän edustamalta koulutusalueelta. Koulutuksen järjestäjän edustajien / rehtoreiden yhteystiedot saatiin oppilaitosten www-sivuilta.

Suomenkielinen kysely (liite 2) lähetettiin koulutuksen järjestäjille 27.4.2009 ja ruotsinkielinen 7.5.2009. Koulutuksen järjestäjille, jotka eivät vastanneet kyselyyn lähetettiin kaksi muistutuskirjettä sähköpostitse. Kysely suljettiin 25.5.2009. Kyselyn sulkemisen jälkeen tuli kahdelta rehtorilta pyyntö päästä vastaamaan kyselyyn, jolloin avasimme kyselyn uudelleen viikon ajaksi.

2.1 Kyselyaineisto

Kyselyyn vastasi 96 koulutuksen järjestäjää eli vastausprosentti oli 76,8 %. Yksittäisiä vastauksia kyselyyn tuli kaikkiaan 223. Vastanneista koulutuksen järjestäjistä 91 oli suomenkielisiä ja 5 ruotsinkielisiä. Suomenkielisten vastausprosentti oli 79,1 % ja ruotsinkielisten 50 %.

Kyselyyn saatiin vastauksia alueellisesti kattavasti (taulukko 1). Ainoastaan Itä-Suomessa vastausprosentti (53,3 %) jäi selvästi alhaisemmaksi kuin keskimääräinen vastausprosentti (76,8 %). Oulun, Etelä-Suomen ja Ahvenanmaan läänissä vastausprosentti oli taas korkeampi kuin keskimääräinen vastausprosentti.

TAULUKKO 1. Vastausten jakautuminen alueellisesti			
Lääni	Koulutuksen järjestäjiä N	Vastanneet koulutuksen järjestäjät lääneittäin M	Vastausprosentti lääneittäin %
Etelä-Suomen lääni	44	36	81,8
Länsi-Suomen lääni	48	36	75,0
Itä-Suomen lääni	15	8	53,3
Oulun lääni	10	10	100,0
Lapin lääni	7	5	71,4
Ahvenanmaan lääni	1	1	100,0
Koko aineisto	125	96	76,8

Koulutusaloittain tarkasteltuna vastausten jakautuminen noudatti samaa suuruusjärjestystä kuin koulutusalojen osuudet uusien opiskelijoiden määrällä mitattuna ovat (ks. Kumpulainen 2008, s. 88) (taulukko 2). Vastaukset eri koulutusaloilta jakautuivat myös alueellisesti tasaisesti eli jokaisesta läänistä (lukuun ottamatta Ahvenanmaata) saatiin vastauksia eri koulutusaloilta.

Vastausten koulutusaloittaisessa luokittelussa yhteiskuntatieteiden, talouden ja hallinnon alaan on yhdistetty myös luonnontieteiden alan (datanomien tutkinto) vastaukset, koska lähes kaikki näiden alojen vastaajista edustivat näitä kahta alaa yhdessä. Ryhmä useita aloja sisältää vastaajat, jotka edustivat 2–7 eri alaa samalla vastauksella. Useimmiten vastaajat edustivat tekniikan ja liikenteen alan lisäksi jotakin muuta alaa/aloja. Esimerkiksi tekniikan ja liikenteen alan ja matkailu- ja ravitsemis- ja talousalan yhdistelmä oli melko yleinen.

TAULUKKO 2. Vastaajien jakautuminen koulutusaloittain (N=223). Useita aloja -ryhmä sisältää vastaajat, jotka edustivat useita koulutusaloja samalla vastauksella		
Koulutusala	N	Vastausprosentti %
Humanistinen ja kasvatustieteiden ala	13	5,8
Kulttuuriala	23	10,3
Yhteiskuntatieteiden, talouden ja hallinnon ala, sekä luonnontieteiden ala	28	12,6
Tekniikan ja liikenteen ala	38	17,0
Luonnonvara- ja ympäristöala	23	10,3
Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala	33	14,8
Matkailu-, ravitsemis- ja talousala	26	11,7
Useita aloja	39	17,5
Yhteensä	223	100

Kyselyyn vastanneiden oppilaitosten koko opiskelijoiden määränä tarkasteltuna jakaantui tasaisesti (taulukko 3). Eniten vastauksia saatiin 200–499 opiskelijan oppilaitoksista (23,8 %) ja vähiten 1000–1999 opiskelijan (17,5 %) oppilaitoksista.

TAULUKKO 3. Vastausten jakautuminen oppilaitoksen koon mukaan (N=223)		
Oppilaitoksen koko opiskelijoiden määränä mitattuna	N	Vastausprosentti %
1-199 opiskelijaa	41	18,4
200-499	53	23,8
500-999	40	17,9
1000-1999	39	17,5
yli 2000	50	22,4
Yhteensä	223	100

Aseman mukaan tarkasteltuna vastaajista lähes puolet oli opinto-ohjaajia (taulukko 4). Vastanneiden asema vaihteli tilastollisesti erittäin merkittävästi oppilaitoksen koon mukaan. Pienissä oppilaitoksissa vastaajana oli pääsääntöisesti rehtori / muu esimies ja opettajat, kun taas isoissa oppilaitoksissa vastaajana toimivat pääasiassa opinto-ohjaajat. Luokka ”rehtori ja muu esimies” sisältää myös apulaisrehtorit sekä osastonjohtajat ja luokkaan ”koulutuspäällikkö” luettiin mukaan koulutus-alavastaavat ja tutkintovastaavat.

TAULUKKO 4. Vastaajien asema erikokoisissa oppilaitoksissa (N=223)						
Vastaajan asema	Opiskelijaa					
	1-199 %	200-499 %	500-999 %	1000-1999 %	YLI 2000 %	Kaikki %
Rehtori tai muu esimies	31,7	18,9	35,0	2,6	8,0	18,8 (N=42)
Koulutuspäällikkö/ koulutus-alavastaava	14,6	20,8	7,5	12,8	12,0	13,9 (N=31)
Opettaja	31,7	24,5	35,0	17,9	0	21,1 (N=47)
Opinto-ohjaaja	19,5	35,8	22,5	59,0	80,0	44,4 (N=99)
Muu	2,4	0	0	7,7	0	1,8 (N=4)
Yhteensä	100 (N=41)	100 (N=53)	100 (N=40)	100 (N=39)	100 (N=50)	100 (N=223)

*oppilaitoksen koko $\chi^2(16)=75,080$ $p<0,001$

2.2 Kyselyaineiston analysointi

Ennen tilastollista analysointia monivalintakysymysten ”jokin muu” -vaihtoehdon vastaukset luokiteltiin kunkin kysymyksen valmiiksi annettuihin luokkiin jos mahdollista. Jos vastaus ei sopinut mihinkään annettuun luokkaan, säilytettiin se ”jokin muu” -vaihtoehto-luokassa. Monivalintakysymyksissä tyhjä vastaus käsiteltiin puuttuvana tietona, lukuun ottamatta kysymyksiä 16 ja 17 (ks. liite 2), joissa puuttuva tieto tulkittiin ”ei”-vastausvaihtoehdoksi.

Luokiteltujen muuttujien perusjakaumia tarkasteltiin tilastollisesti ristiintaulukoinnilla. Tilastollisen merkitsevyyden rajaksi asetettiin $p < 0,05$ Pearsonin χ^2 -testissä. Joidenkin kysymysten kohdalla tilastollisia analyysejä ei voitu suorittaa, koska luokiteltavat muuttujat olivat niin moniluokkaisia, että testien edellyttämät oletukset eivät täyttyneet liian pienen N-määrän vuoksi. Keskiarvojen vertailussa käytettiin yksisuuntaista varianssianalyysiä. Suomen- ja ruotsinkielisten vastaukset analysoitiin yhdessä, ellei niiden välillä ollut tilastollisesti merkitsevää eroa. Kyselyaineiston tilastollinen analyysi tehtiin SPSS 16.0 ohjelmalla.

Kyselyn avoimet kysymykset analysoitiin laadullisesti ja niistä kerättiin monivalintakysymysten tuloksia täydentäviä tietoja. Osa avoimista vastauksista on luokiteltu ja niistä esitetään prosenttijakaumat. Tuloksissa esitetään myös suoria lainauksia avoimien kysymysten vastauksista, joiden avulla lukijat saavat kuvan vastaajien mielipiteistä.

2.3 Luotettavuus ja ongelmat

Kyselyn tuloksia voidaan pitää luotettavana, koska kyselyssä käytettiin kokonaisotantaa ja vastauksia saatiin alueellisesti ja koulutusaloittain kattavasti. Lisäksi kyselyn vastausprosentti (76,8 %) oli hyvä, vaikka kyselyn ajankohta huhti-toukokuussa osui oppilaitosten kiireisimpään aikaan. Ainoastaan Itä-Suomessa vastausprosentti jäi selvästi alhaisemmaksi kuin muissa lääneissä, joka saattaa heikentää tulosten luotettavuutta Itä-Suomen läänin osalta.

Olimme testanneet kyselyn toimivuuden ennakkoon Jyväskylän ammattiopiston opinto-ohjaajilla. Varsinaisessa kyselyssä muutamat vastaajat kuitenkin toivoivat kyselyyn enemmän vaihtoehtoja monivalintakysymyksien kohdalla. Toisaalta kyselylomakkeen jokaisessa monivalintakysymyksessä yhtenä vastausvaihtoehtona oli myös ”jokin muu” -vaihtoehto, johon vastaajat pystyivät antamaan oman vastausvaihto-

ehtonsa, ellei mikään valmiiksi annettu vaihtoehto vastannut tilannetta vastaajan oppilaitoksessa.

Kyselyn ruotsinkielinen käännös ei ollut täysin onnistunut, sillä osassa kysymyksiä käytetyt termit eivät olleet tuttuja vastaajille (erityisesti kysymys 40). Ilmeisesti tämän vuoksi ruotsinkielisten vastausprosentti jäi selvästi alhaisemmaksi kuin suomenkielisillä vastaajilla ja he olivat jättäneet myös vastaamatta osaan kyselyn kysymyksistä. Tämä saattaa heikentää kyselyn luotettavuutta ruotsinkielisten vastaajien kohdalla.

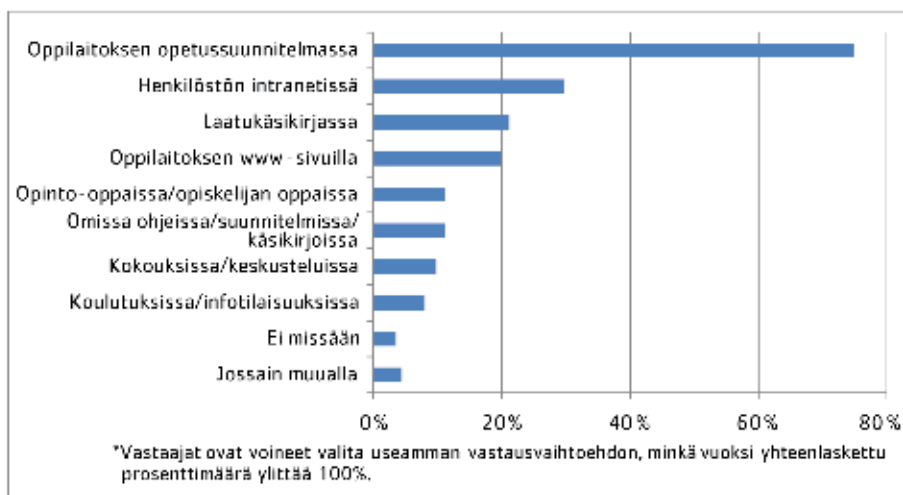
3 Kyselyn tulokset

Tulokset esitellään kyselylomakkeen mukaisessa järjestyksessä. Kyselylomakkeen kysymykset ja vastausten suorat jakaumat löytyvät liitteestä 2. Tilastollisten analysointien tuloksia esittäessä muuttujat, joiden vaikutus ei ole tilastollisesti merkitsevä, on merkitty lyhenteellä ns. (non-significant) taulukoiden alapuolelle. Tilastollisesti merkitsevistä tuloksista on esitetty tarkat p-arvot tekstissä tai taulukoiden alapuolella.

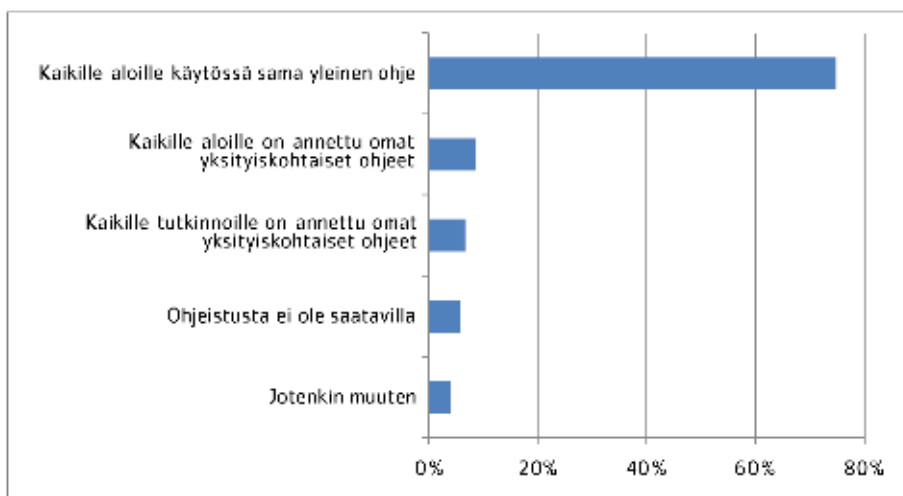
3.1 Osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen ohjeistus ja vastuut

Kyselyssä kartoitettiin, kuinka osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen prosessista tiedotetaan ja kuinka se ohjeistetaan oppilaitosten henkilöstölle. Lisäksi kyselyssä selvitettiin, ketkä oppilaitosten henkilöstöstä osallistuvat osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen prosessiin. Vastausten perusteella koulutuksen järjestäjät tiedottavat henkilöstölle periaatteet osaamisen tunnistamiseen ja tunnustamiseen pääasiassa koulutuksen järjestäjän/oppilaitoksen opetussuunnitelmassa (kuvio 1). Muita yleisiä tiedotusväyliä ovat henkilöstön intranet, laatukäsikirja ja oppilaitoksen www-sivut. Ainoastaan 3,5 % vastaajista ilmoitti, että koulutuksen järjestäjä ei tiedota missään henkilöstölle osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen periaatteista.

Vastausten perusteella oppilaitoksissa käytetään pääasiassa samaa yleistä ohjetta osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen prosessiin kaikille koulutusaloille (74,8 % vastaajista) (kuvio 2). Alakohtaista tai tutkintokohtaista ohjeistusta käyttivät ainoastaan oppilaitokset, jotka edustivat vain yhtä koulutusala ja tutkintoa. Yleisimmin näitä aloja olivat humanistinen ja kasvatusala sekä kulttuuriala. Vaihtoehto ”jotenkin muuten” sisälsi vastauksia, joiden mukaan henkilökuntaa ohjeistettiin keskusteluissa tai oppilaitoksen sisäisissä koulutuksissa. Näissä tilanteissa luotiin yhteiset suulliset ”pelisäännöt” osaamisen tunnistamisen prosessiin. Tilastollisia analyysejä ei voitu tehdä liian pienen N-määrän vuoksi.

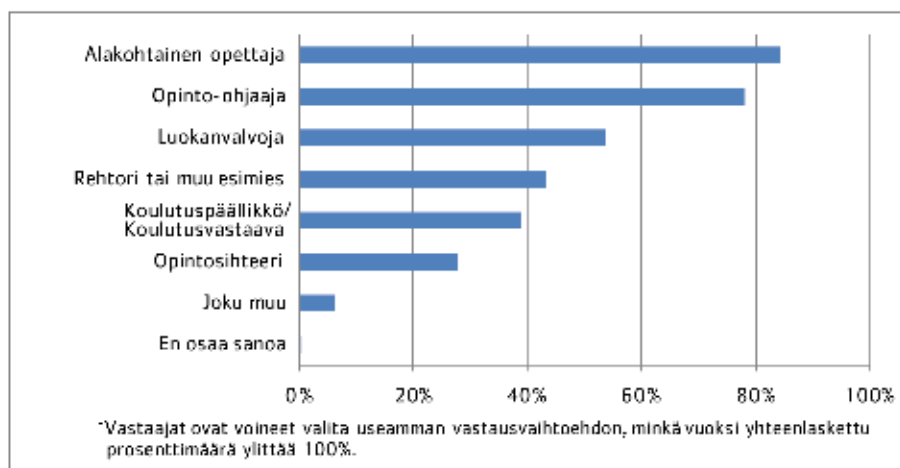

Kuvio 1. Missä koulutuksen järjestäjä tiedottaa henkilöstölle periaatteet aiemmin hankitun osaamisen tunnistamiseen ja tunnustamiseen (N=223)

Kuvio 2. Henkilöstön ohjeistus osaamisen tunnistamisen prosessiin oppilaitoksissa (N=222)

Oppilaitoksissa osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen prosessi koskettaa laajasti koko oppilaitoksen henkilöstöä (kuvio 3). Suurin rooli osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen prosessissa vastausten perusteella vaikuttaa olevan alakohtaisilla opettajilla ja opinto-ohjaajilla. Myös luokanvalvojen (ryhmäohjaajien) ja rehtoreiden / muiden esimiehien osuus on merkittävä. Vaihtoehto ”joku muu” sisältää erityisopettajat, opiskelijat, henkilöstösihteerin, tiimivastaavat ja opintosuunnittelijan.

Kuvio 3. Osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen prosessiin osallistuva henkilöstö oppilaitoksissa (N=223)

3.2 Opiskelijoille tiedottaminen

Opiskelijoille tiedottaminen heti koulutuksen alkaessa on tärkeä osa onnistunutta osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen prosessia. Vastajista 96,8 % (N=220) ilmoitti, että heidän oppilaitoksessaan tiedotetaan opiskelijoille osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen mahdollisuudesta opintojen alkamisen yhteydessä.

Vastaajilta tiedusteltiin avoimella kysymyksellä, millä tavoin opiskelijoille tiedotetaan aiemmin hankitun osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen mahdollisuudesta koulutuksen alkamisen yhteydessä. Vastausten perusteella yleisimmät tavat olivat opinto-ohjaajan tai luokanvalvojan (ryhmäohjaaja) pitämät tunnit tai infotilaisuudet, joissa selvitetään

osaamisen tunnistamisen periaatteita. Osa vastaajista kertoi, että koulutuksen alkamisen yhteydessä on orientaatioviikko/orientaatiopäiviä, jolloin opiskelijoille tiedotetaan tunnistamisen mahdollisuudesta eri tavoin. Osaamisen tunnistamisesta tiedotettiin opiskelijoille myös henkilökohtaisesti HOPS-keskusteluissa tai muiden haastatteluiden yhteydessä. Myös opiskelijan opasta ja opinto-opasta käytetään tiedottamisen apuna.

”Opinto-ohjauksen tunnilla / henkilökohtaisesti haastatteleamalla jokainen aloittava opiskelija.”

”Netti, opiskelijan opas (netissä ja paperiversiona), oppilaanohjauksen luokkatunneilla, henkilökohtaisen haastattelun yhteydessä.”

”Opiskelijoille järjestettävällä orientaatioviikolla, uusille opiskelijoille yhteisesti sekä henkilökohtaisesti koulutuspäällikön tapaamisissa.”

Vastauksista kävi myös ilmi, että osassa oppilaitoksista opiskelijoille tiedotetaan osaamisen tunnistamisen mahdollisuudesta jo ennen varsinaisen koulutuksen alkamista, esimerkiksi valintaprosessin yhteydessä.

”Hetimitse ensimmäisestä yhteydenotosta lähtien, siis kun opiskelija esim. kysyy puhelimitse tutkinnosta.”

”Ensimmäisen kerran valintaprosessin aikana, toisen kerran opiskelijan alussa orientointiviikon aikana ja kolmannen kerran henkilökohtaisen opinnonohjaustunnin aikana.”

Kyselyssä kartoitettiin myös, ovatko koulutusalojen ja opintokokonaisuuksien sisällöt ja tavoitteet opiskelijoiden saatavilla, sekä ovatko ne kuvattu niin yksityiskohtaisesti, että opiskelija voi helposti verrata niihin omaa osaamistaan. Kyselyyn vastanneista 92,8 % (N=221) ilmoitti, että koulutusalojen ja opintokokonaisuuksien tavoitteet ja sisällöt ovat opiskelijoiden saatavilla. Toisaalta 57,5 % (N=207) vastaajista ilmoitti, että koulutusalojen ja opintokokonaisuuksien sisältöjä ja tavoitteita ei ole kuvailtu niin selkeästi ja yksityiskohtaisesti, että opiskelija voisi verrata niihin aiemmin hankkimaansa osaamista. Tilastollisia analyysejä koulutusalojen ja opintokokonaisuuksien tavoitteiden ja sisältöjen saatavuudesta sekä yksityiskohtaisuudesta ei voitu tehdä liian pienen N-määrän vuoksi.

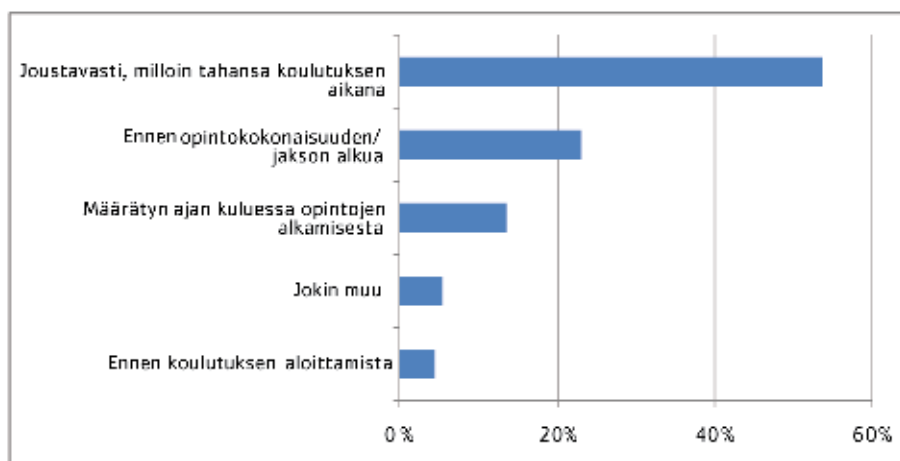
3.3 Osaamisen tunnistaminen

Osaamisen tunnistamisella tarkoitetaan vaihetta, jossa kartoitetaan/selvitetään, mitä ja millaista aiemmin hankittua osaamista opiskelijalla on (Opetusministeriö 2004a). Tunnistaminen ei suoraan johda virallisen todistuksen tai tutkintotodistuksen antamiseen, vaan se voi toimia virallisen tunnustamisen pohjana.

Ammatillisesta koulutuksesta säädetyn asetuksen mukaan ”*opiskelijan tulee hakea muualla suorittamiensa opintojen tai muutoin hankkimansa osaamisen arvioimista ja tunnustamista. Hakemus tulee tehdä riittävän ajoissa ennen mainittujen opintojen tai opintokokonaisuuden alkamista.*” (L 6.11.1998/811 ja 21.7.2005/603 12 § a).

Kyselyssä vastaajilta tiedusteltiin, milloin osaamisen tunnistaminen voidaan oppilaitoksessa tehdä, kenen aloitteesta osaamisen tunnistamisen prosessi käynnistyy sekä kenellä oppilaitoksessa on päävastuu opiskelijan osaamisen tunnistamisen ohjaamisessa.

Kyselyyn vastanneista 53,6 % ilmoitti, että aiemmin hankitun osaamisen tunnistaminen voitiin tehdä heidän oppilaitoksessaan joustavasti milloin tahansa koulutuksen aikana (kuvio 4). Vastaajista 23 % edellytti, että osaamisen tunnistaminen täytyy tehdä ennen opintokokonaisuuden- tai jakson alkua, ja 13,5 % vastaajista oli asettanut tietyn määrärajan jonka kuluessa osaamisen tunnistaminen täytyi tehdä. Vaihtoehto ”jokin muu” sisältää vastaukset, joissa osaamisen tunnistaminen tehdään yleensä tietyn ajan kuluessa, mutta tarvittaessa näistä aikarajoista voidaan joustaa.

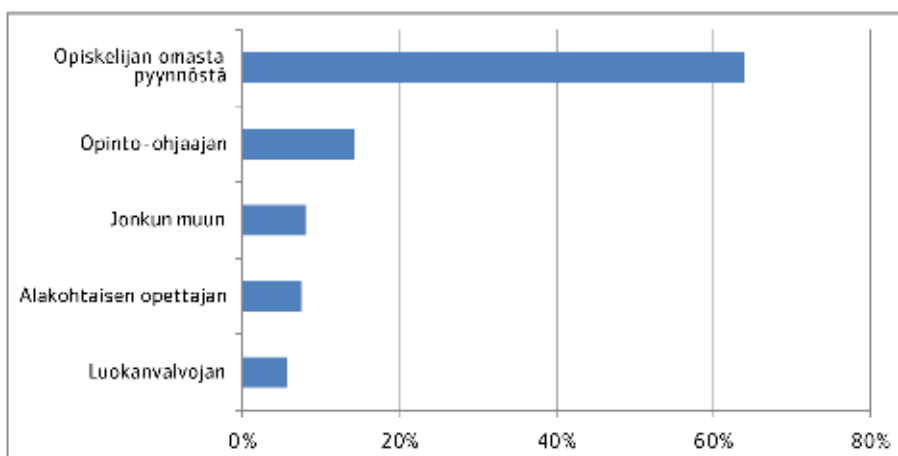

Kuvio 4. Milloin osaamisen tunnistaminen voidaan oppilaitoksissa tehdä (N=222)

Osaamisen tunnistamisen prosessin käynnistyminen edellyttää opiskelijan omaa aktiivisuutta, sillä 63,9 % vastaajista ilmoitti prosessin käynnistyvän opiskelijan omasta pyynnöstä (kuvio 5). Selvästi harvemmin osaamisen tunnistamisen prosessi käynnistetään opinto-ohjaajan, luokanvalvojan (ryhmänohjaaja) tai alakohtaisen opettajan toimesta. Jonkun muun aloitteesta -vaihtoehto sisältää vastaukset, joissa osaamisen tunnistamisen prosessi käynnistyy usean henkilön yhteistyöstä esimerkiksi opiskelijan ja alakohtaisen opettajan/opinto-ohjaajan.

Oppilaitoksissa päävastuu opiskelijan aiemmin hankitun osaamisen tunnistamisen ohjaamisessa on yleisimmin opinto-ohjaajalla tai luokanvalvojalla (ryhmänohjaaja) (taulukko 5). Vertailtaessa erikokoisia oppilaitoksia havaittiin, että mitä suurempi oppilaitos sitä suurempi päävastuu opinto-ohjaajalla on osaamisen tunnistamisen ohjauksessa. Pienissä oppilaitoksissa (alle 500 opiskelijaa) ohjauksen päävastuu vaikuttaisi olevan enemmän luokanvalvojalla (ryhmänohjaaja) ja alakohtaisella opettajalla. Luokkaan ”jollain muulla” kuuluvat ne vastaukset, joissa opiskelijan ohjaaminen oli jaettu kahden henkilön kesken esimerkiksi apulaisrehtorin ja opinto-ohjaajan. Tilastollisia analyysejä osaamisen tunnistamisen ohjaamisen päävastuusta ei voitu tehdä liian pienen N-määrän vuoksi.

Kyselyssä vastaajia pyydettiin avoimella kysymyksellä kuvailemaan miten opiskelijaa ohjataan tunnistamaan aiemmin hankkimaansa osaamista. Vastauksista nousi esiin osin samoja asioita kuin kysymyksen 11 vastauksista. Vastausten perusteella opiskelijaa ohjataan pääsääntöisesti yhteisillä opinto-ohjaajan tai luokanvalvojan (ryhmänohjaaja) tunneilla sekä henkilökohtaisissa HOPS-keskusteluissa tai muissa tapaamisissa.

Kuvio 5. Kenen aloitteesta osaamisen tunnistamisen prosessi käynnistetään oppilaitoksissa (N=222)

TAULUKKO 5. Kenellä on päävastuu opiskelijan aiemmin hankitun osaamisen tunnistamisen ohjaamisessa erikokoisissa oppilaitoksissa (N=223)						
Asema	Opiskelijaa					
	1-199 %	200-499 %	500-999 %	1000-1999 %	YLI 2000 %	Kaikki %
Rehtori tai muu esimies	17,1	3,8	5,0	5,1	4,0	6,7 (N=15)
Koulutuspäällikkö/ koulutuslavastaava	4,9	9,4	5,0	15,4	2,0	7,2 (N=16)
Alakohtainen opettaja	19,5	13,2	7,5	5,1	6,0	10,3 (N=23)
Luokanvalvoja	34,1	37,7	35,0	20,5	26,0	30,9 (N=69)
Opinto-ohjaaja	17,1	34,0	45,0	53,8	60,0	42,2 (N=94)
Joku muu	7,3	1,9	2,5	0	2,0	2,7 (N=6)
Yhteensä	100 (N=43)	100 (N=53)	100 (N=40)	100 (N=39)	100 (N=50)	100 (N=223)

”Opiskelijalle varataan mahdollisuus henkilökohtaiseen opinto-ohjaukseen heti koulutuksen alussa (1–3 viikon kuluessa). Ohjaustilanteessa kerrotaan pääperiaatteet osaamisen tunnistamisessa. Opinto-ohjaaja pitää kaikille opiskelijoille yhteisen infotunnin toisena tai kolmantena päivänä opiskelun aloittamisesta.”

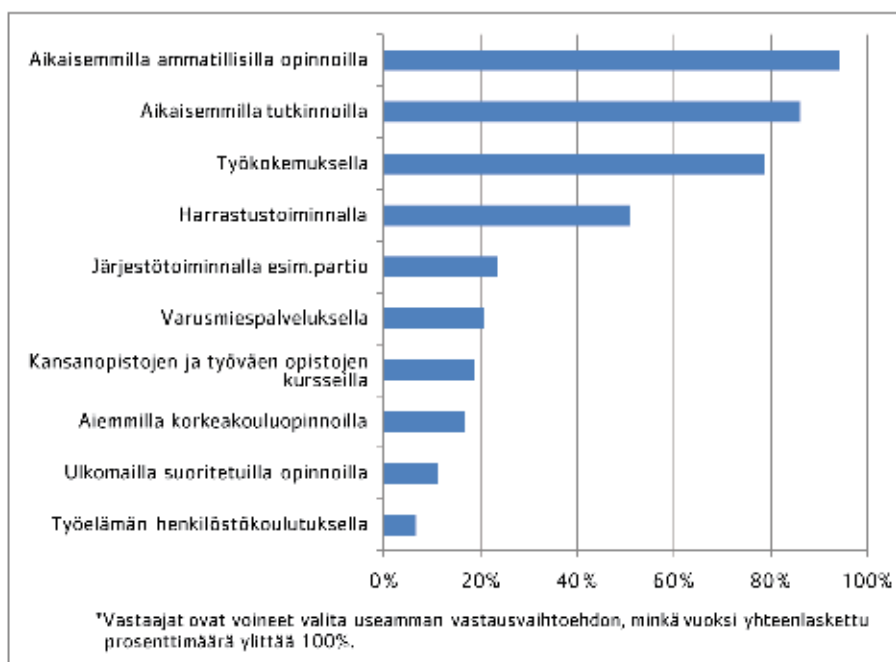
”1. Tiedotetaan mahdollisuudesta heti opiskelun alussa. 2. uuden opintokokonaisuuden/tutkinnon osan alussa käydään tavoitteet/arviointikriteerit läpi yhdessä, samalla opettaja kertoo, millaisessa työssä syntyy tai on syntynyt vaadittavaa osaamista, 3. valinnaisten opintojen infossa ennen valintoja kerrotaan kaikki mahdollisuudet 4. Keväällä kerrotaan mahdollisten kesätöiden hyödyntämisestä ja syksyllä kysytään kesätöiden perään.”

Muutamista vastauksista nousee kuitenkin esille, että opiskelijan osaamisen tunnistamisen ohjaaminen on joissakin oppilaitoksissa vielä vailla kunnan käytänteitä, ja tunnistamista osataan tehdä pelkkien todistusten perusteella.

”Ei sitä osata tehdä osastolla muuten kuin niissä tapauksissa, jolloin opiskelija on tullut toisesta oppilaitoksesta ja hänellä on näyttää opintosuoritukset todistuksesta.”

3.4 Osaamisen hankkimistavat ja tunnistamisen välineet

Kyselyssä vastaajilta selvitettiin, kuinka heidän oppilaitoksessaan opiskelijat ovat hankkineet osaamisen, jolla opintoja tunnustetaan. Yleisimmin opiskelijoiden osaaminen on hankittu aikaisemmillä ammatillisilla opinnoilla, aikaisemmillä tutkinnoilla (esimerkiksi lukio- ja ylioppilastutkinnot) ja työkokemuksella (kuvio 6). Lisäksi noin puolet vastaajista ilmoitti opiskelijoiden hankkineen osaamista harrastustoiminnan kautta. Koulutusaloittain tarkasteltuna eri alojen välillä on havaittavissa joitakin eroavaisuuksia (taulukko 6). Humanistisella ja kasvatusalalla järjestötoiminnalla hankittu osaaminen (13 %) on tärkeämmässä roolissa kuin muilla aloilla. Esimerkiksi luonnonvara- ja ympäristöalalla järjestötoiminnan osuus on 0 %. Kulttuurialalla aikaisempien tutkintojen osuus (26,8 %) ja ulkomailla suoritettujen opintojen osuus (6,1 %) on suurempi verrattuna muihin aloihin. Luonnonvara- ja ympäristöalalla (31,5 %) sekä tekniikan ja liikenteen alalla (25,8 %) aiempien ammatillisten opintojen osuus on selvästi korkeampi kuin muilla aloilla.

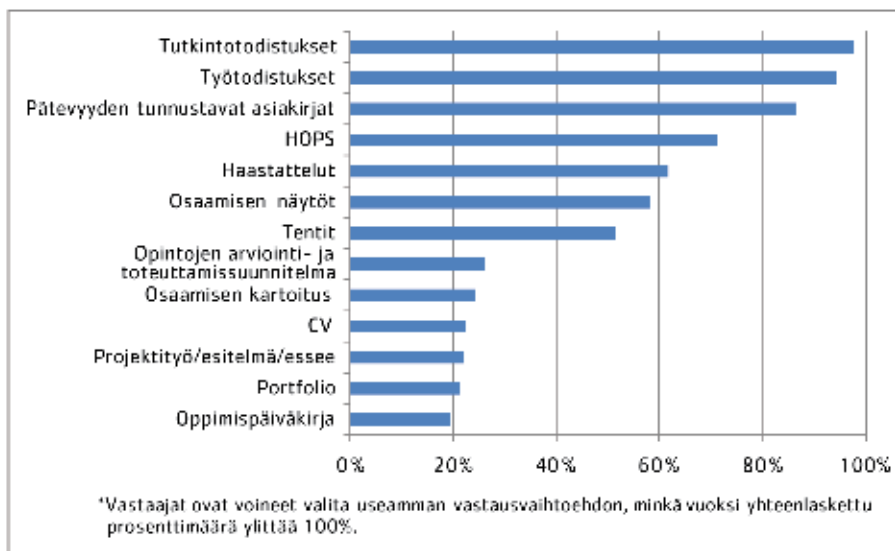

Kuvio 6. Opiskelijoiden aiemmin hankitun osaaminen yleisimmät hankkimistavat (N=222)

TAULUKKO 6. Opiskelijoiden aiemmin hankitun osaamisen hankkimistavat koulutusaloittain (N=222)

	Humanisti- nen ja kasvatusala (N=13) %	Kulttuuriala (N=23) %	Yhteiskuntatieteiden, talouden ja hallinnon ala, sekä luonnontieteiden ala (N=28) %	Tekniikan ja liikenteen ala (N=37) %	Luonnonvara- ja ympäristöala (N=23) %	Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala (N=33) %	Matkailu-, ravitsemis- ja talousala (N=26) %	Useita aloja (N=39) %
Työkokemus	20,4	17,1	20,2	20,3	20,5	18,1	20,0	18,9
Järjestötoiminta	13,0	2,4	7,0	1,6	0	8,4	5,2	7,7
Harrastustoiminta	14,8	13,4	12,4	11,7	9,6	11,6	13,0	13,6
Varusmiespalvelus	0	3,7	7,0	7,0	2,7	4,5	6,1	5,3
Henkilöstökoulutus	1,9	0	3,1	0,8	0	3,9	0,9	1,2
Korkeakouluopinnot	3,7	3,7	4,7	3,9	4,1	4,5	5,2	3,0
Ammatilliset opinnot	22,2	23,2	20,9	25,8	31,5	21,3	21,7	21,9
Työväen ja kansa- laisopist. kurssit	1,9	3,7	4,7	2,3	6,8	4,5	5,2	6,5
Ulkomailla suor. opinnot	1,9	6,1	1,6	2,3	2,7	3,2	1,7	3,0
Tutkinnot	20,4	26,8	18,6	24,2	21,9	20,0	20,9	18,9

Vastaajilta tiedusteltiin myös, millä välineillä aiemmin hankittua osaamista tunnistetaan ammatillisessa peruskoulutuksessa. Lähes kaikki vastaajat ilmoittivat käyttäneensä aiemmin hankitun osaamisen tunnistamisessa tutkinto- ja työtodistuksia (97,7 % ja 94,1 %) sekä muita pätevyiden tunnustavia asiakirjoja (esim. hygieniapassia) (86,5 %) (kuvio 7). Tämän lisäksi HOPSia (71,2 %) käytettiin yleisesti. Haastatteluita, osaamisen näyttöjä ja tenttejä ilmoitti käyttäneensä osaamisen tunnistamisen apuna yli puolet vastaajista. Vain noin viidennes vastaajista ilmoitti käyttäneensä oppimispäiväkirjoja, portfolioita, projektitöitä/esitelmiä/esseitä osaamisen tunnistamisessa. Koulutusalaakohtaisesti tai alueellisesti tarkasteltuna ei havaittu eroja siinä, millä välineillä osaamista tunnustetaan.

Kuvio 7. Aiemmin hankitun osaamisen tunnistamisen apuna käytetyt välineet (N=222)

Pyysimme vastaajia asettamaan käyttämänsä osaamisen tunnistamisen välineet tärkeysjärjestykseen (3–5 kpl). Vastaajat nostivat tärkeimmiksi käyttämistään välineistään tutkintotodistukset, työtodistukset ja HOPSin. Vastausten perusteella vaikuttaa siltä, että aiemmin hankittua osaamista tunnustetaan vielä pääasiassa melko perinteisin välinein eli erilaisten todistusten ja dokumenttien avulla.

3.5 Henkilökohtaisen opintosuunnitelman käyttö osaamisen tunnistamisessa ja tunnustamisessa

Pyysimme vastaajia arvioimaan asteikolla 1–5 henkilökohtaisen opintosuunnitelman käytön tarpeellisuutta osana osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen prosessia. Suurin osa vastaajista arvioi HOPSin käytön tarpeelliseksi osana osaamisen tunnistamista (ka 3,98) ja tunnustamista (ka 4,16) (taulukko 7). Koulutuslalla, oppilaitoksen koolla tai läänillä ei ollut tilastollisesti merkitsevää vaikutusta vastaajien arviointiin HOPSin tarpeellisuudesta.

TAULUKKO 7. HOPSin tarpeellisuus osana osaamisen tunnistamista ja tunnustamista vastaajien arvioimana asteikolla 1–5 (1=täysin tarpeeton, 5=erittäin tarpeellinen) (N=213)		
HOPSin tarpeellisuus	N	KA ($\pm$ keskihajonta)
osana osaamisen tunnistamista	212	3,98 ($\pm$ 1,15)
osana osaamisen tunnustamista	213	4,16 ($\pm$ 1,05)

*Koulutusala p=ns.; oppilaitoksen koko p=ns.; lääni p=ns. (ns.= muuttujan vaikutus ei ole tilastollisesti merkitsevä)

Seuraavassa vastaajien kommentteja, kuinka he hyödyntävät HOPSia osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen prosessissa:

”HOPSiin opiskelija kirjaa omia vahvuuksiaan, aiempia opintojaan ja työkokemuksiaan, tavoitteitaan yms. Se on tavallaan lähtökohta, jonka avulla oppimisen polku alkaa muotoutua. HOPSiin kirjataan aiemmin hankittu ja tunnustettu osaaminen mutta ennen kaikkea myös koulutuksen aikana hankittava tutkinnon tavoitteiden mukainen osaaminen. HOPSin ja ennen kaikkea siihen sisältyvän työssäoppimis- ja näyttösuunnitelman avulla pyritään laajentamaan ja monipuolistamaan sekä syventämään alan ammatinhallintaa.”

”Opiskelijalle pyritään laatimaan mahdollisimman järkevä henkilökohtainen opiskelusuunnitelma jossa otetaan huomioon aikaisempi osaaminen ja pyritään järjestämään opinnot niin että ei tule vain tyhjiä kohtia opiskeluun vaan, että opinnot etenevät mahdollisimman joustavasti ja nopeasti. Tavoitteena opiskelijan aikaisempi valmistuminen.”

”Sinne kirjataan tunnustamiset ja sen mukaan laaditaan henkilökohtainen opintopolku. Jos tunnustettua osaamista (on) paljon voidaan jo opintojen alussa tehdä esim. kaksivuotisen opintopolun suunnitelma koko opintojen ajalle. Ensimmäinen vuosi voidaan suunnitella heti kokonaisuudessaan ja toinen tarkentuu seuraavan jaksosuunnitelman vahvistuttua ensimmäisen opiskeluvuoden keväällä ennen kesälomia. Näin opiskeluaika lyhenee tunnustettuja opintoviikkoja vastaavasti.”

”HOPS elää tällä hetkellä muutosvaihetta, joten juuri nyt sitä käytetään lähinnä kartoittamisen apuna siinä vaiheessa, kun mietitään mistä opinnoista opiskelijan on järkevää hakea osaamisen tunnistamista ja kuinka opintopolku tunnustamisen jälkeen muuttuu.”

3.6 Muualla kuin muodollisessa koulutuksessa hankitun osaamisen tunnistaminen

Muualla kuin muodollisessa koulutuksessa hankitulla osaamisella tarkoitetaan mm. työelämässä ja harrastusten kautta hankittua osaamista. Kyselyssä kartoitettiin avoimella kysymyksellä, millaisin keinoin tätä muualla kuin muodollisessa koulutuksessa hankittua osaamista tunnistetaan. Vastausten perusteella tunnistamisessa käytetään pääasiassa todistuksia tai muita osaamista osoittavia dokumentteja. Useat vastaajat edellyttivät osaamisesta virallista todistusta, jotta se voitaisiin tunnistaa.

”Osaamisesta vaaditaan todistus tai asiakirja, jolla osaaminen on todistettavissa. Esim. harrastuksesta järjestävän organisaation laatima todistus, jossa tarkemmat tarvittavat tiedot. Työelämästä työtodistus, jossa tarvittaessa tehtävän kuvaus tarkemmin sekä arviointi.”

Vastauksista nousi esiin myös muita tunnistamisen keinoja kuten osaamisen näytöt, osaamiskartoitukset, tentit ja kirjalliset näytteet.

”Voimme järjestää tarvittaessa kokeen (esim. lääkehoito, lääkelaskut, kirjallisen tehtävän tai koululla näytön taitojen hallinnasta esim. injektion anto).”

”Osaamiskartoitusten avulla. Vertaamalla muualla kuin muodollisessa koulutuksessa hankittua osaamista ammattitaitovaatimuksiin.”

Useissa vastauksissa korostettiin erityisesti henkilökohtaisten haastatteluiden ja keskusteluiden merkitystä muualla kuin muodollisessa koulutuksessa hankitun osaamisen tunnistamisen apuna.

”Haastatteleamalla opiskelija kertoo osaamisalueistaan esim. työkokemuksen perusteella saadussa osaamisen tunnistamisessa...”

”Keskustellen pohditaan millaista osaamista on hankittu ja kuinka se voidaan (jos voidaan) sisällyttää tutkintoon. Pohditaan myös mitä tämä osaaminen merkitsee ko. tutkinnon näkökulmasta ja mikä osaamisen merkitys on opiskelijan ammatillisessa kasvussa.”

Kyselyn vastaajista 53 % (N=219) ilmoitti kokevansa muualla kuin muodollisessa koulutuksessa hankitun osaamisen tunnistamisen haastavaksi. Koulutuslalla, alueella eikä oppilaitoksen koolla ollut tilastollisesti merkitsevää vaikutusta muualla kuin muodollisessa koulutuksessa hankitun osaamisen tunnistamisen haastavaksi kokemiseen.

Suurimmiksi haasteiksi vastaajat kokivat arvioimisen, että onko opiskelijalla todella sitä osaamista mitä opetussuunnitelman perusteet edellyttävät. Myös eri alalta hankitun työkokemuksen tunnistaminen toisen koulutusalan opintoihin koettiin haastavaksi.

”Yleisten käytänteiden ja ohjeiden puuttuminen osaamisen hankintatapojen kirjavuudessa, tuo epävarmuutta ja vaikeuttaa tunnistamisen rajaamista yksilöillä.”

”Vastaavuudet, kun ala on ollut toinen.”

”Voiko osaamiseen luottaa.”

Lisäksi vastaajat kokivat haastavaksi opiskelijoiden oikeudenmukaisen ja tasapuolisen kohtelun muualla kuin muodollisessa koulutuksessa hankitun osaamisen tunnistamisessa.

”Ongelmana osaamisen rajaaminen siten, että se oikeudenmukaisesti sekä opiskelijan että muiden opiskelijoiden kannalta tulisi huomioonotetuksi.”

Myös dokumenttien ja todistusten luotettavuutta tai puuttumista pidettiin ongelmallisena ja joissakin tapauksissa se saattaa jopa estää opiskelijan aiemmin hankitun osaamisen tunnustamisen.

”Kyllä, monasti kurssitodistuksista/työ/harrastustodistuksista ei löydy kuvia sisällöistä/tehtävistä, pitää melko tarkkaan haastatella ja opiskelijan kirjata itse omat osaamisalueensa.”

”Dokumenttien puute voi myös olla este, ettei osaamista tunnusteta...”

Muutamit vastaajat toivat esille myös opettajien asenteet, jotka saattavat vaikeuttaa muualla kuin muodollisessa koulutuksessa hankitun osaamisen tunnistamista ja tunnustamista. Yhä edelleen osa opettajista ei hyväksy muuta kuin muodollisessa koulutuksessa hankittua osaamista.

”Opettajat arvostavat vielä pitkälti koulussa opetettuja asioita ja heidän on monta kertaa vaikea hyväksyä sitä, että asiat on voitu oppia esim. työelämässä.”

”Prosessien johdonmukaisuus ja yleiset periaatteet on haastava määrittää. Kun prosessissa on mukana monia opettajia ja asia ei ole kaikille täysin selvää, on joskus vaikea saada kaikkia toimimaan yhteisillä periaatteilla.”

Lisää ohjeistusta muualla kuin muodollisessa koulutuksessa hankitun osaamisen tunnistamiseen koki tarvitsevansa 59,2 % (N=218) vastaajista. Ohjeistuksen tarve vaihteli tilastollisesti merkitsevästi lääneittäin ja koulutusaloittain. Itä-Suomen, Länsi-Suomen, Lapin ja Ahvenanmaan läänissä yli puolet vastaajista (57,6–100 %) kaipaasi lisää koulutusta, kun taas Etelä-Suomen läänissä 40 % (taulukko 8). Koulutusaloittain eniten ohjeistusta tarvitsivat vastaajat, jotka edustivat useita koulutusaloja, luonnonvara- ja ympäristöalaa, tekniikan ja liikenteen alaa sekä sosiaali-, terveys- ja liikunta-alaa. Vähiten lisäohjeistusta kaivattiin kulttuurialalla ja yhteiskuntatieteiden, talouden ja hallinnon alalla (sis. luonnontieteiden alan) (taulukko 8).

TAULUKKO 8. Ohjeistuksen tarve muualla kuin muodollisessa koulutuksessa hankitun osaamisen tunnistamiseen lääneittäin ja koulutusaloittain (N=218)	
Tarvitsee lisää ohjeistusta %	
Lääneittäin	
Etelä-Suomen lääni	39,1 (N=64)
Länsi-Suomen lääni	67,5 (N=83)
Itä-Suomen lääni	72,2 (N=18)
Oulun lääni	57,6 (N=33)
Lapin lääni	76,5 (N=17)
Ahvenanmaan lääni	100 (N=3)
Koulutusaloittain	
Humanistinen ja kasvatusala	61,5 (N=13)
Kulttuuriala	30,4 (N=23)
Yhteiskuntatieteiden, talouden- ja hallinnon ala,	44,4 (N=27)
Tekniikan ja liikenteen ala	66,7 (N=36)
Luonnonvara- ja ympäristöala	69,6 (N=23)
Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala	65,6 (N=32)
Matkailu-, ravitsemis- ja talousala	50,0 (N=26)
Useita aloja	73,7 (N=38)

*Lääni $\chi^2(5)=18,558$ $p=0,002$; Koulutusala $\chi^2(7)=16,952$ $p=0,018$

3.7 Osaamisen tunnustaminen

Osaamisen tunnustamisella tarkoitetaan vaihetta, jossa aiemmin hankitulle osaamiselle annetaan virallinen hyväksyntä esimerkiksi erillisellä todistuksella tai tutkintotodistuksella (Opetusministeriö 2004a). Kyselyssä vastaajilta tiedusteltiin, kuka tekee oppilaitoksessa aiemmin hankitun osaamisen tunnustamispäätöksen. Lisäksi vastaajilta kysyttiin, onko opiskelijoiden mahdollista tehdä oikaisupyyntöä osaamisen tunnustamispäätöksestä ja onko heidän mahdollista korottaa osaamisen tunnustamisella korvattuja arvosanoja.

Oppilaitoksen koko vaikutti tilastollisesti erittäin merkitsevästi tunnustamispäätöksen tekijään (taulukko 9). Pienissä alle 200 oppilaan oppilaitoksissa tunnustamispäätöksen tekee yleisimmin rehtori tai muu esimies, kun taas isommissa oppilaitoksissa (yli 1000 opiskelijaa) koulutuspäällikön/koulutuslavastaavan rooli tunnustamispäätöksen tekijänä kasvaa. Opinto-ohjaajan rooli tunnustamispäätöksen teossa on merkittävin 1000–1999 oppilaan oppilaitoksissa. Alueellisia ja koulutusala-kohtaisia eroja ei voitu testata tilastollisesti pienen N-määrän vuoksi.

TAULUKKO 9. Aiemmin hankitun osaamisen tunnustamispäätöksen tekijät erikokoisissa oppilaitoksissa (N=223)						
Asema	Opiskelijaa					
	1-199 %	200-499 %	500-999 %	1000-1999 %	YLI 2000 %	Kaikki %
Rehtori tai muu esimies	51,3	31,9	42,1	27,0	34,8	37,2 (N=77)
Koulutuspäällikkö/ koulutuslavastaava	15,4	29,8	21,1	35,1	50,0	30,9 (N=64)
Alakohtainen opettaja/ luokanvalvoja	30,8	21,3	23,7	8,1	2,2	16,9 (N=35)
Opinto-ohjaaja	2,6	17,0	13,2	29,7	13,0	15,0 (N=31)
Yhteensä	100	100 (N=47)	100 (N=38)	100 (N=37)	100 (N=46)	100 (N=207)

*Oppilaitoksen koko $\chi^2(12)=36,984$ $p<0,001$, (huom. testissä ja taulukossa eivät ole mukana luokat en osaa sanoa ja joku muu)

Osaamisen tunnustamisessa noudatetaan samoja asetuksia mitä arvioinnista ja sen oikaisemisesta on säädetty. Ammatillisesta koulutuksesta säädetyn lain mukaan: ”*opinto-, näyttö- ja tutkintasuoritukseensa tyytyväisen opiskelija voi pyytää siihen suullisesti tai kirjallisesti oikaisua rehtorilta tai arvioinnin suorittaneelta opettajalta taikka muulta arvioinnista päätöksen tekevältä henkilöltä.*” (arvioinnin oikaiseminen, laki 601/2005, 25c§ 2 mom.).

Vastaajista 95,9 % (N=217) ilmoitti, että opiskelijoiden on mahdollista tehdä oikaisupyynnöksi osaamisen tunnustamispäätöksestä. Oikaisupyynnösmahdollisuudessa ei ollut tilastollisesti merkitseviä eroja koulutusaloittain, lääneittäin tai oppilaitoksen koon mukaan.

Kyselyssä selvitettiin myös, onko opiskelijalla mahdollisuutta korottaa osaamisen tunnustamisella korvattuja arvosanoja. Lisäksi vastaajia pyydettiin kuvailemaan avoimella kysymyksellä, millä tavoin korvattuja arvosanoja on mahdollista korottaa. Vastaajista 73,8 % ilmoitti, että osaamisen tunnustamisella korvattujen arvosanojen korottaminen on mahdollista. Eri koulutusalojen välillä oli vaihtelua osaamisen tunnustamisella korvattujen arvosanojen korottamismahdollisuudessa. Humanistisella ja kasvatusalalla vain 30,8 % vastaajista kertoi korottamisen olevan mahdollista, kun taas toisilla aloilla yli 70 % vastaajista kertoi korottamisen olevan mahdollista (taulukko 10). Korottamismahdollisuudessa ei ollut tilastollisesti merkitseviä eroja lääneittäin tai oppilaitoksen koon mukaan.

TAULUKKO 10. Osaamisen tunnustamisella korvattujen arvosanojen korotusmahdollisuus koulutusaloittain (N=214)			
Koulutusala	N	Kyllä %	Ei %
Humanistinen ja kasvatustieteiden ala	13	30,8	69,2
Kulttuuriala	22	86,4	13,6
Yhteiskuntatieteiden, talouden ja hallinnon ala sekä luonnontieteiden ala	27	77,8	22,2
Tekniikan ja liikenteen ala	37	78,4	21,6
Luonnonvara- ja ympäristöala	21	71,4	28,6
Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala	32	75,0	25,0
Matkailu-, ravitsemis- ja talousala	24	70,8	29,2
Useita aloja	38	76,3	23,7
Kaikki alat	214	73,8	26,2

*Koulutusala $\chi^2(7)=15,198$ $p=0,034$; oppilaitoksen koko $p=ns.$; lääni $p=ns.$

Osaamisen tunnustamisella korvattuja arvosanoja pystyi vastaajien mukaan korottamaan tenteillä/kokeilla (55 % vastaajista), osaamisen näytöillä (36,2 %) tai osallistumalla uudelleen kurssille/opetukseen (34,9 %) (N=149, huom. samassa vastauksessa on voitu mainita useampi tapa, siksi yhteenlaskettu prosenttimäärä ylittää 100 %).

”Opiskelija voi näyttää esim. osallistumalla tenttiin,...., ammattiosaamisen näyttöön.”

”Harvoin tapahtunut, mutta on mahdollista, esim. kokoavalla tentillä, tehtävällä, työnäytteellä ja ao-näytön uusimalla. Periaatteessa myös esim. lukion kielten arvosanoja opiskelijat korottaneet rästitentissä koko opintoviikkomäärän osalta, tällöin arvosana on oppilaitoksen ei lukion antama.”

”Osallistumalla opintoihin ja suorittamalla opinnot ja sen jälkeen muutetaan arvosanaa mikäli se on parempi kuin osaamisen tunnustamisella hankittu.”

Muutamille vastaajista (2,9 %, N=149) osaamisen tunnustamisella korvattujen arvosanojen korottamismahdollisuus oli vielä uusi tilanne, jota ei ollut tullut vastaan.

”Det har inte gjorts, så modellen är inte fullt ut prövad.”

”En ole ihan varma... En ole ajatellut aiemmin tätä mahdollisuutta.”

3.8 Osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen prosessin dokumentointi

Vastausten perusteella yleisimmin osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen haetaan ja dokumentoidaan siihen tarkoitetuille hakulomakkeille, joihin liitetään mukaan mahdolliset todistukset/dokumentit hakijan aiemmin hankitusta osaamisesta. Varsinainen tunnustamispäätös kirjataan opiskelijan opintokorttiin/opintorekisteriin ja useimmiten myös HOPSiin (ks. seuraava kappale). Tunnustamispäätökset säilytetään oppilaitoksen arkistoissa. Seuraavassa vastaajien kuvauksia osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen prosessin dokumentoinnista:

”Täytetään lomake, josta käy ilmi, mitä aineita tunnistetaan: yhteiset, ammatilliset vai vapaasti valittavat. Lomakkeeseen liitetään kopiot todistuksista. Opiskelijan todistuksista kopiot. Tunnustamisesta yleensä seuraa tunnustaminen.”

”Ryhmänohjaaja kirjaa tunnistamisen HOPS kaavakkeelle. Opiskelija kirjaa tunnistamista varten lomakkeen, jolla hakee osaamisen tunnustamista ja liittää tähän tarvittavat todistukset. Ryhmänohjaaja käsittelee lomakkeen ja tunnistaa osaamisen (vastaavuudeltaan mitä opintojaksoa tai valinnaista opintoa koskeva ja opintoviikkomäärä).”

”Hyväksilukukaavake liitteineen koulutusjohtajan hyväksyttäväksi, lisänä aineen opettaja, ro:n ja opon lausunnot/keskustelut asiasta.”

”Opinto-ohjaaja hyväksyy opiskelijan lomakkeelle tekemän hakemuksen osaamisen tunnustamisesta ja sen jälkeen hyväksytyt tunnustamiset viedään opiskelijahallintojärjestelmään (Winha). Tehty alkuperäinen päätös arkistoidaan, opiskelija ja ryhmänohjaaja saavat kopion päätöksestä.”

”Opiskelija anoo tunnistamista ja toimittaa dokumentit. Varsinaisesti tunnustamista ei kirjata minnekään.”

”Oppilaitoksessa on käytössä Lomakelanomus opintojen tunnustamisesta. Opinto-ohjaaja valmistelee opiskelijan kanssa lomakkeen, jonka jälkeen opiskelija allekirjoittaa sen (alle 18 v myös huoltajan allekirjoitus). Sen jälkeen lomake menee liitteineen koulutusjohtajalle, joka hyväksyy anomuksen ja

toimittaa sen edelleen toimistosihteerille, joka kirjaa tunnustamisen opiskelijahallintajärjestelmään ja arkistoi yhden kappaleen. Kopiot anomuksesta toimitetaan opinto-ohjaajalle, ryhmäohjaajalle ja opiskelijalle. Ammatillisten opintojen tunnustamisessa tarvitaan myös vastuuopettajan ”kuittaus.”

Kyselyssä kartoitettiin myös erikseen henkilökohtaisen opintosuunnitelman (HOPS) käyttöä osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen dokumentoinnissa. Vastaajista 63,4 % ilmoitti dokumentoivansa osaamisen tunnistamisen osaksi HOPSia. Osaamisen tunnustamisen ilmoitti dokumentoivansa osaksi HOPSia 84,3 % vastaajista (taulukko 11). Oppilaitoksen koko ei vaikuttanut tilastollisesti merkitsevästi osaamisen tunnistamisen eikä tunnustamisen HOPSiin dokumentointiin. Koulutusala- ja aluekohtaisia jakaumia ei voitu testata liian pienen N-määrän vuoksi.

TAULUKKO 11. Dokumentoidaanko osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen osaksi HOPSia oppilaitoksissa (N=217)				
	N	Kyllä %	Ei %	En osaa sanoa %
Dokumentoidaanko osaamisen tunnistaminen osaksi HOPSia	216	63,4	17,6	19,0
Dokumentoidaanko osaamisen tunnustaminen osaksi HOPSia	217	84,3	7,8	7,8

*Oppilaitoksen koko p=ns.

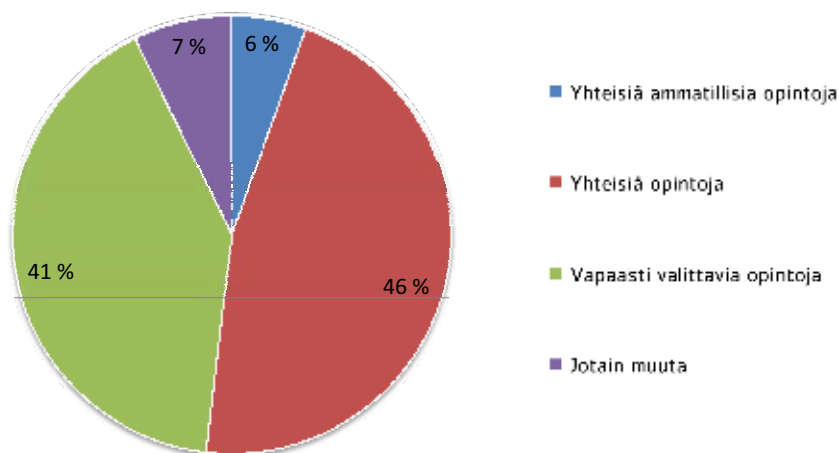
3.9 Osaamisen tunnustamisen laajuus ja rajaaminen

”Osaamisen tunnustamisella voidaan opiskelijalle lukea hyväksi ja korvata tutkinnon pakollisia, valinnaisia tai vapaasti valittavia opintoja.” (Laki ammatillisesta koulutuksesta 630/30§ [15.7.2005/601]).

Kyselyssä kartoitettiin mitä opintoja ammatillisessa peruskoulutuksessa yleisimmin korvataan osaamisen tunnistamisella ja tunnustamisella. Lisäksi vastaajilta tiedusteltiin, voidaanko kaikkia opintoja tunnustaa aiemmin hankitulla osaamisella, sekä rajataanko oppilaitoksissa, kuinka vanhaa osaamista voidaan tunnustaa.

Vastausten perusteella osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen korvaa ammatillisessa peruskoulutuksessa yleisimmin yhteisiä opintoja (46 %) ja vapaasti valittavia opintoja (41 %). Ammatillisten opintojen

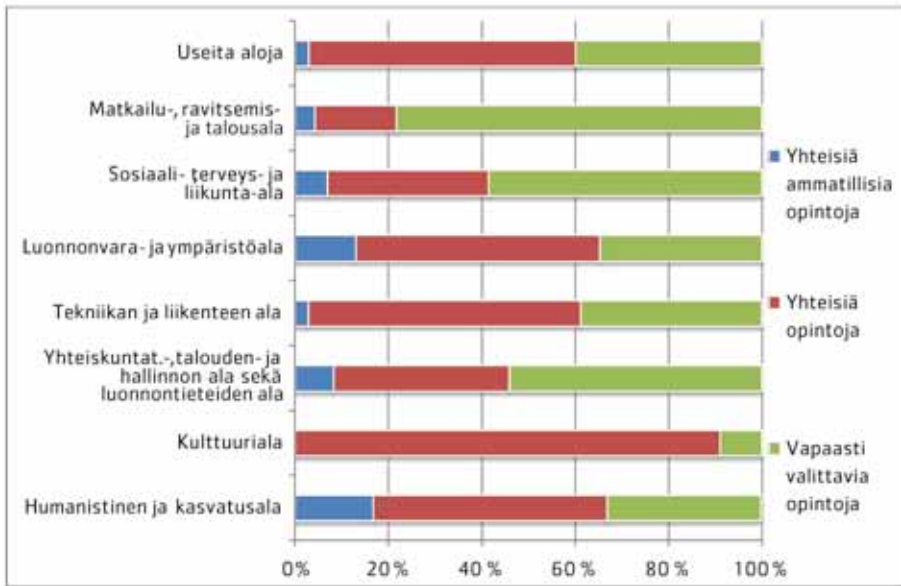
osuus korvattavista opinnoista on erittäin pieni, vain 6 % (kuvio 8). Vaihtoehto ”jotain muuta” sisältää vastaukset joissa ilmoitettiin aiemmin hankitun osaamisen korvaavan tasaisesti kaikkia opintoja tai tasaisesti yhteisiä opintoja ja vapaasti valittavia opintoja.

Kuvio 8. Tutkinnon eri osien korvautuminen aiemmin hankitulla osaamisella (N=220)

Koulutusaloittain tarkasteltuna eri alat eroavat sen suhteen, mitä opintoja yleisimmin korvataan aiemmin hankitulla osaamisella (kuvio 9). Humanistisella ja kasvatusalalla (16,7 %) sekä luonnonvara- ja ympäristöalalla (13 %) korvataan enemmän yhteisiä ammatillisia opintoja kuin muilla aloilla. Kulttuurialalla, jossa yhteisiä ammatillisia opintoja ei korvata oikeastaan lainkaan, korvataan lähes yksinomaan yhteisiä opintoja (90,9 %). Vapaasti valittavia opintoja korvataan selvästi enemmän matkailu-, ravitsemis- ja talousalalla (78,3 %) kuin muilla aloilla.

Vastaajista 79,5 % ilmoitti, että heidän oppilaitoksessaan voidaan tunnustaa kaikkia opintoja aiemmin hankitulla osaamisella. Oppilaitoksen koko vaikutti tilastollisesti merkitsevästi tunnustamismahdollisuuteen (taulukko 12), sillä laajimmin opintoja voitiin tunnustaa yli 2000 oppilaan oppilaitoksissa (94 %) ja vähiten 1000–1999 oppilaan oppilaitoksissa (66,7 %). Koulutusalalla tai läänillä ei ollut tilastollisesti merkitsevää vaikutusta opintojen tunnustamismahdollisuuteen.

Kuvio 9. Tutkinnon eri osien korvautuminen aiemmin hankitulla osaamisella eri koulutusaloilla (N=204). Kuvio ei sisällä "jotain muuta" -vastausvaihtoehtoa.

TAULUKKO 12. Voidaanko kaikkia opintoja tunnustaa aiemmin hankitulla osaamisella (N=219)

Oppilaitoksen koko opiskelijoiden määränä mitattuna	N	Kyllä %	Ei %
1–199 opiskelijaa	39	74,4	25,6
200–499	52	80,8	19,2
500–999	39	76,9	23,1
1000–1999	39	66,7	33,3
yli 2000	50	94,0	6,0
Kaikki	219	79,5	20,5

*Oppilaitoksen koko $\chi^2(4)=11,215$ $p=0,024$; koulutusala $p=ns.$; lääni $p=ns.$

Avoimien vastausten perusteella oppilaitoksissa ammatillisia opintoja tunnustetaan vähän, ja joissakin tapauksissa niiden tunnustamista saatetaan rajata. Lisäksi aiemmin hankitun osaamisen arvosana tai arvosanojen puuttuminen saattavat estää osaamisen tunnustamisen. Useissa vastauksissa nostettiin esille myös työssäoppiminen ja opinnäytetyö opintoina, joita ei voida korvata aiemmin hankitulla osaamisella.

”Ammatilliset aineet ainakin 3. luokalla ovat tärkeitä ja ne opiskellaan eri oppilaitoksissa selvästi eri tavalla joten niitä ei.”

”Emme suosittele hyväksi lukua, mikäli aikaisempi suoritus on tehty alimmalla hyväksytyllä arvosanalla (toki opiskelija sen saa jos haluaa).”

”Työssäoppimista ei pääsääntöisesti tunnusteta, koska työssäoppimiseen sisältyy ammattiosaamisen näytöt. Nykyistä muussa oppilaitoksessa tehtyä opinnäytetyötä ei pääsääntöisesti voi meillä tunnustaa (laajuus 5 ov).”

Koulutusalaakohtaisesti avoimia vastauksia tarkasteltaessa esimerkiksi sosiaali- ja terveysalalla saatetaan asiakas- ja potilasturvallisuuden vuoksi rajata opiskelijan aiemmin hankitun osaamisen tunnustamista.

”Sosiaali- ja terveysalalla asiakas-/potilasturvallisuuteen liittyvä osaamisen erittäin kriittistä.”

Myös luonnonvara- ja ympäristöalalla suhtaudutaan kriittisesti etenkin omalla kotitalalla hankittuun työkokemukseen.

”Kotitalalla tehtyä maataloustyötä, joka ei ole tapahtunut työsuhteessa. Tunnustaminen johtaisi siihen, että maatilan lasten ei tarvitsisi ehkä tehdä ollenkaan työopintoja, eivätkä siten oppisi muita työtapoja kuin kotitalalla käytetyt.”

Kyselyssä selvitettiin myös rajataanko oppilaitoksissa, kuinka ”vanhaa osaamista” voidaan tunnustaa. Vastaajista 30 % (N=217) ilmoitti, että heidän oppilaitoksessaan on rajattu, kuinka ”vanhaa” osaamista voidaan tunnustaa. Koulutusala, oppilaitoksen koko tai lääni eivät vaikuttaneet tilastollisesti merkitsevästi siihen rajataanko oppilaitoksissa ”vanhaa” osaamista.

Avoimissa vastauksissa noin 27 % (N=64) vastaajista ilmoitti, että heidän oppilaitoksessaan on asetettu selvät aikarajat osaamisen vanhenemiselle. Vastauksissa nostettiin esille esimerkiksi 5 tai 10 vuoden vanhenemisraja, jonka jälkeen opintoja ei voitu enää tunnustaa. Osa vastaajista (12,5 %, N=64) arvioi osaamisen ajankohtaisuutta vertaamalla sitä voimassa olevaan opetussuunnitelmaan.

”Voimassa olevien opetussuunnitelman perusteiden perusteella.”

Lisäksi muutamat vastaajat (4,7 %, N=64) pitivät rajana, että osaaminen on täytynyt hankkia peruskoulun jälkeen. Koulutusalohtaisesti tarkasteltuna vastauksista (17,1 % vastaajista, N=64) nostettiin erityisesti esiin tietotekniikka- ja viestintäalat, joissa tekniikan nopea kehittyminen edellyttää jatkuvaa osaamisen päivitystä ja siten aiemmin hankittu osaaminen saattaa ”vanheta” hyvinkin nopeasti.

”Joitain monia vuosia sitten suoritettuja tietotekniikan opintoja ei tunnusteta, vastaavuus tähän päivään ei välttämättä kohdallaan.”

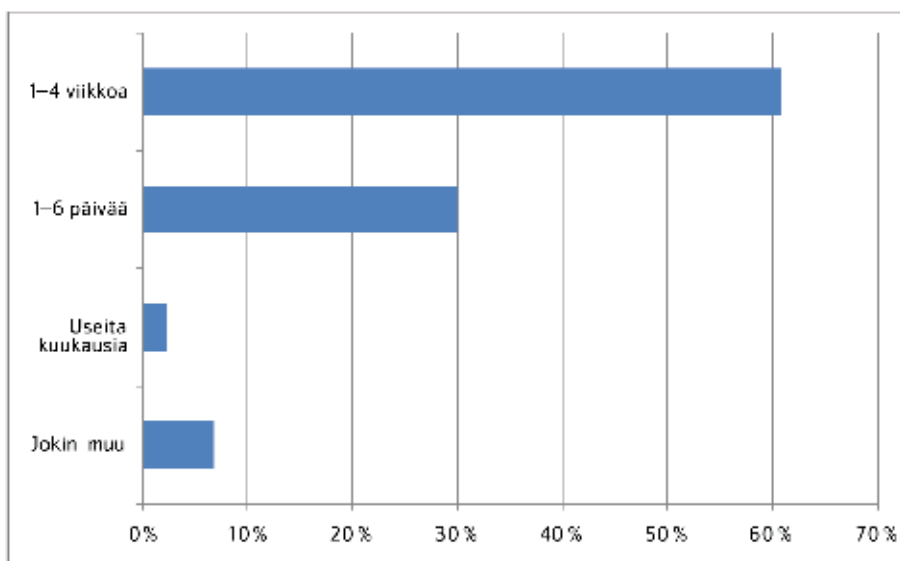
Muissa vastauksissa (39,1 %, N=64) osaamisen vanhenemiselle ei asetettu mitään selkeitä rajoja tai ohjeistusta, vaan asiaa tarkasteltiin tapaus- tai alakohtaisesti. Jos osaamisen hankkimisesta oli kulunut kauan aikaa, asiasta saatettiin keskustella opiskelijan kanssa tai pyytää häntä näyttämään osaamisensa ajantasaisuus esimerkiksi näytöillä tai tenteillä.

”Jos kysymys hyvin vanhoista opinnoista hänellä on oikeus näyttää osaamisensa, jolloin selviää voiko tunnustamisen tehdä.”

”...opiskelijan ja ko. opettajan kanssa käydään keskustelua tietojen vanhenemisesta. Ja myös mahdollisuudesta päivittää tietoja.”

3.10 Osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen prosessiin kuluva aika

Kyselyssä selvitettiin, mikä on osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen prosessiin kuluva aika opiskelijan hakemuksesta tunnustamispäätökseen. Pääsääntöisesti osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen prosessi opiskelijan hakemuksesta tunnustamispäätökseen sujuu oppilaitoksissa nopeasti, 30 % vastaajista arvioi siihen kuluvan 1–6 päivää ja 61 % 1–4 viikkoa (kuvio 10). Vaihtoehto ”jokin muu” sisältää vastaukset, joissa osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen prosessiin kuluva aika vaihteli tilanteesta riippuen. Koulutusalojen, läänien tai erikokoisten oppilaitosten välillä ei vaikuttanut olevan eroja osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen prosessiin kuluva ajassa. Tilastollista analyysiä ei voitu suorittaa liian pienen N-määrän vuoksi.

Kuvio 10. Osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen prosessiin kuluva aika opiskelijan hakemuksesta tunnustamispäätökseen (N=220)

3.11 Osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen vaikutus opiskeluajan lyhenemiseen

Kyselyssä kartoitettiin myös, nopeuttaako osaamisen tunnustaminen opiskelijoiden opintoja. Tässä kysymyksessä suomenkieliset ja ruotsinkieliset vastaajat erosivat toisistaan tilastollisesti merkitsevästi ($\chi^2(1)=9,487$ $p=0,002$). Suomenkielisissä oppilaitoksissa 72,4 % (N=196) vastaajista ilmoitti, että osaamisen tunnistaminen nopeuttaa opintoja, mutta ruotsinkielisistä vastaajista ainoastaan 41,7 % (N=24) ilmoitti osaamisen tunnustamisen lyhentävän opiskelu-aikaa. Koulutusala ja oppilaitoksen koolla ei ollut tilastollisesti merkitsevää vaikutusta siihen, nopeuttaako osaamisen tunnustaminen opiskelijoiden opintoja.

Vastaajia pyydettiin avoimella kysymyksellä arvioimaan, miksi aiemmin hankitun osaamisen tunnustaminen ei nopeuta opiskelijoiden opintoja heidän oppilaitoksessaan. Vastausten perusteella etenkin pienissä oppilaitoksissa ongelmana on se, että opetusryhmät alkavat vain kerran vuodessa ja siten niitä ei ole mahdollista eriyttää. Myös oppilaitosten resurssipula estää opetusryhmien eriyttämistä. Lisäksi opintotarjonnan määrä saattaa rajoittaa opiskelijoiden valmistumistahtia. Useissa oppilaitoksissa opiskeluohjelmat on laadittu kolmelle vuodelle, mitä on vai-

kea muuttaa, sillä ryhmät etenevät samaa tahtia. Koska opetus etenee oppilaitoksissa kurssimuotoisesti, osaamisen tunnustaminen johtaa usein pelkästään ns. hyppytunteihin lukujärjestyksessä, mutta ei varsinaisesti lyhennä opiskelijan opiskeluaikaa. Myös ruotsinkielisten oppilaitosten vastaajat toivat esille samoja ongelmia, joiden vuoksi opintojen nopeuttaminen ei ole mahdollista.

”Pienessä oppilaitoksessa etenemisesteitä aiheuttaa se, että kurssit toteutuvat vain yhden kerran lukuvuoden aikana. Ryhmät alkavat vain kerran vuodessa, samoin koulutusohjelmat.”

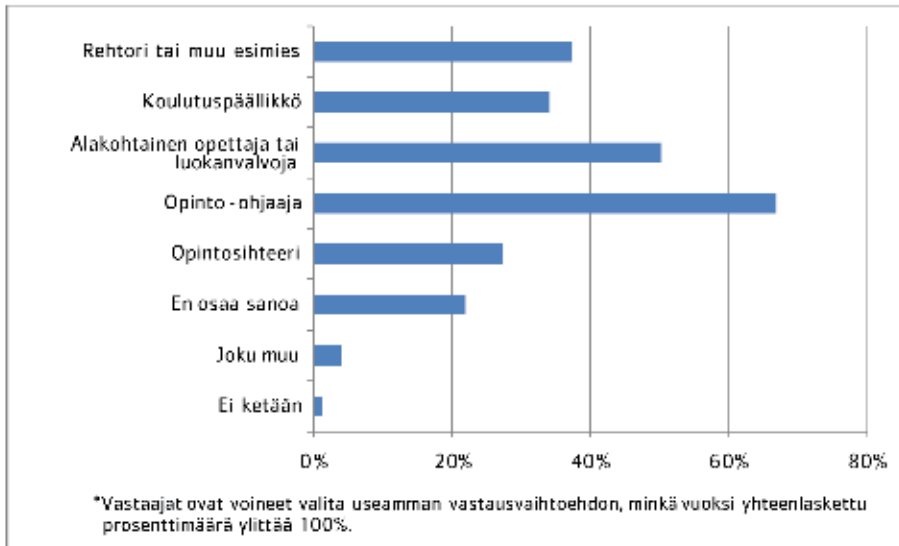
”Se lyhentää koulupäiviä, jos esim. vapaasti valittavia opintoja on tunnustettu ja tunnustettu. Muiden opintojaksojen osalta opiskelijalle tulee usein hyppytunteja. Kokonaisopiskeluaika ei lyhene, koska kaikki opiskelevat ryhmän lukujärjestyksen mukaisesti.”

”Emme toistaiseksi resurssipulan ja tilojen vuoksi kykene eriyttämään ryhmiä. Lukujärjestyksellisesti opiskelijalla on ”reikiä” lähinnä ensimmäisenä vuonna jolloin opiskelijat ovat usein tekemässä työtä.”

”Yleisimmin tunnustettavat ja tunnustettavat opinnot liittyvät vapaasti valittaviin tai yhteisiin opintoihin. Ammatillisten opintojen sijoittuminen jakaantuu puolestaan melko tasaisesti kolmelle vuodelle, jotenka harvemmin tulee eteen valmistuminen normiaikaa nopeammin.”

3.12 Henkilöstön koulutus osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen prosessiin

Kyselyssä kartoitettiin oppilaitosten henkilöstön koulutusta osaamisen tunnistamiseen ja tunnustamiseen. Vastaajilta kysyttiin, keitä ja miten oppilaitoksen henkilöstöstä on koulutettu osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen prosessiin. Yleisimmin oppilaitoksissa on koulutettu opinto-ohjaajia, alakohtaisia opettajia ja luokanvalvojia (ryhmänohjaajat) (kuvio 11). Myös koulutuspäälliköt/koulutuslavastaavat ja rehtorit sekä muut esimiehet ovat saaneet koulutusta osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen prosessiin. Ainoastaan 1,3 % vastaajista ilmoitti, että heidän oppilaitoksessaan ei ole koulutettu ketään osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen prosessiin.

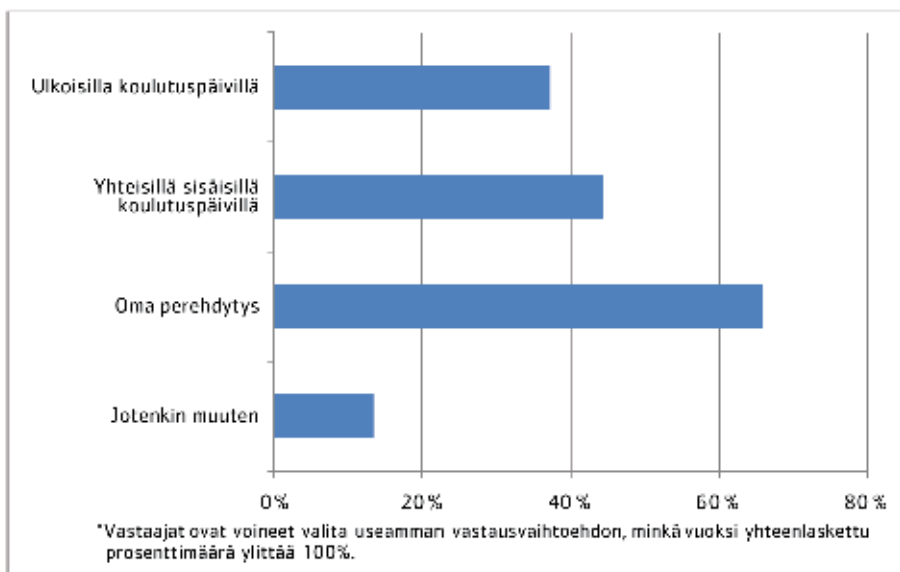
Kuvio 11. Keitä oppilaitoksissa on koulutettu aiemmin hankitun osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen prosessiin (N=223)

Pääasiassa oppilaitosten henkilöstö on kouluttautunut osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen prosessiin oman perehdytyksen kautta (yli 60 % vastaajista) (kuviokuva 12). Yhteisillä oppilaitoksen sisäisillä koulutuspäivillä oli kouluttautunut noin 44 % ja ulkoisilla koulutuspäivillä vain noin 37 % vastaajista. Jotenkin muuten -vastausvaihtoehdossa vastaajat mainitsivat kouluttautuneensa opinto-ohjaajakoulutuksen yhteydessä, kyselemällä toisilta opettajilta ja henkilökunnan yhteisissä kokouksissa.

Vastaajia pyydettiin arvioimaan, onko heidän oppilaitoksessaan riittävästi tarjolla ohjeistusta osaamisen tunnistamiseen ja tunnustamiseen. Pienissä oppilaitoksissa (alle 200 opiskelijaa) vastaajat kokivat, että ohjeistusta osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen prosessiin on heikommin saatavilla kuin isommissa oppilaitoksissa (taulukko 13). Parhaiten ohjeistusta vastaajat kokivat saavansa isoissa (yli 2000 oppilaan) oppilaitoksissa. Pienissä oppilaitoksissa osaamisen tunnistamiseen ja tunnustamiseen ei välttämättä ole saatavilla kirjallista materiaalia, vaan ohjeistusta annetaan pääasiassa suusanallisessa muodossa (”kirjoittamattomana tietona”).

Myös läänien välillä havaittiin melkein tilastollisesti merkitsevä ero ohjeistuksen saatavuuteen osaamisen tunnistamisen avuksi. Ahvenanmaan ja Itä-Suomen lääneissä vastaajat arvioivat olevan heikommin saatavilla ohjeistusta henkilöstölle osaamisen tunnistamiseen kuin muissa

lääneissä. Osaamisen tunnustamisen ohjeistuksessa ei sen sijaan ollut havaittavissa eroja eri läänien välillä. Koulutusalojenkaan välillä ei ollut tilastollisesti merkitsevää eroa ohjeistuksen saatavuuteen osaamisen tunnustamiseen eikä tunnustamiseen.

Kuvio 12. Miten oppilaitoksien henkilökuntaa on koulutettu aiemmin hankitun osaamisen tunnustamiseen ja tunnustamiseen (N=223)

TAULUKKO 13. Missä määrin ohjeistusta on saatavilla osaamisen tunnustamiseen ja tunnustamiseen erikokoisissa oppilaitoksissa asteikolla 1–5 (1=ei lainkaan riittävästi, 5=riittävästi) (N=220)

Oppilaitoksen koko opiskelijoiden määränä mitattuna	Osaamisen tunnistaminen (N=220) KA (±keskihajonta)	Osaamisen tunnistaminen (N=217) KA (±keskihajonta)
1–199 opiskelijaa	2,71 (±0,98)	2,85 (±0,94)
200–499	3,03 (±1,03)	3,19 (±1,05)
500–999	3,05 (±1,15)	3,25 (±1,19)
1000–1999	3,21 (±1,23)	3,33 (±1,24)
yli 2000	3,38 (±1,09)	3,68 (±1,04)
Kaikki	3,10 (±1,09)	3,28 (±1,11)

*Oppilaitoksen koko (F(4)=2,406 p=0,051 (osaamisen tunnistaminen), F(4)=3,335 p=0,011 (osaamisen tunnistaminen); koulutusala p=ns.; lääni (F(4)=2,253 p=0,050)

3.13 Arviointia aiemmin hankitun osaamisen tunnistamisesta ja tunnustamisesta oppilaitoksissa

Kyselyn itsearviointiosuudessa vastaajia pyydettiin arvioimaan osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen merkitystä Likertin asteikolla (1–5-portainen asteikko, jossa toisena ääripäänä täysin eri mieltä ja toisena ääripäänä täysin samaa mieltä) opiskelijan ja oppilaitoksen näkökulmasta. Osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen nähtiin parantavan opiskelijan motivaatiota (92 %) ja lisäävän opiskelijan tietoisuutta omasta osaamisesta (82 %) (taulukko 14). Myös opiskelijoiden opiskeluajan arvioitiin lyhenevän (74 %) ja opiskelukustannusten pienentyvän (64 %) aiemmin hankitun osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen myötä. Kysymyksen jotenkin muuten -kohdassa vastaajat nostivat esille mm. opiskelijoiden työllisyyden parantumisen ja ajan vapautumisen, mikä voisi parantaa esimerkiksi opiskelijan jaksamista.

”Opiskelijan mahdollisuus keskittyä hänelle tärkeisiin asioihin lisääntyy.”

”Opiskelijan jaksaminen paranee.”

”Aikaa vapautuu asioiden hoitoon.”

”Kun opinnot lyhentyvät osaamisen tunnustamisen myötä niin lukion ja toisen tutkinnon käyneitä tulee paremmin ammatilliseen koulutukseen ja sitä kautta työllistyminen tehostuu ja osaaminen laaja-alaistuu, yritykset tarve, aikaisemmat virhevalinnat korjautuvat.”

TAULUKKO 14. Vastaajien arvio osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen merkityksestä opiskelijan näkökulmasta					
Opiskelijan	Täysin samaa mieltä %	Osittain samaa mieltä %	Osittain eri mieltä %	Täysin eri mieltä %	En osaa sanoa %
Motivaatio paranee N=222	54,1	38,3	4,9	0,9	1,8
Opiskelu-aika lyhenee N=221	35,3	38,9	15,4	10,4	0
Tietoisuus omasta osaamisesta lisääntyy N=221	32,1	50,2	11,8	2,7	3,2
Opiskelukustannukset pienenevät N=221	23,1	41,1	16,3	10,0	9,5

Oppilaitoksen näkökulmasta vastaajat arvioivat, että osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen parantaa oppilaitoksen tuloksellisuutta (70 %) ja taloudellista tehokkuutta (62 %) (taulukko 15). Myös yhteiskunnallisen vaikuttavuuden nähtiin lisääntyvän (63 %) aiemmin hankitun osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen myötä. Jotenkin muuten -kohdassa vastaajat arvioivat oppilaitoksen maineen ja työelämän yhteyksien parantuvan.

”...yhteydet työelämään syvenevät ja paranevat.”

”Oppilaitoksen ”maine” paranee.”

TAULUKKO 15. Vastaajien arvio osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen merkityksestä oppilaitoksen näkökulmasta					
Oppilaitoksen	Täysin samaa mieltä %	Osittain samaa mieltä %	Osittain eri mieltä %	Täysin eri mieltä %	En osaa sanoa %
Tuloksellisuus paranee N=219	20,5	49,3	17,4	3,2	9,6
Taloudellinen tehokkuus kasvaa N=221	18,1	44,3	19,0	5,9	12,7
Yhteiskunnallinen vaikuttavuus lisääntyy N=220	16,4	47,3	15,9	3,2	17,2

Avoimessa kysymyksessä pyysimme vastaajia arvioimaan, mitä hyötyä tai haittaa osaamisen tunnistamisesta ja tunnustamisesta on ohjaushenkilöstön näkökulmasta. Useimmat ruotsinkieliset vastaajat olivat jättäneet vastaamatta kysymykseen tai ymmärtäneet kysymyksen väärin. Tämän vuoksi ruotsinkielisten vastaukset on rajattu tulosten ulkopuolelle tämän kysymyksen kohdalla. Haittoina useimmat suomenkieliset vastaajat toivat esille työmäärän lisääntymisen ja rajallisen ajan suhteessa käytössä oleviin resursseihin. Erityisesti opinto-ohjaajien työmäärän odotettiin lisääntyvän entisestään.

”Haitat: henkilökunnan resurssit, aikaa menee, opinto-ohjaajan/ryhmänohjaajantyöt lisääntyvät vuosi vuodelta ja resurssit vain vähenee. Mottona tähän: on niin raskasta kun on pakko mutta niin helppoa kun haluaa eli jos haluat toimia opiskelijamyönteisesti se teettää enemmän työtä.”

”Lisätyötä yksilöiden opintopolkujen laadinnassa ja seurannassa, koska resursointi ja ohjaustuki vähäistä..”.

”Työllistää kovin ja ainakin opoa. Jotkut opettajat näkevät vain oman opetuksensa ainoaksi ja oikeaksi, joten vaatii opolta diplomatiaa...”

Hyviksi puoliksi useat vastaajat näkivät opiskelijan saaman edun osaamisen tunnustamisesta. Opiskelijoiden motivaation paraneminen ja ryhmäkokojen pieneneminen nähtiin hyödyksi myös ohjaushenkilöstölle. Lisäksi vastaajat kokivat, että prosessin myötä he oppivat paremmin tuntemaan oppilaansa ja siten auttamaan entistä paremmin heidän opin-
topolkujensa suunnittelussa.

”...Opiskelijoiden motivaatiotaso pysyy yllä, kun ei tule päällekkäisiä opintoja – elinikäisen oppimisen periaate täyttyy – prosessin aikana tutustuu paremmin opiskelijoihin ja heidän opiskelulähtökohtiinsa – positiivinen keskusteluhetki, yleensä luo pohjaa koko opintojen aikaiselle suhteelle – vaatii yhteistyötä opoilta ja eri opettajilta, vaatii runsaasti keskustelua.”

”Tunnistamis- ja tunnustamisprosessissa mukanaolo antaa opettajalle hyvän kuvan opiskelijoiden lähtötasosta ja helpottaa opetuksen sisällön ja menetelmien suunnittelussa.”

”Opinto-ohjaajan näkökulmasta mielestäni ko. asioiden hoitaminen tuo mukanaan paljon työtä, mutta toisaalta kun asioita työtetään yhdessä opiskelijan kanssa tulee samalla ohjattua häntä muutenkin ja ennen kaikkea, opin tuntemaan opiskelijamme näin paremmin...”

Lopuksi vastaajia pyydettiin arvioimaan asteikolla 1–5 (1=heikosti, 5=erittäin hyvin), kuinka hyvin heidän oppilaitoksessaan on onnistuttu osaamisen tunnustamisessa ja tunnustamisessa. Vastaajista 51,8 % oli sitä mieltä, että heidän edustamassaan oppilaitoksessa oli onnistuttu osaamisen tunnustamisessa ja tunnustamisessa hyvin tai erinomaisesti (arvot 4 ja 5) (taulukko 16). Ainoastaan 8,6 % vastaajista arvioi onnistumisen heikoksi tai välttäväksi (arvot 1 ja 2). Kaikkien vastaajien keskiarvo oli 3,51 (N=220). Vastaajien arviot eivät poikenneet tilastollisesti merkitsevästi eri koulutusalojen tai erikokoisten oppilaitosten välillä. Läänien välillä oli lähes tilastollisesti merkitsevä ero (F(7)=2,129 p=0,063), sillä Ahvenanmaan läänissä (Ka 2,33, N=3) vastaajat arvioivat oppilaitoksensa onnistuneen heikommin osaamisen tunnustamisessa ja tunnustamisessa kuin muissa lääneissä.

TAULUKKO 16. Vastaaajien mielipide, kuinka hyvin heidän edustamassa oppilaitoksessa on onnistuttu osaamisen tunnistamisessa ja tunnustamisessa (N=220)					
Miten oppilaitoksessanne on onnistuttu osaamisen tunnistamisessa ja tunnustamisessa oman käsityksesi mukaan? (Asteikko 1–5, 1=heikosti, 5=erinomaisesti). N=220, KA=3,51 (keskihajonta ±0,80)					
	1	2	3	4	5
Vastausten jakautuminen %	0,9	7,7	39,6	42,7	9,1

*Koulutusala p=ns.; oppilaitoksen koko p=ns.

Seuraavassa vastaaajien perusteluita antamilleen arvosanoille:

”Töitä asian kanssa tehdään systemaattisesti ja tiedottaminen opiskelijoillekin toimii, mutta opot ovat kiireisiä (joten palvelujen saatavuudessa on ongelmia). Erityisesti ammatillisten opintojen hyväksilukuja tulee edelleen kehittää. Toisesta tutkinnosta on ”helppo” hyväksilukea yhteisiä tai vapaasti valittavia opintoja. Samoin ohjattu harrastustoiminta, mutta työkokemuksen ja ohjaamattoman harrastuksen kautta opitun osaamisen tunnustamisessa on vielä tekemistä.”

”Oppilaitoksessa on riittävä osaamisen tunnistamisessa tarvittava alan asiantuntemus, yksialaisessa oppilaitoksessa tunnistaminen on vaivatonta. Tunnustamisprosessi on nopeasti toteutettavissa, ammatillisessa koulutuksessa on oppilaitoksen kokonaisoppilasmäärästä vain 60 opiskelijaa. Tunnistamis- ja tunnustamisprosessissa voidaan olla joustavia ja opiskelijat saavat helposti ohjausta osaamisen tunnistamisessaan.”

”Meillä on ohjeistus, jonka perusteella tunnistetaan ja tunnustetaan. Ohjeistus on opiskelijalle oikeudenmukainen, sillä periaatteet ovat samat kaikille.”

”Vi lärare är dåligt utbildade för detta. De flesta vet inte hur det ska gå till. Nu är det mest gemensamma ämnen som erkänns från tidigare examen + kurser från motsvarande tidigare examen.”

”Eri aloilla on liian kirjava käytäntö, vaikka säännöt ovat kaikille samat. Jossakin toimitaan sääntöjen mukaan ja jossakin eletään kuin pellossa.”

”Opiskelijat ovat yleensä tyytyväisiä, koska valmistuvat nopeammin ja heidän omia suunnitelmia myöskin arvostetaan.”

”Tiedotus henkilöstölle huono. Koulutus opoille huono. Yhtenäisiä käytänteitä ei myöskään ole. Kirjaamisen hoitaa väärä henkilö, toimistosihiteeri olisi oikea ihminen naputtelemaan asiat koneelle.”

”Vi klarar oss bra när det är studerande med tidigare examen osv, men vi bör förkovra oss när det gäller sådant som de lärt sig men kanske inte alltid har så ”klara papper” på.”

”Osaamisen tunnustaminen ei ole lyhentänyt opiskeluaikaa. Opettajat eivät osaa käyttää sitä henkilökohtaisen suunnitelman osana. Yhteiset ohjeet ”hataria”. Opetushenkilöstö haluaisi voivansa lukea ohjeet selkeästi OPH:n ohjeina.”

”Olemme noudattaneet OPH:n ja OPM:n suositusta yhteisten opintojen vapaasti valittavien ja kohdan muut valinnaiset opinnot tunnustamista ja tunnustamista uuden opsin tultua voimaan 2001. Opiskelijat ovat olleet erittäin tyytyväisiä toimintatapaamme. Yksi vuosi lisää aikaa työelämälle ja mahdollisille jatko-opinnoille.”

3.14 Haasteet, tulevaisuus ja kehittäminen

Kyselyn lopussa vastaajilta tiedusteltiin avoimilla kysymyksillä suurimpia haasteita ja kehittämisehdotuksia liittyen osaamisen tunnustamiseen ja tunnustamiseen. Suurimmiksi haasteiksi osaamisen tunnustamisessa ja tunnustamisessa vastaajat nostivat vastausten perusteella henkilöstön asenteet, yhtenäisten sääntöjen puuttumisen, resurssipulan ja ajan puutteen.

”Erilaiset käytänteet ja opettajakohtaiset erot. Onko osaaminen paperilla ja käytännössä samaa? Miten todennetaan ”epävirallinen” osaaminen – yhteisesti sovitussa linjoissa pysyminen.”

”Aika, resurssi, opetusjärjestelyt ongelmallisia. Selkeä valtakunnallinen linjaus ja korvamerkityt rahat toimintaan. Resursointiohje ja raharesurssi muiden ohjeiden mukaan. Kun toimintaan on aikaa ja rahaa (palkalla ammattilainen tekemässä) on järjestelmä hyvä ja palkitseva.”

Tärkeimmäksi kehittämisen kohteeksi vastaajat nostivat valtakunnallisesti yhtenäisen ohjeistuksen saamisen osaamisen tunnustamiseen ja tun-

nustamiseen. Oppilaitoksissa kaivattaisiin valtakunnallisesti yhtenäisiä sääntöjä, kuinka tunnustetaan esimerkiksi autokoulusta tai varusmies- ja siviilipalveluksesta hankittua osaamista.

”Vielä enemmän pelisääntöjä, esim. varusmies-/siviilipalvelus, autokoulun yms. tunnustaminen osana esim. vapaasti valittavia opintoja. Nyt käytännöt kirjavia, yhtenäisyyttä käytäntöihin.”

”Selkeitä ohjeistuksia kuten arviointiinkin. Osaamisen tunnistamisen käytäntöjä olisi tärkeää tehdä näkyviksi, että eri toimijat tietäisivät miten tätä arviointia tehdään.”

”Ohjeistusta, jossa esim. konkreettisia esimerkkejä saman tutkinnon opintokokonaisuuksien alla olevien kurssien, teemojen yms. yhdenmukaistamista mahdollisimman pitkälle koko valtakunnassa. Nyt joka koululla oma variaationsa OPS:sta.”

Lisäksi vastaajat kaipasivat valtakunnallisia koulutustilaisuuksia, joissa esitellään osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen käytänteitä. Koulutusta vastaajat toivoivat erityisesti osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen yhteisistä periaatteista ja linjauksista, ammatillisten aineiden tunnustamisesta ja muualla kuin muodollisessa koulutuksessa hankitun osaamisen tunnistamisesta ja tunnustamisesta.

”Yhtenäisyyden ja opiskelijoiden tasa-arvoisen kohtelun takaamiseksi tarvitaan asian parissa työskenteleville opinto-ohjaajille ja opettajille valtakunnallisia koulutustapahtumia joissa voidaan yhtenäisiä käytänteitä pohtia.

”Tunnistamisen menetelmiä ja keinoja niihin tilanteisiin, kun tunnustaminen ja tunnustaminen perustuu muuhun kuin tutkintojen ja yleensä koulutuksen antamaan osaamiseen, hyviä käytänteitä ns. osanäyttöjen kehittämisen...”

”Yhteiset säännöt mitä pitää tunnistaa ja tunnustaa. Opoille tiedot kurssien tarkoista sisällöistä, jotta tietää mitä asioita mihinkin kurssiin liittyy, nyt tiedän vain kokonaisuuksien sisällöistä ja harva hakee tunnustamista koko kokonaisuudelle.”

4 Yhteenvedoa kyselyn tuloksista

Kyselyn tarkoituksena oli selvittää osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen nykytilannetta ammatillisessa peruskoulutuksessa. Kyselyssä kartoitettiin osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen alueellisia ja koulutusalaakohtaisia käytänteitä eri oppilaitoksissa.

Kyselyn tulosten perusteella:

- Oppilaitokset tiedottavat opiskelijoille hyvin osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen mahdollisuudesta koulutuksen alkamisen yhteydessä.
- Osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen prosessi käynnistyy pääsääntöisesti opiskelijan aloitteesta (64 % vastaajista). Kolmannes vastaajista (36 %) oli kuitenkin sitä mieltä, että prosessin käynnistyminen vaatii ulkopuolista ohjausta.
- Yleisimmin opiskelijat ovat hankkineet osaamista aikaisemmillä ammatillisilla opinnoilla, tutkinnoilla ja työkokemuksella. Myös harrastustoiminnalla hankittu osaaminen oli melko yleistä.
- Aiemmin hankittua osaamista tunnustetaan ammatillisessa peruskoulutuksessa yhä melko perinteisin keinoin, lähinnä virallisten työ- ja tutkintotodistuksen avulla, vaikka opiskelijoilla saattaa olla hankittuna osaamista myös muualla kuin muodollisessa koulutuksessa.
- Muualla kuin muodollisessa koulutuksessa hankitun osaamisen tunnistaminen koettiin vastausten perusteella melko haastavaksi ja useimmat vastaajat (n. 60 %) halusivat siihen lisää ohjeistusta. Esimerkiksi tilanteet, joissa opiskelijalla ei ole näyttää osaamisestaan virallista todistusta tai dokumenttia, saattavat johtaa siihen, ettei osaamisen tunnistamiseen ryhdytä.
- Pääsääntöisesti aiemmin hankitulla osaamisella tunnustetaan yhteisiä opintoja (46 %) ja vapaasti valittavia opintoja (41 %). Vastausten perusteella oppilaitoksissa suhtaudutaan vielä hyvin varovaisesti ammatillisten opintojen tunnustamiseen, joita tunnustetaan vain noin 6 % opinnoista.

- Osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen prosessiin kuluva aika opiskelijan hakemuksesta tunnustamispäätökseen on vastaajien mukaan melko nopea, sillä 91 % vastaajista ilmoitti siihen kuluvan enintään 4 viikkoa.
- Vastaajista 72,4 % (suomenkieliset) ja 41,7 % (ruotsinkieliset) ilmoitti, että osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen lyhentää opiskelijoiden opiskeluaikaa. Kuitenkin avoimista vastauksista kävi ilmi, että vastaajat näkivät osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen lähinnä antavan hyppytunteja tai vapaaajaksoja opiskelijalle mutta ei varsinaisesti lyhentävän heidän opiskeluaikaansa.
- Koulutusalojen välillä oli havaittavissa joitakin pieniä eroja, etenkin humanistinen ja kasvatustieteellinen sekä kulttuuriala erosivat toisista aloista joidenkin kysymysten kohdalla. Esimerkiksi humanistisella alalla osaamisen tunnistamisella ja tunnustamisella korvattujen arvosanojen korottaminen oli rajatumpaa ja ammatillisia opintoja tunnustettiin enemmän kuin muilla aloilla. Kulttuurialalla taas ammatillisia opintoja tunnustetaan hyvin vähän verrattuna muihin aloihin. Humanistinen ja kasvatustieteellinen sekä kulttuuriala ovat keskittyneet pääasiassa pieniin oppilaitoksiin (alle 200 opiskelijaa), mikä saattaa vaikuttaa näihin havaittuihin eroavaisuuksiin. Pienissä oppilaitoksissa osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen käytänteet ovat saattaneet muovautua erilaisiksi kuin isommissa oppilaitoksissa, esimerkiksi käytettävissä olevien resurssien vuoksi.
- Oppilaitoksen koko vaikutti erityisesti osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen parissa työskentelevän henkilöstön työnjakoon. Pienissä oppilaitoksissa prosessissa toimijana ovat pääasiassa rehtorit / muut esimiehet ja opettajat, kun taas isoissa oppilaitoksissa toiminta painottuu selvästi enemmän opinto-ohjaajille.
- Kyselyn tulosten perusteella ei havaittu merkittäviä alueellisia eroja osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen käytänteissä. Ahvenanmaan ja Itä-Suomen läänissä vastaajat kokivat, että ohjeistusta on heikommin saatavilla osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen prosessiin. Lisäksi Ahvenanmaan läänissä vastaajat kokivat osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen prosessin onnistuneen heikommin kuin muissa lääneissä. Toisaalta Ahvenanmaan läänissä vastaajien lukumäärä oli niin pieni (N=3), ettei sen pohjalta voida tehdä luotettavia johtopäätöksiä.

Vaikka suurin osa vastaajista arvioi oppilaitoksensa onnistuneen osaamisen tunnistamisessa ja tunnustamisessa hyvin tai erinomaisesti, kävi avoimien vastausten perusteella kuitenkin ilmi, että osaamisen tunnistamista ja tunnustamista toteutetaan ammatillisessa peruskoulutuksessa hyvin vaihtelevin käytäntein. Useat vastaajat kaipaivatkin selviää ”pelisääntöjä” osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen prosessiin. Yhteisillä käytänteillä voitaisiin varmistaa opiskelijoiden tasapuolinen kohtelu ja siten toteuttaa paremmin opiskelijoiden oikeutta saada aiemmin hankittu osaamisensa tunnustettua riippumatta siitä, miten ja missä se on hankittu.

Kyselyn tuloksista nousseita tärkeitä teemoja käsitellään laajemmin julkaisun toisen osan artikkeleissa.

OSA II

SYVENTÄVÄ KATSAUS: Haastattelun ja kyselyn tuloksia, yhteenvetoa ja kehittämissuhteita

AINO LEPÄNJUURI
LEA SOININEN
ANNU NISKANEN
MARJA-LEENA STENSTRÖM

Johdanto

Julkaisun tässä osassa esitetään aluksi selvityksen haastatteluosuuden toteuttaminen. Tutkimuksen kvalitatiivinen osuus toteutettiin teemahaastatteluilla, joiden tarkoituksena oli syventää valtakunnallisesta kyselystä saatuja tuloksia. Haastatteluiden avulla pyrittiin löytämään oppilaitoksista osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen eri alojen hyviä käytänteitä levitettäväksi kaikille ammatillisen koulutuksen järjestäjille. Tämän jälkeen syvennetään sekä kyselyn että haastattelun tuloksista nousevia osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen teemoja artikkelimuotoisesti. Artikkelit on kirjoitettu itsenäisiksi kokonaisuuksiksi, joten niissä on päällekkäisyyksiä ja samankin asian tarkastelua eri näkökulmista. Lopuksi esitetään kehittämishaasteita ja tehdään ehdotuksia osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen kehittämiseen opetussuunnitelmaperusteisessa ammatillisessa peruskoulutuksessa.

Teemahaastattelun toteutus

Haastatteluihin valittiin seitsemän oppilaitosta kyselylomakkeeseen vastanneiden koulutuksen järjestäjien joukosta. Haastattelukohteiden valinnassa ensisijainen valintakriteeri oli valtakunnallisesta kyselystä saadut vastaukset. Lisäksi valintakriteerinä käytettiin oppilaitoksen maantieteellistä sijaintia ja kokoa (taulukko 1). Jokaisesta oppilaitoksesta valittiin 1–2 koulutusala, joiden osaamisen tunnistamiseen ja tunnustamiseen perehdyttiin. Siten haastatteluun valitut oppilaitokset edustivat alueellisesti ja koulusaloittain kattavasti osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen erilaisia käytänteitä.

TAULUKKO 1. Yhteenveto haastattelukohteista.			
Haastattelu- kohde	Lääni	Koko oppilaitoksen koko	Koulutusala
H1	Etelä-Suomi	1–199 oppilasta	Liikunta-ala
H2	Etelä-Suomi	1000–1999 oppilasta	Yhteiskuntatieteiden, hallinnon ja talouden ala, luonnontieteiden ala
H3	Länsi-Suomi	200–499 oppilasta	Kulttuuriala
H4	Länsi-Suomi	1000–1999 oppilasta	Sosiaali- ja terveysala
H5	Itä-Suomi	1–199 oppilasta	Humanistinen ja kasvatusala
H6	Itä-Suomi	yli 2000 oppilasta	Tekniikka ja liikenne
H7	Oulun	yli 2000 oppilasta	Matkailu-, ravitsemis- ja talousala, luonnonvara-ala

Haastattelukohteisiin lähetettiin sähköpostitse haastattelukutsut elokuussa 2009 (liite 3). Kaikki valitut koulutuksen järjestäjät lupautuivat mukaan selvitykseen. Haastattelun teemat ja ohjeistus (liite 4) lähetettiin haastattelukohteisiin 1–2 viikkoa ennen haastattelua tutustuttavaksi etukäteen. Ohjeistuksessa haastateltavia pyydettiin ottamaan mukaan haastattelutilanteeseen oppilaitoksen aineistoa liittyen osaamisen tunnistamiseen ja tunnustamiseen (esim. käytetyt asiakirjat, toimintaohjeet ym.). Varsinaiset haastattelut suoritettiin syys- lokakuussa 2009 haastateltavien omassa oppilaitoksessa. Haastattelut toteutettiin pari/ryhmähaastatteluna

(1–3 haastateltavaa/oppilaitos). Oppilaitoksista haastateltavina olivat koulutuspäällikkö tai opinto-ohjaaja ja ammatillisten aineiden opettaja/opettajia. Kaikissa haastatteluissa haastattelijoina toimivat projektipäällikkö, yliopettaja Lea Soininen ja Lehtori Annu Niskanen.

Haastatteluissa käsiteltiin seuraavia teemoja:

- 1) Osaamisen tunnistamiseen ja tunnustamiseen liittyvät käsitteet
- 2) Oppilaitoksen eri toimijoiden perehdyttäminen osaamisen tunnistamiseen ja tunnustamiseen
- 3) Mitä osaamista tunnustetaan ja kuinka paljon?
  - a) Kuinka paljon opintoja tunnustetaan oppilaitoksessanne?
  - b) Osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen reunaehdoja
  - c) Millä tavalla hankittua osaamista tunnustetaan ja tunnustetaan oppilaitoksessanne?
  - d) Muualla kuin muodollisessa koulutuksessa hankitun osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen
- 4) Osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen organisointi oppilaitoksessa
- 5) Osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen perustelut eri osapuolten näkökulmasta
- 6) Osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen kehittäminen

Haastattelun pääteemat sisälsivät tarkempia alateemoja tai kysymyksiä. Haastatteluiden teema-alueet olivat kaikille samat, mutta kysymysten tarkka muoto ja järjestys vaihtelivat tilanteen mukaan. Kaikki haastateltavat olivat perehtyneet hyvin ennalta annettuun haastatteluohjeistukseen ja haastattelun teemoihin, mikä helpotti haastatteluiden sujuvuutta. Haastattelut kestivät noin 1–2 tuntia/oppilaitos ja ne tallennettiin. Haastatteluaineisto oli kattavuudeltaan riittävä, sillä viimeisimmät haastattelut eivät tuoneet esiin enää uutta tietoa liittyen osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen käytänteisiin. Tämän vuoksi haastattelukohteiden lisääminen ei olisi enää välttämättä tuonut lisää uutta merkittävää tietoa tutkimukseen. Haastattelut litteroitiin ja analysoitiin sisällöllisesti loka-marraskuussa 2009. Haastattelujen tulokset esitetään teemoitetuissa artikkeleissa, joihin sisällytetään myös kyselytutkimuksen tuloksia ja osaamisen tunnistamisen ja tunnustamiseen liittyvää ajankohtaista lähdeaineistoa.

Yhteisin käsittein osaamista tunnistamaan ja tunnustamaan

AINO LEPÄNJUURI

Osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen – mistä oikeastaan on kyse?

Osaamisen tunnistamisessa ja tunnustamisessa on kyse yksilön elämän aikana kertyneiden tietojen, taitojen ja valmiuksien huomioimisesta, näkyväksi tekemisestä, arvioimisesta ja arvostamisesta. Huomio kiinnittyy myös niiden käytäntöjen kokonaisuuteen, jotka mahdollistavat oppijan erilaisissa tilanteissa hankkiman osaamisen huomioimisen osaksi opintoja tai tutkintoa. Toiminnan reunaehtoja määrittelevät ammatilliselle koulutukselle asetetut tavoitteet, sitä koskevat säädökset ja suositukset sekä laajemmasta viitekehuksesta tulevat tekijät.

Koulutuksen kehittämissuunnitelmassa 2007–2012 (Opetusministeriö 2007) viitataan aiemmin opitun huomioimiseen mm. koulutuksen tehokkuutta, kansainvälistymistä ja monikulttuurisuutta koskevassa tavoiteasettelussa. Ammatillisen koulutuksen näkökulmasta liikkuvuuden edistäminen, tutkintojen ja ammatillisen osaamisen vertailtavuus ja laadunvarmistus on yksi keskeinen eurooppalaisen yhteistyön tavoite. Eurooppalainen tutkintojen viitekehys (EQF) ja ammatilliseen koulutukseen soveltuva opintosuoritusten siirtojärjestelmä (ECVET) tähtäävät näihin tavoitteisiin. Tutkintojen ja muun osaamisen kansallinen viitekehys (NQF) rakentuu eurooppalaisen viitekehysten pohjalle ja samalle logiikalle. Viitekehukset toimivat myös työvälineenä määriteltäessä tutkintojen tuottamia oppimistuloksia. Opetusministeriö on julkaissut kaksi (Opetusministeriö 2004, 2007) osaamisen tunnistamista ja tunnustamista koskevaa muistiota, joissa linjataan toiminnan kehittelyn lähtökohtia ja periaatteita.

Osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen yhteydessä käytetään monenlaisia käsitteitä. Erilaiset käsitteet nousevat esille riippuen siitä, onko esillä yksilön, koulutuksen, työelämän vai laajemmin yhteiskunnan näkökulma tai mistä toimijatahosta on kyse. Keskeistä osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen käsitteistöä ovat

- oppimista luonnehtivat käsitteet: esim. elämänlaajuinen, muodollinen, epävirallinen oppiminen, arkioppiminen
- osaamista ja arviointia kuvaavat käsitteet: esim. ammattitaito, osaaminen, osaamisperustainen opetussuunnitelma, oppimistulokset
- osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen vaiheisiin liittyvät käsitteet: esim. osaamisen tunnistaminen, arviointi ja tunnustaminen, validointi
- koko ilmiöön, toimintajärjestelmään ja viitekehykseen liittyvät käsitteet: esim. AHOT, OSTU, EQF, ECVET, NQF.

Lisäksi osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen viitekehys nostaa esille myös ilmiön laajempia yhteyksiä (esim. aluekehitys) ja toimintaperiaatteisiin (esim. voimaantumisen) liittyviä käsitteitä. Virallinen puhe, arkipuhe ja käytännöt käsitteiden suhteen kulkevat hieman omia teitään. Avainkäsitteet näyttävät vaihtelevan eri yhteyksissä lähtökohtien, käytötarkoitusten, tavoitteiden tai muiden painotusten mukaan. Käsitteiden moninaisuus kuvaa osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen moniulotteisuutta ja haasteellisuutta.

Toimintaa kokonaisuutena ja järjestelmänä kuvataan erilaisin lyhennein tai nimikkein. Kansallisessa käytössä olevia nimikkeitä ovat AHOT (aiemmin hankitun osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen), OSTU (osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen) sekä AOTT (aiemmin opitun tunnistaminen ja tunnustaminen). Muualla käytettyjä lyhenteitä ovat APL (Accreditation of Prior Learning tai Assessment of Prior Learning), APEL (Accreditation of Prior Experimental Learning), VPL (Validation tai Valuation of Prior Learning), RPL (Recognition of Prior Learning) tai PLAR (Prior Learning Accreditation and Recognition). Lyhenteisiin kytkeytyy erilaisia painotuksia ja eri maissa vakiintuneita merkityksiä ja käytäntöjä. Niihin viitataan kirjallisuudessa ja julkaisuissa, kehittämistyössä sekä kansainvälisissä yhteyksissä. Euroopan unionin piirissä muualla kuin virallisessa koulutuksessa opitun tunnistamisen, arvioinnin ja tunnustamisen vaiheista käytetään käsitettä validointi. (Colardyn & Bjornåvold 2005, 23.)

Osaamisen tunnistamisen parissa on tehty vuosien ajan kehittämistyötä sekä oppilaitoksissa että työelämässä. Jyväskylän ammattikorkeakoulu on ollut mukana sekä kansallisissa (Taituri-hanke 2004–2006, AAKE-hanke 2006–2007 ja Anturi-hanke) että kansainvälisissä osaamisen tunnistamisen, arvioinnin ja tunnustamisen kehittämishankkeissa (TES-hanke 2006–2008 ja TIMA-Balt-hanke 2007–2009). Näistä Tai-

turi-hanke on ollut edelläkävijä kehittämistyölle. (Niskanen, Lepänjuuri & Rautio 2006.) Hankkeissa on haettu ja luotu yhteistä käsitteistöä, ymmärrystä, työvälineitä, menetelmiä ja toimintamalleja eri alojen ja maiden välisessä yhteistyössä. Osaamisen tunnistamisen parissa tehty kehittämistyö on osaltaan edesauttanut keskustelua keskeisistä käsitteistä ja niiden merkityksestä. Kehittäminen, kokeilu, kokemusten jako ja vuoropuhelu ovat olleet kehittämistyön ytimessä. Kansainvälisessä vuosittaisessa ohjausalan konferenssissa (järjestäjänä IAEVG) Uudessa-Seelannissa (Virtanen ja Lepänjuuri 2009) tuli esille se, miten osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen näyttää eri puolilla yhteneväisenä koulutuksen ja työelämän haasteena. Tarve kehittämiseen nousee hyvin samansuuntaisista työelämän muutoksista ja erityisesti aikuiskoulutuksen kehittämisen tarpeista. Koulutusta haastetaan huomioimaan aiempaa joustavammalla tavalla muuttuvat ammattitaitovaatimukset, työelämän ja osaamisen kehittämisen tarpeet.

Erilaiset käsitteet – riittävä yhteinen ymmärrys?

Käsitteistöä tarvitaan osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen ilmiön ymmärtämiseen, toiminnan jäsentämiseen ja siitä kommunikoimiseen. Yksi keskeinen käsite on oppiminen. Oppiminen nähdään osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen viitekehyksessä kokonaisvaltaisena, elinikäisenä ja elämänlaajuisena oppimisena. Puhutaan myös elämänsyvyisestä oppimisesta. Oppiminen ja sen ympäristöt laajenevat formaalista eli muodollisesta oppimisesta informaaliin eli arkioppimiseen ja non-formaaliin eli epäviralliseen oppimiseen. Muodollinen oppiminen tapahtuu organisoidusti ja jäsenetyssä toimintaympäristössä (mm. oppilaitokset), siitä saa todistuksen ja se on oppijan näkökulmasta tarkoituksellista. Informaalia oppimista tapahtuu erilaisissa arkielämän tilanteissa (mm. työ ja vapaa-aika). Sille on luonteenomaista kokemuksellisuus ja oppimisen sosiaalinen ja kontekstuaalinen luonne. Se ei myöskään ole välttämättä tietoista. Epävirallista oppimista tapahtuu vaikkapa harrastusten piirissä. Se voi kuitenkin olla järjestelmällistä tavoitteiden ja käytetyn ajan suhteen. Epävirallista oppimista tukee esimerkiksi kansalaisopistojen tai järjestöjen antama opetus. (Opetusministeriö 2004, 2007.)

Ammattitaidon, osaamisen ja arvioinnin käsitteet ovat niin ikään keskeisiä, koska osaamisen tunnistaminen ja arviointi tapahtuu suhteessa osaamistavoitteisiin. Ammattitaidon ja osaamisen jäsentäminen työelämälähtöisesti, ymmärrettävällä ja tunnistamisen mahdollistavalla tavalla on edellytys osaamisen arvioinnille niin oppijan, ohjaajan kuin arvioijan

näkökulmasta. Toiminnan tavoitteena oppijan kannalta on viime kädessä oppimisen henkilökohtaistaminen, yksilölliset oppimispolut ja ammatillisen kasvun tukeminen. Ammattitaidon ja osaamisen olemusta valotetaan tässä julkaisussa erikseen (Soininen, Stenström).

Aiemmin ammatillisen koulutuksen säädöksissä (L 21.8. 1998/630, A 6.11.1998/811) puhuttiin opintojen hyväksilukemisesta. Tällä tarkoitettiin sitä, että opiskelijalla on oikeus lukea hyväkseen muualla suoritettua opintoja, jotka ovat tavoitteiltaan ja keskeisiltä sisällöiltään opetussuunnitelman mukaisia. Näin ymmärrettynä hyväksilukeminen kattaa formaalin oppimisen. Ammatillisen koulutuksen lainsäädännön uudistaminen nosti esille käsitteen osaamisen tunnustaminen (L15.7.2005/601, A 21.7.2005/603). Osaamisen tunnustaminen tarkoittaa sitä, että opiskelijalla on oikeus saada opetussuunnitelman tavoitteita ja vaatimuksia keskeisiltä osilta vastaavat aikaisemmin suorittamansa opinnot tai muutoin hankittu osaaminen arvioiduksi ja tunnustetuksi. Oppiminen nähdään tämän uudistuksen myötä kattavan kaikki oppimisen muodot ja ympäristöt. Samassa yhteydessä osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen nähdään osana oppimisen ja osaamisen arviointia, sen taustajatteluun ja käytänteisiin kiinteästi kytkeytyvänä toimintana. Voidaan jopa ajatella, että opiskelijan arviointi alkaa osaamisen tunnistamisesta. Vaikka tunnistaminen ei johtaisikaan tunnustamiseen, sillä voi ajatella olevan merkitystä oppijalle omiin lähtökohtiin ja tavoitteisiin suuntautumisen kannalta.

Osaamisen tunnustaminen nousee siis nykyisen ammatillisen koulutuksen säädösten (laki, asetus ja opetussuunnitelman / tutkinnon perusteet) perusteella yläkäsitteeksi. Sekä virallisessa että arkipuheessa osaamisen tunnistamiseen ja tunnustamiseen koulutuksen tehtävänä viitataan käyttäen käsitteitä hyväksilukeminen, hyväksiluku, korvaaminen, sisällyttäminen sekä osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen. Käsitteistä ja niiden hierarkiasta koulutuksen eri tasoilla ei näytä tällä hetkellä tai ainakaan vielä olevan yhtenäistä linjaa.

Opetusministeriön työryhmämuistioissa (2004, 2007) määritellään toimintaan keskeisesti liittyviä käsitteitä. Jälkimmäisessä muistiossa (Opetusministeriö 2007, 54) olevassa käsittekartassa hyväksilukeminen jaetaan korvaamiseen ja sisällyttämiseen. Korvaaminen määritellään (emt, 52) hyväksilukemisen muotona, jossa opetussuunnitelmaan kuuluvia pakollisia opintoja korvataan muilla sisällöiltään vastaavilla saman alan opinnoilla. Sisällyttäminen taas määritetään (emt, 53) hyväksilukemisen muotona, jossa muualla suoritettuja opintoja liitetään osaksi tutkintoa esimerkiksi

vaihtoehtoisina tai vapaasti valittavina opintoina. Tunnustaminen hahmotetaan omana kokonaisuutena ja ymmärretään em. muistiassa (emt, 53) tutkintojen, opintojen tai muun aiemmin hankitun osaamisen tunnustamisena. Keurulainen (2007, 29) puolestaan jäsentää yläkäsitteeksi hyväksilukemisen, joka on ammattikorkeakoulutasolla yleisesti käytössä oleva käsite. Sen alalajeina ovat korvaaminen, sisällyttäminen sekä osaamisen tunnistaminen ja arviointi. Nämä kaikki ovat reittejä osaamisen tunnustamiseen.

Käsitteet luovat yhteistä ymmärrystä, todellisuutta ja käytänteitä, mutta eri käsitteiden merkitys ja tärkeys vaihtelee sen mukaan, mistä toimijatahosta on kyse. Käsitteet kytkeytyvät vastuisiin, rooleihin ja toimintatapoihin ja toimintajärjestelmiin. Oppija osaamisensa tunnistajana tarvitsee toisenlaista käsitteiden ymmärrystä kuin ohjaaja, arvioija tai koulutuksen järjestäjä. Osaamisen esille tuominen on oppijan oikeus, mahdollisuus ja velvollisuus. Hänen on tärkeä ymmärtää osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen tarkoitus, oma rooli ja asian kulku oppilaitoksessa. Ohjauksella ja arvioinnilla on omat tehtävänsä toiminnan eri vaiheissa. Koulutuksen järjestäjä on vastuussa toiminnan osaamisen kuvauksista, toiminnan läpinäkyvyydestä, menettelytavoista, sujuvuudesta, dokumentoinnista ja laadusta.

Osaamisen tunnistamisessa ja tunnustamisessa nähdään yleensä kolme vaihetta:

- Osaamisen tunnistaminen (näkyväksi tekeminen ja selvittäminen)
- Osaamisen arviointi (vastaavuuden arviointi suhteessa osaamisen tavoitteisiin)
- Osaamisen tunnustaminen (virallisen aseman antaminen aiemmin opitulle)

Prosessi eri vaiheineen on oppijalähtöinen ja ohjauskeskeinen. Oleellista on eri toimijoiden roolien ja vastuiden tunnistaminen ja kirkastaminen eri vaiheissa. Tunnistamisella pyritään löytämään sekä havaitsemaan arkioppimisen ja epävirallisen oppimisen kautta hankitut tiedot, taidot ja ymmärrys. Oppija on tässä aktiivisessa roolissa osaamisensa selvittämisessä. Arvioinnin avulla määritellään osaamisen vastaavuus suhteessa virallisessa koulutuksessa asetettuihin osaamistavoitteisiin. Osaamisen tunnistamisen ja arvioinnin menetelmiin ja työvälineisiin on liitetty paljon odotuksia. Keskeisenä haasteena näyttää olevan olemassa olevien menetelmien saaminen tehokkaampaan käyttöön, niiden uudistaminen,

hyödyntäminen ja kokemusten jakaminen (Opetusministeriö 2007). Tunnustaminen antaa eri tavoin hankituille tiedoille ja taidoille virallisen aseman koulutuksessa. Tunnustamisjärjestelmä tarkoittaa oppilaitoksen menettelytapoja aiemmin hankitun osaamisen tunnistamiseksi, arvioimiseksi ja tunnustamiseksi.

Yhteisiä käsitteitä tarvitaan, jotta viestintä eri tasoilla on yhdensuuntaista, toiminnan ohjaus laadukasta ja jotta eri osapuolet ymmärtävät oman roolinsa, vastuunsa ja tehtävänsä osaamisen tunnustamisen ja tunnustamisen kokonaisuudessa. Eri osapuolilla on vähintään oltava riittävä yhteinen ymmärrys siitä, mistä osaamisen tunnustamisessa ja tunnustamisessa on perimmältään kyse ja mitä se tarkoittaa käytännön toimintana ja menettelytapoina.

Yhteistä käsitteistöä ja käytänteitä etsimässä

OSTU-selvityksen haastatteluaineistossa (2009) kartoitettiin sitä, mitä käsitteitä toimijoilla on käytössä osaamisen tunnustamisen ja tunnustamisen yhteydessä, mitä käsitteitä he mieluiten käyttävät ja mitä he niillä tarkoittavat. Aineisto tuo esille sen, että virallinen puhe, epävirallinen puhe, käytäntö ja konkretia kulkevat hieman eri teitä käyttäen eri käsitteitä. Osaamisen tunnustaminen ja tunnustaminen suhteellisen uusina käsitteinä näyttävät hakevan paikkaansa. Toimijoiden kesken, opiskelijoiden kanssa, ohjeistuksissa, rekistereissä, prosessikuvauksissa tai lomakkeissa käsitteet jonkin verran vaihtelevat.

Arkitilanteissa puhutaan niin hyväksiluvusta, henkilökohtaistamisesta, tunnustamisesta, arvioinnista ja tunnustamisesta kuin korvaamisesta. Käsitteiden käyttö näyttäytyy toimijoille haastavana. Käsitteitä nähdään olevan aika paljon ja niiden koetaan olevan ”kompleksikkaita” ja osin ”sanahelinää”. Myös osaamisen tunnustamisen ja tunnustamisen ero voi tuntua hämärältä, koska ne nähdään niin samanlaisina asioina. Haasteellista on myös sen hahmottaminen, mihin asti on kyse tunnustamisesta ja mistä alkaa tunnustaminen. Uusien termien osalta ilmeni myös epäilyä siitä, että juuri kun ne on opittu, niin ne muuttuvatkin uusiksi.

Käytettävät käsitteet vaihtelevat sen mukaan, missä yhteyksissä niitä käytetään. Haastattelussa hyväksiluku, korvaaminen, osaamisen tunnustaminen ja tunnustaminen sekä henkilökohtaistaminen olivat esillä. Hyväksilukua pidetään perinteisenä, tuttuna ja yleisesti arkipuheeseen sopivana käsitteenä, mutta sitä käytetään myös usein virallisissa papereissa. Sitä pidetään myös käytännön terminä, jonka opiskelijatkin ymmärtävät lähtökohtaisesti aika hyvin. Sen katsotaan sopivan kaikkiin tilanteisiin,

olipa kyse koulutodistuksella, työtodistuksella tai jollain muulla tavalla tunnustettavasta osaamisesta. Sen jälkeen opiskelijoille asiaa konkretisoidaan siten, että heillä on mahdollisuus hyödyntää aiemmin osaamaansa ja oppimaansa. Korvaaminen käsitteenä kulkee erityisesti rekistereissä ja käytännön toiminnassa siten, että ”opiskelija ei opiskele sitä, mitä hän jo osaa, vaan ottaa jotain muuta tilalle”. Osaamisen tunnustaminen, arviointi ja tunnustaminen ovat uusia, vieraampia käsitteitä, joihin yritetään totutella.

Hämmennystä herättää myös se, pitääkö osaamisen tunnustaminen, arviointi ja tunnustaminen nähdä vaiheineen, vai riittääkö puhe osaamisen tunnustamisesta. Osaamisen tunnustaminen kulkee käsitteenä virallisissa ohjeissa, papereissa ja jossain määrin käytännön toiminnassa. Opiskelijalle nähdään tärkeäksi selvittää, mistä oikeasti on kyse: ”että siihen tulee se alkuselvittely ja keskustelu ja sitten kun tapahtuu se arviointi, niin se on sitä tunnustamista sitten”. Sisällyttäminen käsitteenä ei sinänsä tule haastatteluaineistossa esille. Sen suuntaista toimintaa näyttäisi kuitenkin selvityksen perusteella olevan, kun esimerkiksi harrastustoiminnan kautta hankittua osaamista sisällytetään osaksi vapaasti valittavia opintoja.

Näyttötutkintojen parissa toimivilla osaamisen tunnustamisen ja tunnustamisen perusajatus on ollut pitkään käytännön toimintaa henkilökohtaistamisen kautta. Sen pohjalta käsitteistön soveltaminen ammatilliseen peruskoulutukseen tuntuu luontevammalta. Kaikkiaan aineistosta tulee esille se, että pikkuhiljaa ollaan siirtymässä uusiin käsitteisiin, niitä ollaan opettelemassa tietoisesti ja siirtämässä myös opiskelijoiden kanssa käytävään puheeseen. Ajatuksissa kulkee vanhat termit, mutta pyrkimys on kohti uutta. Uudistuvien opetussuunnitelmien nähdään myös raivaavan tietä uusien käsitteiden käytölle.

Käsitteiden merkityksissä ja käytössä heijastuu toimijoiden erilaiset lähtökohdat. Perinteiset käytännöt ja uudet pyrkimykset käsitteineen näyttävät kulkevan rinnakkain. Aineiston pohjalta herää kysymys siitä, mikä merkitys yhteisillä käsitteillä ja niiden käytöllä on toiminnan kannalta. Käsitteet ovat välineitä viestintään, vuorovaikutukseen ja yhteisen ymmärryksen luomiseen. Osaamisen tunnustaminen ja tunnustaminen käsitteinä avaavat ikkunoita eurooppalaiseen, kansalliseen ja alueelliseen koulutuksen kehittämiseen. Ne avaavat myös näkökulmia kokonaisvaltaiseen ajatteluun oppimisesta ja ammatillisesta kasvusta. Näyttää kuitenkin siltä, että käsitteiden hahmottaminen vaatii aikaa ja yhteistä keskustelua. Käsitelmärittelyjen rinnalle tarvitaan arkista puhetta ja vuoropuhelua niiden takana olevasta ajattelusta ja tavoitteista.

Tästä tulevaisuuteen

Osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen on haaste oppijoille, koulutuksen toimijoille, työelämälle ja koko yhteiskunnalle. Selvityksen pohjalta näyttäisi tarpeelliselta käsitteistön yhtenäistäminen eri koulutasoilla erityisesti siltä osin kuin puhutaan osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen järjestelmästä ja kokonaisuudesta. Eri toimijoiden kannalta yhtenäinen käsitteistö on tarpeen yhteistyön, ohjauksen ja kouluasteelta toiselle siirtymisen kannalta. Osaamisen tunnistaminen haastaa kaikkiaan koulutuksen rakenteita monella tavalla joustavoittamisen suuntaan ja uudenlaisen oppimiskulttuurin luomiseen. Osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen on tärkeä nähdä osana oppimisen, ohjauksen, arvioinnin ja laadun kehittämisen prosesseja. Kyse on positiivisesta, oppimisen erilaisia reittejä arvostavasta järjestelmästä.

Tehty selvitys nostaa esiin muualla kuin muodollisessa koulutuksessa hankitun osaamisen tunnistamisen haasteellisuuden. Työympäristöt muuttuvat yhä enemmän oppimisympäristöiksi ja työkokemuksen kautta syntyvä osaaminen on perusta uuden oppimiselle. Osaamisajattelussa puolestaan korostuvat yllämatilliset taidot ja ammattitaitoa täydentävät osaamiset, ja näin epävirallisen oppimisen merkitys painottuu. Tarvitaan ehkä uusiakin käsitteitä ja menetelmiä, joilla näitä uusia osaamisen konteksteja voidaan paremmin tarkastella ja arvioida. Arviointimenetelmien monipuolisuus ja luotettavuus on haasteellinen kehittämisen kohde jatkossa. Eläminen oppimisyhteiskunnassa painottaa oppimaan oppimisen taitoja sekä itsearviointitaitojen merkitystä ja niiden kehittämistä koulutuksessa ja työelämässä.

Täysin yhtenäistä käsitteistöä osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen kysymyksiin tuskin löytyy. Tärkeää sen sijaan on tunnistaa käsitteistöön liittyvä tausta-ajattelu ja ymmärtää riittävän yhtenäisen käsitteistön merkitys toiminnan sujuvuuden ja yhteistyön kannalta. Valmiita reseptejä tuskin tulee käytännön toimintaan eikä ehkä käsitteidenkään kohdalla. Toimintaan tarvitaan laaja-alaista lähestymistapaa ja ohjeistusta, mutta konkretia tehdään yhteistyössä. Siinä korostuu kokeilu, toiminnasta oppiminen sekä osapuolten välinen vuoropuhelu ja yhteistyö. Myös käsitteet on tärkeä nähdä osana elinikäisen oppimisen tukemista, opetussuunnitelmien työelämälähtöistä kehittämistä, yhteisten käytänteiden ja toimintaprosessien luomista ja osaamisen vahvistamista.

Osaamisen kuvaamisesta kokonaisvaltaiseen ammatilliseen osaamiseen

LEA SOININEN

Opetussuunnitelmien edellytetään nykyään olevan työelämälähtöisiä ja osaamisperustaisia kaikessa ammatin johtavassa koulutuksessa. Ammatillisessa peruskoulutuksessa tällä kehitystrendillä on pitkät perinteet. Opetussuunnitelmia on kehitetty työelämälähtöisiksi ja osaamisperustaisiksi jo 1990-luvulla toteutetusta opetussuunnitelmauudistuksesta lähtien (Opetushallitus 1995). Seuraava askel tällä kehityspolulla oli ammattiosaamisen näyttöjen käyttöönotto vuonna 2006 kaikissa perustutkinnoissa. Parhaillaan on menossa aikavälillä 2008–2010 toteutuva ammatillisten perustutkintojen perusteiden uudistaminen. (Opetushallitus 2006; Opetusministeriö 2008.)

Koulutuksen työelämälähtöisyydellä tarkoitetaan sitä, että tavoitteet määritellään työelämässä tarvittavan osaamisen pohjalta. Tavoitteiden määrittely edellyttää työelämän osaamistarpeiden kartoittamista, osaamisen jäsentämistä osaamisalueiksi ja näiden osaamisalueiden sisältämän osaamisen kuvaamista. Opetussuunnitelmassa osaamisperustaisuus ilmenee siten, että koko opetussuunnitelma tai jotkin osat siitä perustuvat työelämästä johdettuihin osaamiskokonaisuuksiin. (Opetusministeriö 2008.)

Työelämän edellyttämä osaamisen jäsenys ja siitä johdetut osaamisen kuvaukset ovat myös onnistuneen osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen perusedellytys: Osaamisen tunnistamisessa ja tunnustamisessa eri osapuolilla on oltava joltisenkin yhteinen käsitys siitä, mihin opiskelijan osaamista verrataan.

Ammatillisen peruskoulutuksen opetussuunnitelmajärjestelmä koostuu nykyisin ammatillisten perustutkintojen perusteista, koulutuksen järjestäjän opetussuunnitelmasta sekä opiskelijan henkilökohtaisesta opiskelusuunnitelmasta (HOPS). Tämän artikkelin alkuosassa keskitytään ammatillisen perustutkinnon perusteisiin: miten yhteiskunnan ja työelämän edellyttämä osaaminen hahmotetaan ammatillisen peruskoulutuksen tutkintojen taustaksi ja miten osaaminen kuvataan tutkinnon osiin ja edelleen osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen työkaluksi. Lähteinä on käytetty ammatillisten perustutkintojen perusteita sekä osaamisen jäsentämiseen, määrittelyyn ja kuvaamiseen liittyvää kirjallista aineistoa.

Artikkelin loppuosassa tarkastelunäkökulma on koulutuksen järjestäjän opetussuunnitelman toteutuminen: miten osaamisen kuvaukset toimivat tunnistamisen ja tunnustamisen työkaluna oppilaitoksen arjessa ja mitä haasteita kohdataan kokonaisvaltaisen osaamisen tunnistamisessa ja tunnustamisessa. Esitettävät näkökulmat perustuvat pääasiassa selvityksen haastatteluaineistoon.

Osaamisperustaisuus ammatillisten perustutkintojen perusteissa

Osaamiseen liittyviä käsitteistä

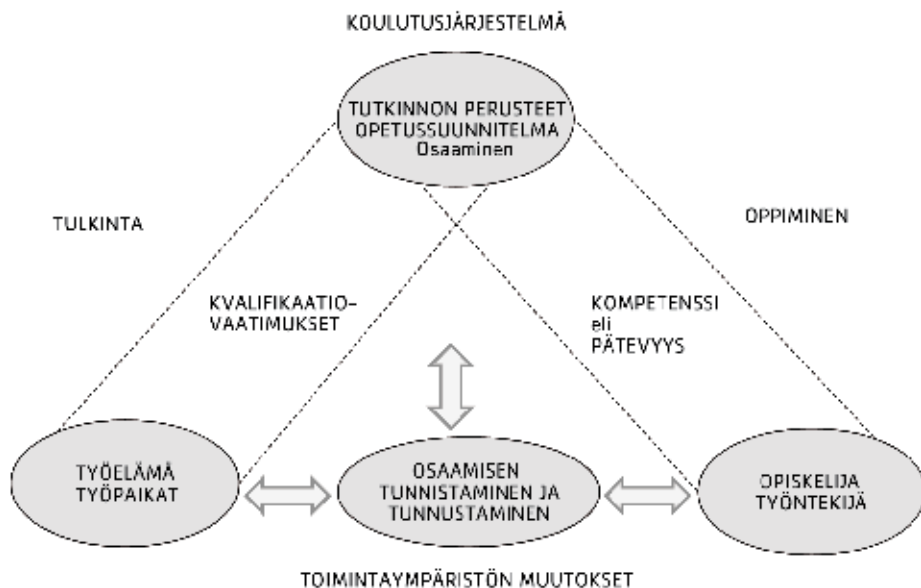
Osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen parissa työskentelevien henkilöiden on hyvä hallita osaamiseen liittyviä peruskäsitteitä. Näitä käsitteitä on aiemmin tarkasteltu monissa Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuissa (mm. Keurulainen 2006; Soininen 2007). Lisäksi Marja-Leena Stenström luo kansainvälisen katsauksen osaamisen käsitteiden erilaisiin tulkintoihin jäljempänä tässä julkaisussa. Tässä artikkelissa tarkastellaan niitä käsitteitä, jotka ovat kytköksissä osaamisen määrittelyyn, jäsentämiseen ja kuvaamiseen ammatillisen perustutkintojen perusteissa ja artikkelissa esitettäviin OSTU-selvityksen tuloksiin.

Osaamiseen liittyviä käsitteitä ja ammatillisen peruskoulutuksen työelämä- ja osaamisperustaisten tutkinnon perusteiden syntylogiikkaa havainnollistetaan kuviossa 1.

Yleiskäsitteenä osaamisella tarkoitetaan samaa ilmiötä kuin perinteisemmällä käsitteillä ammattitaito tai asiantuntijuus. Siten näitä käsitteitä voidaan pitää yleisluonnehdintana osaamiselle, jota eri työprosessien ja -tehtävien suorittamisessa ja kehittämisessä edellytetään.

Kvalifikaatiokäsitteen näkökulma osaamiseen on työelämälähtöinen. Kvalifikaatiot ymmärretään työelämän ja työn ominaisuuksiksi. Nämä ominaisuudet ilmenevät yksilölle eri aikoina erilaisina kvalifikaatio- eli osaamisvaatimuksina, joita työtehtävien ja -prosessien hoitaminen häneltä edellyttää. (ks. mm. Väärälä 1995; Ruohotie & Honka 2003.)

Kompetenssi-käsite tarkastelee osaamista yksilön näkökulmasta. Siten kompetenssi eli pätevyys tulkitaan yksilön ominaisuuksiksi, joiden avulla yksilö vastaa työelämän ja työn hänelle asettamiin osaamisvaatimuksiin. Yksilön tehtävänä on hankkia itselleen kompetensseja opiskellen koulussa ja hankkien osaamista työelämässä tai muissa ympäristöissä. (ks. mm. Taalas 1995; Ruohotie & Honka 2003.)

Kuvio 1. Osaamisen käsitejärjestelmä (Keurulaista 2006 mukaillen)

Kvalifikaatiovaatimukset ovat vahvasti sidoksissa toimintaympäristön muutoksiin. Koulutusjärjestelmän tehtävänä on tulkita näitä muutoksia ja päivittää käsitystä kullakin kouluasteella tarvittavasta osaamisesta. Ammatillisten perustutkintojen perusteet ovat koulutusjärjestelmän tahdonilmaisu ammatillisessa peruskoulutuksessa vaadittavasta osaamisesta.

Osaamisen käsite kytetään myös tilanteisiin, joissa yksilön olemassa olevat kompetenssit todentuvat työelämän työtehtävissä ja työprosesseissa. Osaamisen katsotaan koostuvan siten työn vaatimien tietojen ja taitojen hallinnasta ja niiden soveltamisen taidosta käytäntöön. Osaaminen (ammattitaito, asiantuntijuus) on olemassa silloin, kun työelämästä nousevat ammatilliset kvalifikaatiot ja työntekijän kompetenssi tietyllä hetkellä tietyissä olosuhteissa vastaavat toisiaan. Aiemmin hankitun osaamisen tunnistamisessa on kyse tästä samasta ilmiöstä: millä tavoin työelämästä nousevat tutkinnon perusteissa / koulutuksen järjestäjän opetussuunnitelmassa ilmaistut ammatitaitovaatimukset ja opiskelijan ammatillinen pätevyys ovat suhteessa toisiinsa. (Keurulainen 2006.)

Miten osaaminen jäsennetään ja kuvataan ammatillisiin perustutkintoihin?

Osaamisen määrittelemiseen ja kuvaamiseen on tehty runsaasti erilaisia jäsennyksiä (kuvioita, malleja, hierarkioita), joissa osaamista on jaoteltu eri osaamisalueiksi (ks. mm. Cheetham & Chivers 2005; Ruohotie & Honka 2003; Väärälä 1995). Näistä monenkirjavista jäsennyksistä voi yleistävästi todeta, että ammatin ytimenä ja ammatin olemassaolon perustana pidetään ammattispesifiä osaamista. Ammattispesifi osaaminen koostuu ammatille tyypillisistä tiedoista ja taidoista, joita tarvitaan normaalissa työn tekemisessä ja työprosessin ylläpitämisessä.

Kaikkien ammattien katsotaan ammattispesifiin osaamiseen kiinteästi liittyen sisältävän myös yleisiä tai yliammattillisia valmiuksia. Yleiset työelämävalmiudet liittyvät normaaliin laadukkaaseen työtoimintaan, mutta erityisesti niillä on merkitystä työntekijän osaamisen, työn ja työyhteisön kehittämisessä.

Osaamisen jäsentämispuheessa mainitaan usein hiljainen osaaminen tai hiljainen tieto. Hiljaisella osaamisella tarkoitetaan automatisoitunutta, sisäistynyttä ja laaja-alaista osaamista, jonka olemassaolo paljastuu mm. ongelmatilanteiden innovatiivisissa ja nopeissa ratkaisuisissa. Äänettömien taitojen syntymistä ei pidetä niinkään koulutuksen vaan työkokemuksen tuloksena. (Kankaanpää 1997.) Siten opiskelijalla, jolla on monipuolinen työ- ja harrastustausta, saattaa olla tämänkaltaista osaamista, mitä ope- tussuunnitelma ei välttämättä edellytä. Sitä ei myöskään kyetä helposti ilmaisemaan ja havaitsemaan tunnistamistilanteessa, jos tunnistamista ei tehdä autenttisessa ympäristössä.

Ammatillisten perustutkintojen perusteisiin sisältyvä osaaminen ei aukea helposti ulkopuoliselle, koska havainnollisia tutkintokohtaisia osaamisalueiden jäsennyksiä ei ole tehty. Kaikille perustutkinnoille on kuitenkin määritelty arviointikohteet, joiden avulla voidaan hahmottaa myös tutkintojen osaamisalueita.

Kuviota 2 voidaan tulkita siten, että työprosessin, työmenetelmien, -välineiden ja materiaalin hallinta sekä työn perustana olevan tiedon hallinta vastaavat ammattispesifiä osaamista eli ammatin edellyttämiä perustietoja ja -taitoja. Elinikäisen oppimisen avaintaidot voidaan puolestaan tulkita yleisiksi työelämävalmiuksiksi.

Elinikäisen oppimisen avaintaitoja ovat oppiminen ja ongelmanratkaisu, vuorovaikutus ja yhteistyö, ammattietiikka, terveys, turvallisuus ja toimintakyky, aloitekyky ja yrittäjäyys, kestävä kehitys, estetiikka, vies-

tintä- ja mediaosaaminen, matematiikka ja luonnontieteet, teknologia ja tietotekniikka sekä aktiivinen kansalaisuus ja eri kulttuurit. Ammatillisten perustutkintojen perusteiden (2009) mukaan avaintaidoilla (aik. yhteisillä painotuksilla ja kaikille aloille yhteisellä ydinosaamisella) tarkoitetaan osaamista, jota tarvitaan jatkuvassa oppimisessa, tulevaisuuden ja uusien tilanteiden haltuunotossa sekä työelämän muuttuvissa olosuhteissa selviytymisessä. Niillä on myös suuri merkitys yksilön elämän laatuun ja persoonallisuuden kehittämiseen. (Opetushallitus 2009.)

Kuvio 2. Osaamisalueet ja arviointikohteet ammatillisissa perustutkinnoissa

Miten osaamisalueet ja arviointikohteet rakentuvat tutkinnon perusteisiin?

Aluksi muutama sana ammatillisten tutkintojen rakenteesta ja laajuudesta, ammatillisten perustutkintojen laajuus on 120 opintoviikkoa. Ammatilliset perustutkinnot muodostuvat ammatillisista tutkinnon osista (90 ov, aikaisemmin ammatillisista opintokokonaisuuksista), jotka voivat

olla pakollisia tai valinnaisia. Lisäksi peruskoulutuksena suoritettaviin tutkintoihin sisältyy pakollisia ja valinnaisia ammattitaitoa täydentäviä tutkinnon osia (20 ov, aik. yhteisiä opintoja) sekä vapaasti valittavia tutkinnon osia (10 ov, aik. valinnaisia opintoja). Lisäksi tutkintoon tulee voida yksilöllisesti sisällyttää enemmän tutkinnon osia, jotka laajentavat suoritettua tutkintoa silloin, kun se on työelämän alakohtaisiin tai paikallisiin ammattitaitovaatimuksiin vastaamisen ja tutkinnon suorittajan ammattitaidon syventämisen kannalta tarpeellista.

Ammatillisten perustutkintojen perusteiden (aik. opetussuunnitelman perusteiden) alussa on kuvattu kunkin alan laaja-alaisten perusvalmiuksien ja koulutusohjelmakohtaisten erikoistuneen osaamisen tavoitteet yleisellä tasolla. Vaadittavan osaamisen kuvaukset tarkentuvat ammatillisissa, ammattitaitoa täydentävissä ja vapaasti valittavissa tutkinnon osissa.

Ammatilliset tutkinnon osat muodostavat opintojen punaisen langan, ja ne on pyritty rakentamaan siten, että kukin tutkinnon osa perustuu aidossa työelämässä olemassa olevaan työ-, tehtävä- tai toimintakokonaisuuteen. Parhaimmillaan jo tutkinnon osan nimi ilmaisee sen, mistä työprosessista on kyse. Tutkinnon osan tavoitteet ilmaistaan työelämälähtöisesti ammattitaitovaatimuksina. Lisäksi ammattitaitovaatimukset saavat johdonmukaisesti lisäsisältöä – ”lihaa luidensa päälle” – arviointikohteiden ja arviointikriteereiden kuvauksissa tasoilla tyydyttävä (1), hyvä (2) ja kiitettävä (3). Näiden ammattitaitovaatimusten saavuttaminen tuottaa pätevyyden tähän osaamiskokonaisuuteen. (Opetusministeriö 2008; Ammatillisen perustutkinnon perusteet 2009.) Kaikissa ammatillisissa tutkinnon osissa arviointi toteutuu siten, että työprosessin hallinta, työmenetelmien ja materiaalien hallinta ja työn perustana olevan tiedon hallinta (kuviossa 2 kohteet T1–T3, numerointi kirjoittajan) arvioidaan erillisinä arviointikohteina. Avaintaidoista (kuviossa 2 kohteet A1–A4) oppiminen ja ongelmanratkaisu, vuorovaikutus ja yhteistyö, ammatti-etiikka sekä terveys, turvallisuus ja toimintakyky arvioidaan erikseen arviointikohteessa elinikäisen oppimisen avaintaidot tutkinnon osittain vaihdellen: kussakin tutkinnon osassa ilmaistaan, mitkä avaintaidoista ovat tässä yhteydessä arvioitavina. Muita avaintaitoja (kuviossa 2 kohteet A5–A11; aloitekyky ja yrittäjäyys, kestävä kehitys, estetiikka, viestintä ja mediaosaaminen, matematiikka ja luonnontieteet, teknologia ja tietotekniikka sekä aktiivinen kansalaisuus ja eri kulttuurit) ei arvioida erikseen. Näiden avaintaitojen osaamisvaatimukset on sisällytetty tutkinnon osien osaamisvaatimukseen, arviointikohteisiin ja -kriteereihin, ja ne tulevat

arvioiduksi työprosessin, työmenetelmien, -välineiden ja materiaalin tai työn perustana olevan tiedon hallinnan yhteydessä. Arviointikohteiden lisäksi kussakin tutkinnon osassa on selvitetty ammattitaidon osoittamistavat, jotka soveltuvat myös aiemmin hankitun osaamisen tunnistamiseen.

Ammattitaitoa täydentävien tutkinnon osien tehtävänä on tukea ammattitaidon saavuttamista ja täydentää ammattitaitoa. Kussakin tutkinnon osassa on lueteltu siihen sisällytetyt elinikäisen oppimisen avaintaidot ja näiden avaintaitojen tavoitteet sisältyvät tutkinnon osien tavoitteisiin. Edelleen tavoitteet tarkentuvat yksityiskohtaisemmin arviointikohteiden ja arviointikriteereiden kuvauksissa tasoilla tyydyttävä (1), hyvä (2) ja kiitettävä (3). (Opetusministeriö 2008; Ammatillisen perustutkinnon perusteet 2009.)

Vapaasti valittavien tutkinnon osien tehtävänä on tukea koulutuksen yleisiä ja ammatillisia tavoitteita. Näin ollen vapaasti valittavien tutkinnon osien opintojen kirjo on laaja. Ne voivat olla oman koulutusalan tai muiden alojen ammatillisia tai ammattitaitoa täydentäviä tutkinnon osia, lukio-opintoja tai ylioppilastutkinnon suorittamiseen tai jatko-opintoihin valmentavia opintoja, työkokemusta tai ohjattuja harrastuksia, jotka tukevat opiskelijan persoonallisuuden kasvua. Näiden opintojen tavoitteet ja arviointi tulee sisällyttää opiskelijan henkilökohtaiseen suunnitelmaan. Arviointi ja arviointikohteet määrittävät sen mukaan, mitä kyseisten opintojen arvioinnista on oppilaitoksen opetussuunnitelmassa määrätty. Nämä opinnot voidaan opiskelijan suostumuksella hyväksyä suoritetuksi ilman arvosanaa (A 6.11.1998/488, 10 §). Kun opiskelija esittää aiemmin hankittua osaamista tunnustettavaksi oppilaitoksen koulutustarjonnan ulkopuolelta ja oppilaitos katsoo niiden vastaavan vapaasti valittavien opintojen tavoitteita, voidaan osaaminen hyväksyä suoritetuksi ilman arvosanaa kuten edellä. (Ammatillisen perustutkinnon perusteet 2009.)

Osaamisen tunnistamisen kynnyksymyksiä oppilaitoksen arjessa

Tutkinnon perusteet ja koulutuksen järjestäjän opetussuunnitelma on tehty osaamisen tuottamisen näkökulmasta. Opetuksen suunnittelu, oppimisen ohjaus ja arviointi noudattavat tuttua logiikkaa. Opiskelijat tunnetaan ja opiskelijan ammatillista kasvua seurataan systemaattisesti. Ehjän ja kokonaisvaltaisen osaamisen saavuttaminen on hyvin ennakoitavissa. Kun kyseessä on aiemmin hankitun osaamisen tunnistaminen, opiskelija on kulkenut oppimispolkunsa muualla ja hänet kohdataan

oppilaitoksessa tunnistettavien opintojen suhteen ikään kuin oppimisprosessin loppuvaiheessa. Nyt arvioinnin kohteena on vieraisissa konteksteissa ja tuntemattomilla tavoilla hankitun osaamisen arviointi. Miten voisi saada ”tarttumapintaa” opiskelijan aikaisempaan osaamiseen? Ja miten muualla opittu ja uuden tutkinnon opinnot saadaan integroiduksi osaksi opiskelijan osaamista ja ammatin hallintaa? Näitä kysymyksiä avataan haastatteluaineistoon perustuen artikkelin tässä osassa. Lukija voi käyttää esitettyjä näkökulmia reflektiopintana arvioidessaan vastaavia asioita omassa koulutusorganisaatiossaan, mutta tuloksia ei voi yleistää kaikkiin kyselyssä ja haastattelussa mukana olleisiin koulutuksen järjestäjiin.

Tunnistetaanko muodollista vai todellista osaamista?

Ammatillisen perustutkintojen perusteet ovat syntyneet opetusviranomaisten, työelämän ja koulutuksen asiantuntijoiden yhteistyönä ja laajan valmistelun tuloksena. Kuten aikaisemmin todettiin, tutkinnon perusteet ovat periaatteeltaan työelämälähtöisiä ja vastaavat työelämän osaamistarpeita. Tutkinnoissa pyritään yhtäältä saavuttamaan ammattialan rinnakkaisissa tehtävissä vaadittava laaja-alainen perusosaaminen. Toisaalta tähdätään myös erikoistuneempaan, syvälliseen osaamiseen jollakin tutkinnon osa-alueella. Tämän lisäksi tutkinnon perusteiden ja koulutuksen järjestäjän opetussuunnitelman tulisi palvella niin paikallisia, alueellisia, kansallisia kuin kansainvälisiäkin tarpeita, ja niiden tulisi ottaa huomioon tämän hetken ja lähitulevaisuuden tarpeet.

Nämä kaikki näkökulmat huomioon ottaen tutkinnon perusteet sisältävät sekä muodollisen että virallisen kompetenssin aineksia (Ellström 1994; ks. Marja-Leena Stenströmin artikkeli jäljempänä). Tutkinnon perusteet ja koulutuksen järjestäjän opetussuunnitelman tavoitteet saattavat siten ylittää työelämän ja yksittäisten työpaikkojen todelliset osaamisvaatimukset.

Haastateltavien näkemykset ja kyselyn tulokset nostivat esiin juuri tämän muodollisen/virallisen ja todellisuudessa vaadittavan pätevyyden välisen ristiriidan joko selkeästi julkilausuttuna ja asenteisiin sisältyvänä: erityisesti koulutusohjelmakohtaisten ammatillisten tutkinnon osien ammattitaitovaatimuksia pidettiin jopa liian korkeatasoisina ja niiden saavuttamisen otaksuttiin olevan vaikeaa jo koulutuksessa, saati sitten työelämässä tai muulla tavalla hankittuna. Ammatillisen osaamisen tunnistamista oli tehty oppilaitoksissa melko vähän. Jos ammatillisen osaamisen tunnistamiseen ryhdyttiin, haastateltavat pyrkivät kuitenkin

tunnustamisessa tunnollisesti siihen, että opiskelijan ammatillinen kompetenssi ja opetussuunnitelman/työelämän osaamisvaatimukset vastaisivat toisiaan (niin kuin pitääkin). Varmuutta ja realistisuutta opetussuunnitelman ja työelämän osaamisvaatimusten tulkintaan haettiin työelämän osaamisvaatimusten tuntemuksesta:

”Meillä on opettajat on menny työelämäjaksolle, eli kun tämä työelämäverkosto on tässä lähellä, niin opettajat sitä kautta huomaa, että mitä siellä työelämässä pitää osata ja ... ehkä sitäkin kautta tunnistaminen helpottuu. Että tietää, mitä työelämässä vaaditaan ja mitä opiskelijat osaa ...”

Jos opetussuunnitelman edellyttämä osaaminen ja opiskelijan osaaminen pannaan eri vaakakuppeihin ja vaakana käytetään keskustelua, vertailua yms. ei-autenttista arviointimenetelmää, saadaan toki jonkinlainen käsitys osaamisen vastaavuudesta. Nykykäsitysten mukaan osaaminen ei ole pelkästään yksilöön (kompetenssikysymys) tai työhön (kvalifikaatiokysymys) liittyvä ominaisuus vaan se liittyy sekä yksilöön että työhön. Siten osaaminen ei ole ”varastossa” vaan osaaminen on kulloisenkin toimintaympäristön kvalifikaatiovaatimusten ja toimijan pätevyyden välinen suhde (Väärälä 1995). Vaikka yksilön ammatillinen osaaminen ei ole kokonaisuudessaan palautettavissa yksittäisiin työtehtäviin, tulisi osaamista tehdä näkyväksi ja tunnistaa mahdollisimman autenttisissa työelämän tilanteissa ja arvioida tilanteeseen sopivalla menetelmällä, esimerkiksi ammattiosaamisen näytöllä. Tällöin opiskelijan todellinen, potentiaalinen kompetenssi ja hiljainenkin osaaminen saataisiin paremmin tunnistetuksi.

Osaamisalueiden, ammattitaitovaatimusten/tavoitteiden, arviointikohteiden ja -kriteereiden tehtävä on osaltaan auttaa havaitsemaan ja tunnistaman osaamista. Arvioinnissa pitäisi kuitenkin muistaa se, että arvioinnin ja tunnustamisen kohteena on opiskelijan osaaminen keskeisiltä osiltaan (L 21.8.1998/630 § 30). Arviointikriteerit ovat arviointikeskustelun lähtökohta ja lopullinen päätös syntyy kriteeriviitteisesti keskustelun tuloksena.

Miten kokonaisvaltaisesti osaamista tarkastellaan tunnistamistilanteessa?

Haastateltavilta tiedusteltiin, miten tutkinnon perusteisiin kirjattuja tutkinnon yleisiä ja koulutusohjelmakohtaisia tavoitteita tai edellä kuvios-

sa 2. esitettyä osaamisen jäsenystä/arviointikohteita hyödynnetään orientoitaessa opiskelijaa osaamisen tunnistamiseen ja tunnustamiseen? Haastateltavat pitivät ihanteellisena sitä, että tutkinnon tavoitteena olevaa osaamista tarkasteltaisiin kokonaisvaltaisesti ja osaamista voitaisiin tunnustaa tutkinnon osia ja opintojaksoja laajempina kokonaisuuksina.

Osaamisen kokonaisvaltainen tarkastelu jää kuitenkin melko vähäiseksi useista syistä johtuen. Yhtenä syynä mainittiin, että uudet ja erityisesti vanhat vielä joillakin aloilla käytössä olevat opetussuunnitelmat ohjaavat osaamisen tutkiskeluun jopa opintojaksokohtaisesti pieninä työkokonaisuuksina. Yksityiskohtaiset osaamisvaatimusten kuvaukset osaltaan helpottavat ja suuntaavat osaamisen paikantamista tiettyyn tutkinnon osaan tai opintojaksoon:

”...et kyl nyt varmaan se tulee esille se sellainen kokonaisvaltainen osaaminen jollakin ihmisellä, mutta se on jotenkin todennettava ja silloin se aika usein kohdentuu johonkin jaksoon tai kurssiin. Sieltä se tulee, koska sitten hirveen monesta kurssista sää et pysty poimimaan, se ei vaan käytännössä varmaan toimi, tai se aiheuttais hirveen monelle näyttöjä tai jotakin ...et sit se pyritään kohdentamaan johonki selkeesti yhteen pakettiin varmaanki, että näin se varmaan käytännössä menee sitten...”

”...tutkinnon osat johtavat tarkastelemaan osaamista sinne, tai ajattelu-tapaan, että mihinkähän tämä sinun työkokemuksesi voitaisiin rajata...”

”...ehkä tää vanha OPS ohjas siihen, että se on enemmän jaksoperusteista vielä ollu...”

Tällainen osaamisen sovittaminen yksittäiseen tutkinnon osaan tai opintojaksoon sekä osaamisen toteaminen esimerkiksi ilman ammattiosaamisen näyttöä saattaa jättää osan opiskelijan osaamisesta tunnistamisen ulkopuolelle. Toisaalta useimmilla opiskelijoilla katsottiin olevan niin vähän ammatillista osaamista, että tutkinnon osia ylittävään tunnistamiseen ei oletettu olevan tarvetta. Niissä (suosituissa) tutkinnoissa, joissa opiskelijoilla on tyypillisesti paljon aikaisempaa saman alan tai muun lähialan koulutusta ja/tai runsaasti työkokemusta, osaamista tarkasteltiin kokonaisvaltaisemmin koko tutkinnon viitekehyksessä.

Tutkinnon perusteisiin kirjatut tutkinnon yleiset ja koulutusohjelmakohtaiset tavoitteet tai edellä kuviossa 2 esitetty osaamisen jäsenys/arviointikohteet, eivät näytä yleisesti palvelevan tunnistamisen tausta-

peilinä. Ne jäävät helposti työkaluina käyttämättä, ja keskeiseksi työkaluksi muodostuvat tutkinnon osan (opintokokonaisuuden) ja erityisesti opintojakson ammattitaitovaatimukset.

Haastateltavilta tiedusteltiin myös, mihin osaamisalueisiin tunnistaminen kohdistuu ammatillisen tutkinnon osan (opintokokonaisuuden) sisällä. Haastateltavat totesivat melko yksimielisesti, että tunnistaminen painottuu ammatillisiin tietoihin ja taitoihin (työprosessin ja työn taustalla olevan tiedon hallintaan; ammattispesifiin osaamiseen). Avaintaidoista terveys-, turvallisuus- ja toimintakyky (työturvallisuuden hallinta), ammattietiikka (esteettiset ja eettiset taidot) ja teknologia ja tietotekniikka (teknologian ja tietotekniikan hyödyntäminen) nostettiin kuitenkin merkittäviksi tunnistamisen kohteeksi alakohtaisesti vaihdellen. Avaintaitojen tunnistaminen tuntui sujuvan luontevasti ammatillisten taitojen ja tietojen yhteydessä. Perusteluina esitettiin, että useimpien avaintaitojen tavoitteet ja arviointikriteerit on ”sisään kirjoitettu” tutkinnon osan tavoitteisiin, joten ne tulevat samanaikaisesti arvioiduksi tunnistamistilanteessa:

”...ne tulevat kyllä automaattisesti arvioiduksi, jos ammatillista osaamista arvioidaan esimerkiksi ammattiosaamisen näytöllä...”

Todennäköisesti asia on näin, jos osaamisen tunnistamisessa käytetään ammattiosaamisen näyttöä. Muilla menetelmillä, esimerkiksi kirjallisilla kokeilla tai työtodistuksilla tunnistamisessa, saattaa piillä se vaara, että arviointi kohdistuu ammatin kovaan ytimeen – tunnistetaan sitä osaamista, mitä on helppo kuvata tai kontrolloida. Tällöin osa osaamisen kokonaisvaltaisuuteen ja laatuun yhteydessä olevista osaamisalueista saattaa jäädä tunnistamisen ulkopuolelle.

Johtaako osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen pirstaleiseen osaamiseen?

Haastateltavilta tiedusteltiin vapaamuotoisesti heidän mahdollisia huoliaan osaamisen tunnistamisessa ja tunnustamisessa. Osa haastateltavista ilmaisi pelkonaan sen, että osaamisen tunnistamis- ja tunnustamisprosessi saattaa muodostua mekaaniseksi, pinnalliseksi, automaattiseksi ja kiireiseksi, josta seurauksena olisi opiskelijan osaamisen pirstaleisuus.

Erityisesti oltiin huolissaan tunnustamisesta ammattitaitoa täydentäviin ja vapaasti valittaviin tutkinnon osiin, mutta myös ammatilliset ja valinnaiset ammatilliset kytkettiin tähän joukkoon. Ammattitaitoa

täydentävien ja vapaasti valittavien tutkinnon osien alkuperäinen merkitys tutkinnon tuottaman osaamisen kokonaisuuteen saattaa hämärtyä: ammattitaitoa täydentävien tutkinnon osien tarkoitus on nimensä mukaisesti tukea ammatillisen osaamisen hankkimista tai ne ovat sinänsä osa ammatillista osaamista. Ammatillisessa koulutuksessa suoritettuina näihin (kuten kieliin, matematiikkaan ja viestintään) kytketään ammatillisia sisältöjä. Vapaasti valittavien tutkinnon osien tehtävänä on puolestaan tukea koulutuksen yleisiä ja ammatillisia tavoitteita sekä opiskelijan persoonallisuuden kasvua.

Mekaaniseen tunnistamisprosessiin liitettiin useita piirteitä, ja ei-toivottuina pidetyt piirteet korostuvat luettelon loppupäässä: ammattitaitoa täydentävät (20 ov), vapaasti valittavat tutkinnon osat (10 ov) ja myös ammatilliset valinnaiset (10 ov) voidaan tunnustaa täysimääräisesti aikaisemmalla osaamisella. Kaiken kaikkiaan opiskelija saattoi saada 40 opintoviikkoa opintojaan automaattisesti tunnistetuksi. Tunnustaminen pyritään tekemään heti koulutuksen alussa. Tunnustaminen tapahtuu näissä tutkinnon osissa melko mekaanisesti pääasiassa todistusten perusteella. Vapaasti valittavissa tutkinnon osissa opiskelijalta vaaditaan todistusten lisäksi jonkinlainen perustelu henkilökohtaisessa opiskelusuunnitelmassa. Useissa oppilaitoksissa näiden opintojen tunnistaminen ja tunnustaminen oli keskitetty opinto-ohjaajalle. Ammatin opettajien asiantuntemusta ei prosessissa kaikissa tapauksissa hyödynnetä. Opiskelija on prosessin käynnistäjä ja hän tiedostaa osaamisensa ainakin siinä mielessä, että osaa hakea tunnustamista. Päävastuu varsinaisesta osaamisen tunnistamisesta saattaa kuitenkin siirtyä ohjaushenkilöstölle. Opiskelija ei välttämättä työllisty henkisesti; hän ei ehkä ota omaehtoisesti vastuuta osaamisensa vertailusta oppimistavoitteisiin eikä tule tietoiseksi osaamisestaan oppimisnäkökulmasta katsottuna. Opiskelija ei nosta aikaisempaa osaamistaan ”pintaan”, ei tarkastele osaamisensa käyttömahdollisuuksia uudessa kontekstissa eikä integroi aikaisempaa osaamistaan opintojen tavoitteena olevan kokonaisosaamiseen. Toimintojen keskittämistä, osaamisen tunnistamisen laajuutta ja ripeää etenemistähtiä ei sinänsä yksittäisinä ilmiöinä suinkaan pidetty kielteisinä asioina. Aito huoli osaamisen kokonaisvaltaisuudesta ilmaistiin mm. tähän tapaan:

”...kuka varmistaa ja miten varmistetaan ja, että aikaisempi osaaminen tulee tiedostetuksi ja tukee ammatillisten taitojen kehittymistä...”

”Me on joskus puhuttu just siitä, että kun se on niin automaatti jotenkin, että kun ne olleet yhden lukukauden lukiossa ja muuta, että automaattisesti niitä tunnustetaan, että ... ja niinku meidän nyt pitää tunnustaa. Mut että eikö siinä voisi sitä osaamista jotenkin kartoittaa, että jos siellä nyt lukiossa tosiaan vaikka sen yhden matikan kurssin, niin sitten ... miten paljon se palvelee sitä meidän matematiikkaa, joka on hyvin ammatillista...”

Opiskelijoille, joiden osaaminen näiltä osin on tunnustettu, tulisi-kin järjestää mahdollisuus pohtia tunnustettujen opintojen merkitystä opiskelussaan ja tulevassa ammatissaan. Tämä tunnustetun osaamisen integroiminen tutkinnon tavoitteena olevaan kokonaisuosaamiseen voisi toteutua ohjatusti esimerkiksi tutkinnon opintoihin orientoitumisessa, henkilökohtaisessa opiskelusuunnitelmassa tai oppimispäiväkirjassa. Jos näin ei menetellä, saattavat tunnustetut opinnot jäädä opiskelijoille pelkiksi suoritetuiksi opintoviikoiksi ja opiskelijan osaaminen muodostuu ”pirstaleiseksi”. Tämän lisäksi ammatillisen opettajan työtaakka ammatillisissa opinnoissa mahdollisesti kasvaa, koska kaikki opiskelijat eivät kykene itsenäisesti ottamaan esimerkiksi ammattitaitoa tukeviin tutkinnon osiin tunnustettua osaamistaan käyttöön:

”Niin, ja se täytyy hänelle (ammatin opettajan opettaa) kuitenkin sitten ... eikä ne kaikki ole niin ... tietysti on niitä, jotka on sitten ottavat itse selvää ... mut suurin osa ei.”

Kiireen epäiltiin häiritsevän myös opiskelijan ammatillisen osaamisen tunnistamista ja tunnustamista:

”Voi olla myöskin sillä tavalla, että se opiskelijan ymmärrys tulee sen toiminnan kautta, että sitten hänkin huomaa, kun se opintojakso lähestyy, että minulla voi ollakin tätä osaamista.”

”Niin se usein käykin niin, että ne hoksaa sen, että ’hei, että määhän oon tehnyt tätä’ tai liittyskö tää nyt siihen... Sit alussa on tietysti niin paljon asioita, ja se on niin sekavaa mylläkkää ja puhutaan paljon asioista, puhutaan ammattiosaamisen näytöistä ja työssä oppimisesta ja opintojaksoista ja yleisistä opinnoista. On paljon termejäkin jo, mitä ne opiskelijat ei alussa ymmärrä...”

”...onko liian kiire tunnistaa heti koulutuksen alussa ... koulutuksen alussa on niin paljon koulukseen liittyviä rakenteellisia ja sisällöllisiä asioita, joita pitäisi hahmottaa ja ymmärtää...opiskelija ei ehdi ymmärtää, mitä osaamista yliopistoon edellytetään ja mitä osaamista hänellä on, varsinkin ammatillisten opintokokonaisuuksien ja jaksojen tunnistamiselle pitää olla ja onkin mahdollisuuksia myöhemminkin...”

Joissakin oppilaitoksissa haluttiin varmistaa opiskelijoille mahdollisuus aikaisemman osaamisensa tiedostavaan analysointiin ja opetussuunnitelman kokonaisuuden ymmärtämiseen. Ensimmäisellä jaksolla opiskelijat saivat vain kevyen alkuorientaation osaamisen tunnistamiseen ja tunnustamisen periaatteisiin ja menettelytapoihin. Tunnustamiset ammatitaitoa täydentäviin tutkinnon osiin voitiin tehdä ensimmäisellä jaksolla, mutta muualla kuin muodollisessa koulutuksessa hankitun osaamisen selvittämiseen ryhdyttiin vasta toisella jaksolla. Tällöin osaamisen tunnustamisen määrä myös ammatillisiin tutkinnon osiin saattoi kasvaa, mutta myös turha innokkuus tunnustamisten hakemiseen saattoi puolestaan laskea.

Osaamisen tunnistamisen taito – väline tunnistamisessa ja osaamisen eheyttämisessä?

Ammatillisen peruskoulutuksen jälkeen opiskelijat siirtyvät työelämään tai jatkamaan opintojaan samalla kouluasteella, korkea-asteella, opettajankoulutuksessa ja täydennyskoulutuksessa kukin elämänpolkunsa mukaisesti. Näissä koulutuksissa opiskelijalla on edelleen mahdollisuus ja oikeus osaamisensa tunnustamiseen, jos koulutuksen osaamisvaatimukset ja opiskelijan kompetenssit vastaavat toisiaan. Haastateltavilta tiedusteltiin, ovatko he tietoisesti kehittäneet opiskelijoiden osaamisen tunnistamisen taitoja eräänlaisena avaintaitona tai ”työkaluna” tulevaisuutta varten.

Kysymys herätti vilkasta pohdintaa:

”...kyllä se varmaan nyt tällä hetkellähän se on meillä vaan tällainen rumba, että me käydään läpi, ja jokainen pääsee siihen omaan tilanteeseensa (hopsiinsa)... mutta koska niitä kiinnostaa tietysti tää jatko-opinto, niin me käydään amk:n osaltakin, että miten se, tää polku jatkuu amk:iin ja sitten myöskin tietysti se yliopisto-vaihtoehto...”

”...että siinä aika paljon keskustellaan kuitenkin siitä, että jos se tunnustaminen tehdään, että millai sitä vois sitten hyödyntää siinä omassa työssään, ja millai se tukee sitä tutkintoa...”

”...ei varmaan ihan noilla termeillä, mutta kyllähän ne tällöisissä ohjauskeskusteluissa tulee esille...mutta ehkä niissä ei käytetä näitä OSTU-termejä. Mutta ajatus kyllä... joo, kyll nää tulee...”

Vastauksista voi päätellä, että keskeistä oppilaitoksen OSTU-toiminnassa on tunnustamisten aikaansaaminen ja henkilökohtaisten opiskelusuunnitelman ja oppimispolkujen rakentaminen kyseisen tutkinnon kontekstissa. Oppilaitoksissa tiedostetaan myös OSTU-toiminnan yhteydet opiskelijoiden tuleviin koulutus- ja elämäntilanteisiin, ja tämä yhteys on arkipuheessa opiskelijan ohjauksessa läsnä. Opiskelijat tulevat hyvin tietoisiksi siitä, että osaamisen tunnustaminen koskee koko koulutusjärjestelmää, ja he osaavat vaatia tunnustamista tulevaisuudessa. Mutta osaavatko he vaatimisen lisäksi myös tunnistaa osaamistaan? Näyttäisi siltä, että osaamisen tunnustamisen taitoa ei tähän mennessä ole nostettu tietoiseksi oppimistavoitteeksi ja sitä ei myöskään systemaattisesti opeteta tulevaisuuden taitona.

Tämän julkaisun toimittajat työskentelevät ammatillisessa opettajan-koulutuksessa, jossa niin kouluttajat kuin opiskelijatkin kohtaavat samoja ongelmia kuin ammatillisessa peruskoulutuksessa. Osaamisen tunnustaminen ja tunnustaminen sisältyvät opettajankoulutuksen osaamisvaatimukseen – kuuluuhan tämänkaltainen toiminta opettajaopiskelijoiden tulevaan työhön. Lisäksi opiskelijoilla on mahdollisuus saada tunnustus opettajankoulutuksen tavoitteiden mukaisesta aiemmasta osaamisestaan. Tätä varten on laadittu ohjeistukset opetussuunnitelmaan, tunnustamisen menettelyjen ja -prosessien kuvaukset ja hakemuslomakkeet. Opiskelijat saavat myös henkilökohtaista ohjausta tarpeidensa mukaisesti.

Opiskelijoiden aikaisempi osaaminen koostuu monipuolisesta koulutuksesta sekä kokemuksesta työelämässä, opettajan työssä ja kansainvälisissä tehtävissä. Mutta millainen on opiskelijoiden osaamisen tunnustamisen taito koulutuksen alkuvaiheessa? Osaamisen hyväksilukeminen opintoja korvaamalla ja sisällyttämällä todistuksiin perustuen sujuu opinto-ohjaajan ja opiskelijan yhteistyönä jouheasti. Tunnustamisen menettely, jossa opiskelijan tulee ”oikeasti” tunnistaa osaamistaan, on useimmille opiskelijoille outo asia. Sitä ei ole aikaisemmassa koulutuksessa opittu, kysymyksessähän on melko uusi asia koko koulutusjärjestelmässä.

Oman osaamisen analysointi, kuvaaminen ja arviointi suhteessa opettajan osaamisalueisiin, opintokokonaisuuksien ja -jaksojen tavoitteisiin ja arviointikohteisiin koetaan useimmiten vaikeaksi ja työlääksi.

Osaamisen tunnistaminen on laaja osaamiskokonaisuus, mikä näyttäisi sisältävän muutakin kuin itsearviointiosaamista, johon se useimmiten arkipuheessa rinnastetaan. Osaamisen tunnistaminen edellyttää ainakin osaamisen tunnistamisen menettelytapojen hahmottamista, oman roolin oivaltamista tunnistajana ja näytön tuottajana, kokonaiskäsitystä vaadittavista osaamisalueista, oman osaamisen tiedostamista sekä kykyä reflektointiin, itsearviointiin ja tavoitteen asetteluun aikaisemmin opitun pohjalta.

Osaamisen tunnistamiskeskustelussa jämähdetään usein kysymyksiin ”mitä tunnustetaan?” ja ”miten tunnustetaan?”. ”Miksi tunnustetaan”-kysymyksen tulisi kuitenkin olla keskusteluissa ensisijaisena. Annu Niskanen ottaa laajemmin kantaa osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen perusteluihin omassa artikkelissaan jäljempänä. Tässä artikkelissa edellä esitetyt näkökulmat tähtäävät opintojen päällekkäisyyksien poistamisen ja opintoajan lyhenemisen lisäksi siihen, että opiskelijat osaamisen tunnistamisen yhteydessä hahmottaisivat tutkinnon osaamiskokonaisuuden, tiedostaisivat oman osaamisensa suhteessa siihen, asettaisivat tietoisia oppimistavoitteita itselleen ja motivoituisivat uuden oppimiseen. Kaikki opiskelijat tulisikin systemaattisesti saattaa tunnustamaan aiempaa osaamistaan henkilökohtaisen opiskelusuunnitelman tasolla, olipa osaaminen etukäteen arvioituna suppeaa tai laajaa ja hankittu missä tahansa. Näin osaamisen tunnistamisen taito karttuu kaikilla opiskelijoilla. Tähän toimintaan kutsuvat myös seuraavat hyvän oppimisen perusteet ja teoriat: Oppiminen perustuu aikaisemmin opitulle. Oppijan on tultava tietoiseksi aikaisemmin oppimastaan. Tavoitteellista oppimista voidaan oppia. (Rauste - von Wright 2003, 162–177.) Osaamisen tunnustaminen tulisi nähdä tunnistamisen mahdollisena seurauksena, eikä niinkään ensisijaisena tavoitteena.

Osaatko tunnistaa osaamistasi? voisi olla yksi tärkeistä opiskelijalle esitettävistä kysymyksistä missä tahansa koulutuksessa. Osaamisen tunnistamisen taito on taito, jota voidaan oppia. Tämän taidon edistäminen tulisi asettaa tietoiseksi kehityskohteeksi jo ammatillisessa peruskoulutuksessa, jotta taito toimisi ”työkaluna” kokonaisvaltaisen osaamisen rakentamisessa opiskelijan edetessä kouluasteelta toiselle, tutkinnosta toiseen ja edelleen työelämään.

Osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen prosessi

ANNU NISKANEN JA LEA SOININEN

Työelämän muutokset, kansainvälistyminen ja koulutusrakenteiden muutostarpeet haastavat kehittämään osaamisen tunnistamista ja tunnustamista aiempaa joustavammalla tavalla. Oppimista tapahtuu aina muutoinkin kuin pelkästään formaalin koulutusjärjestelmän puitteissa. Oppimista tapahtuu työssä, harrastusten yhteydessä, mahdollisesti monissa arkielämän tilanteissa. Osaamisen tunnustamisella tavoitellaan sitä, että yksilö voisi saada osaamisensa tunnistettua riippumatta siitä, missä oppimisympäristössä tai missä elämänvaiheessa oppiminen on tapahtunut. Osaamisen tunnistaminen (selvittäminen) ja osaamisen tunnustaminen ovat keskeisiä menetelmiä, joiden avulla tehdään mahdolliseksi eri ympäristöissä saavutettujen opintosaaevutusten siirtäminen ja hyväksyminen ammatillisessa oppilaitoksessa.

Ammatillisesta koulutuksesta annetun lain 30 §:ssa säädetään, että opiskelijalla on oikeus saada opetussuunnitelman tavoitteita ja vaatimuksia keskeisiltä osilta vastaavat aikaisemmin suorittamansa opinnot tai muutoin hankittu osaaminen arvioiduksi ja tunnustetuksi. Osaamisen tunnustamisella voidaan opiskelijalle lukea hyväksi ja korvata tutkinnon pakollisia, valinnaisia tai vapaasti valittavia opintoja. OSTU-prosessissa (osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen prosessi) yhtenä tärkeänä lähtökohtana on se, että opiskelijan tulee itse hakea aiemmin hankitun osaamisen tunnistamista, arviointia ja tunnustamista. OSTU-hakemus tulee tehdä riittävän ajoissa ennen kyseisten opintojen alkua. Opiskelijan tulee esittää osaamisensa suhteessa tutkinnon tavoitteisiin selvityksenä aiemmista opinnoista tai osaamisestaan. Arviointiin tyytymätön opiskelija voi ensi vaiheessa pyytää arvioinnin oikaisua rehtorilta tai arvioinnin suorittaneilta opettajilta tai muilta arvioinnista päätöksen tehneeltä toimijoilta. (L 21.8.1998/630, 30 §, Lahtinen ja Lankinen 2009, 261.)

Tässä artikkelissa kuvataan osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen prosessia, tunnistamiskäytäntöjä ja käytössä olevia menetelmiä opetussuunnitelmaperusteisessa ammatillisessa koulutuksessa eri puolilla Suomea. Artikkelin perustuu Ostu- selvityksen kysely- ja haastatteluaineistoon. Haastattelussa käytettiin apuna oppilaitoksen opetussuunnitelmia,

mallinnuksia OSTU- prosessista, toimintaohjeita yms. osaamisen tunnistamiseen ja tunnustamiseen liittyvää materiaalia. Kuvio 1. havainnollistaa artikkelin näkökulmia osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen prosessiin.

Kuvio 1. OSTU- selvityksen näkökulmat osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen prosessissa

Työelämän edellyttämän osaamisen kartoittaminen ja kuvaaminen ovat osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen prosessin lähtökohta. Lea Soinin on selvittänyt edellisessä artikkelissa sitä, miten ammatillisissa perustutkinnoissa vaadittava osaaminen on kuvattu ammatillisten perustutkintojen perusteissa.

Tiedottaminen

OSTU-prosessista tiedottamista tapahtuu eri vaiheissa oppilaitoksissa. Koulutuksen järjestäjät ilmoittavat aiemmin hankitun osaamisen tunnistamisesta ja tunnustamisesta hakijoille, henkilöstölle sekä yhteistyökumppaneille oppilaitoksen internet- sivustoilla. Oppilaitoksen julkisilla www-sivuilla osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen prosessin kuvaaminen

ei ole vielä kovin selkeää eikä sitä kohdisteta eri osapuolille. Kuvaukset näyttäisivät olevan enemmän suunnattuja hakijoille kuin oppilaitoksen henkilöstölle tai työelämän edustajille. Useissa oppilaitoksissa osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen mahdollisista menettelyistä kerrotaan jo koulutukseen hakeutumisvaiheessa esimerkiksi pääsykokeiden yhteydessä. Joissakin oppilaitoksissa lähetetään opiskelijan kutsukirjeen liitteenä tiedote OSTU-prosessin etenemisestä jo ennen koulutuksen alkua.

Yleensä voidaan sanoa, että osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen mahdollisuudesta tiedotetaan opiskelijoille hyvin opintojen alkamisen yhteydessä. Yleisimmät tavat tiedottaa OSTU- menettelyistä olivat opinto-ohjaajan tai ryhmäohjaajan pitämät tunnit tai infotilaisuudet. Osassa oppilaitoksissa järjestettiin koulutuksen alkamisen yhteydessä orientaatioviikko/orientaatiopäiviä, jolloin opiskelijoille tiedotetaan myös OSTU-prosessista. Henkilökohtaisesti osaamisen tunnistamisesta tiedotettiin opiskelijoille HOPS -keskusteluissa ja opiskelujen edetessä opiskelijan tarpeiden mukaisesti.

”opinto-ohjaajana kierrän tuolla kouluilla, me osallistutaan monille messuille, koulutusmessuille jne., ja meillä käy pitkin talvea ennen tuota yhteishakuaikaa XXXX perustutkintoon tutustujia. Niin heillä on mahdollisuus siinä, niissä tilanteissa .. perustutkinto aikaisemmin tehtynä, onko siitä minulle mitään iloa, kun minä tulen tänne.. Elikkä se lähtee jo siitä hakeutumisvaiheesta. Ja sitten jos se tulee tänne paikan päälle, niin sittenhän me istutaan tuossa minun työhuoneessa. Mää pyydän... jos heillä on tosissaan niitä aikaisempia opintoja, työkokemuksia, harrasteita jne., niin ottamaan kaikki mahdolliset dokumentit mukaan. Ja aletaan siinä katsoa sitä, mutta mitään semmoisia lopullisia ratkaisuja tässä tutkinrossa varsinkaan ei voi tehdä, koska tähän on sitten soveltuvuustestit, valintakokeet. Elikkä vasta sen valinnan jälkeen sitten ihan oikeesti se prosessi niin nuorten kuin aikuisten puolella...”

”Eli silloin kun he saavat opiskelupaikan, niin me laitetaan jo siinä vaiheessa heille kotiin, kun he saa tän vahvistamisen, ja siinä sitten kerrotaan, että milloin koulu alkaa syksyllä, niin he saa sen tiedotteen siitä osaamisen tunnistamisesta ja tunnustamisesta, ja he osaa toimittaa sitten ne dokumentit jo kesän aikana tänne oppilaitokseen. ”

Ohjaaminen ja neuvonta

Osaamisen tunnistaminen ja arviointi on opiskelijan aloitteesta tapahtuvaa toimintaa, mutta hänen on tärkeää saada siihen riittävästi ohjausta. Oppilaitoksissa opiskelijoilla ohjausta antavat mm. opinto-ohjaajat, ryhmänohjaajat, ammatinopettajat, koulutuspäälliköt ja apulaisrehtorit. Oppilaitoksissa päävastuu opiskelijan aiemmin hankitun osaamisen tunnistamisen ohjaamisessa on yleisimmin opinto-ohjaajalla tai luokanvalvojalla. Suuremmissa oppilaitoksissa päävastuu ohjauksesta keskittyy opinto-ohjaajille. Pienissä oppilaitoksissa (alle 500 opiskelijaa) ohjausvastuu vaikuttaisi olevan enemmän luokanvalvojalla (ryhmänohjaaja) ja alakohtaisella opettajalla.

Opiskelijaa ohjataan yhteisillä opinto-ohjaajan tai luokanvalvojan (ryhmänohjaaja) tunneilla sekä henkilökohtaisissa HOPS- keskusteluissa tai muissa tapaamisissa. Sekä opiskelijoiden että henkilöstön kannalta on merkityksellistä, että kuvaukset osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen järjestelmästä ja toimintatavoista on helposti saatavilla. Tunnistamisen ja tunnustamisen periaatteita, menettelytapoja ja välineitä on tärkeää kuvata esimerkiksi oppilaitoksen verkkosivuilla, opinto-oppaissa ja laatukäsikirjassa. Koulutuksen järjestäjällä on oltava tarjolla osaamisen tunnustamista hakevalle riittävästi tukea ja informaatiota, jotta hän voi esittää luotettavan selvityksen nykyisestä osaamisestaan.

Jatkossa opiskelijoiden näkökulmasta aiemmin hankitun osaamisen tunnistamista helpottaisi, jos koulutusalojen ja opintokokonaisuuksien tavoitteet ja sisällöt olisivat opiskelijoiden saatavilla ja kuvailtu niin yksityiskohtaisesti, että opiskelija voisi helposti verrata niihin omaa osaamistaan. Kyselyyn vastanneista yli 90 prosenttia ilmoitti, että koulutusalojen ja opintokokonaisuuksien tavoitteet ja sisällöt ovat opiskelijoiden saatavilla. Toisaalta yli puolet (57,5 %) vastaajista ilmoitti, että koulutusalojen ja opintokokonaisuuksien sisältöjä ja tavoitteita ei ole kuvailtu niin selkeästi ja yksityiskohtaisesti, että opiskelija voisi verrata niihin aiemmin hankkimaansa osaamista. Haastateltavat näkivät yhtenä ohjauksen haasteena sen, että opiskelijalla on mahdollisuus riittävästi perehtyä oppilaitokseen ja tutkinnon perusteisiin ennen kuin OSTU-prosessi käynnistyy.

” No, me annetaan kaikki, koska ne kiinnittyy tähän oppilaitokseen, niin heillä on tavallaan se ensimmäinen ja toinen viikko semmoista perehdyttämistä tähän oppilaitokseen. Ja meillä on tää tutor-opiskelijatoiminta, ja se on

aika aktiivista meillä ollu jo neljä vai viisi vuotta ollu. Me käytetään siihen aika paljon aikaa siihen alkuun, että kaikki on tietoisia siitä, että on mahdollisuus tämmöisen osaamisen tunnustamiseen. Mut sitten heille annetaan se aika, että he pystyisi sit valmentautumaan, kun me jaetaan heille tietty materiaali. Että ennen määkin, kun mää alotin, niin mää olin vähän hätäinen ja kiireinen, ja opiskelijoilla tulee paljon asiaa, niin ei he ymmärtäneet niitä kaikkia. Nyt mää olen vähän muuttanut sitä toimintatapaa, että mää alotan nyt vasta toisella jaksolla nämä osaamisen tunnistamiset, että heillä on ensimmäinen jakso sitten ihan... siellä hyvää aikaa kiinnittyä ja päästä sisälle tähän koulutukseen. Koska jos ihan ensimmäisten viikkojen aikana rupee sitä tekemään, niin se voi olla, että ei se selkiinny niin, ja sitten ei ole kaikkia todistuksia, ei he pysty sitä kokonaisuutta”

Lisäksi ohjauksen haasteena osaamisen tunnistamisen prosessissa näyttäisi olevan opiskelijoiden epävarmuus omasta osaamisestaan: ”opiskelijat alkavat pakittamaan kun esitetään ammattiosaamisen näyttöä menetelmänä”. Tällöin korostuu ohjaustoiminnassa se, että rohkaistaan opiskelijaa oman osaamisen osoittamiseen. Lisäksi oppilaitoksessa on hyvä olla osaamiskartoitustehtäviä tai osanäyttöjä, joiden avulla voidaan varmistaa, että opiskelijalla on osaamisen tunnistamiseen tarvittava osaaminen.

”Ehän sä voi semmoista näyttöä, olkoot sitten ammattiosaamisen näyttö tai tutkintotilaisuus, niin ei voi oikein lyhyessä ajassa kuitenkaan päästä sinne uuteen työyhteisöön sisälle, että me ei ikinä anneta niitä isoja paketteja siitä työssäoppimisesta, että taataan sillä tavalla se opiskelijan, että ei tule sitten semmoista turhautumista, että ei menekään sitten se jakso niin hyvin.”

”..meijän oppilaitos on saanut siitä hyvää palautetta, että meillä on sillai mukavat opettajat. Että on helppo kysyä. Että ei niinku pelätä opettajia, että voi kysyä, että voiko saada näistä hyväksilukua, he käyttävät tuota hyväksilukua-sanaa, et he niinku aika reippaasti tulee kysymään.”

”Kokonaisvaltainen ohjausvastuu ja semmoinen välittäminen, niin se kuuluu myös tähän tunnistamiseen ja tunnustamiseen.”

”että he tulee uudelleen sitten ohjaukseen, ja he pudottaa sieltä sit pois niitä osaamisen tunnistamisia, jos he on sitten osallistunut näihin oppilaitoksen tarjoamiin opintojaksoihin, että kyllä näitä sitten matkan varrella aina tulee myös.”

Osaamisen tunnistaminen

Osaamisen tunnistamisella tarkoitetaan vaihetta, jossa opiskelijan aiemmin hankittu osaaminen selvitetään ja arvioidaan. Opiskelijan tehtävänä on koota arviointiaineisto omasta osaamisestaan ja tehdä tunnustamishakemus. Artikkelin tässä luvussa tarkastellaan osaamisen tunnistamisvaihetta oppilaitoksessa käytössä olevien tunnistamismenetelmien ja tunnistamisen muotojen näkökulmasta.

Tunnistamismenetelmät

Aiemmin hankitun osaamisen arvioinnin tulee perustua sellaisiin tunnistamismenetelmiin, että hankittu osaaminen voidaan näyttää ja osoittaa luotettavalla tavalla. Lisäksi tunnistamismenetelmien pitäisi olla monipuolisia. Koulutuksen järjestäjät voivat harkita, mitä osaamisen arvioinnin menetelmiä käytetään aiemmin hankitun osaamisen tunnistamisessa. Oppilaitoksissa on käytössä erilaisia menetelmiä: HOPS, opetussuunnitelmat, ammattiosaamisen näytöt, haastattelut, tutkinto- ja työtodistukset, pätevyiden tunnustavat asiakirjat, tuote/näyte osaamisesta, osaan.fi- ohjelma, portfolio, oppimispäiväkirjat. Selvityksen vastaajat nostivat tärkeimmiksi aiemmin hankitun osaamisen tunnistamisen apuna käyttämistään välineistä tutkintotodistukset, työtodistukset ja HOPSin. Vastausten perusteella vaikuttaa siltä, että aiemmin hankittua osaamista tunnistetaan vielä pääasiassa melko perinteisin välinein eli erilaisten todistusten ja dokumenttien avulla.

Kyselyssä kartoitettiin henkilökohtaisen opiskelusuunnitelman käyttöä osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen dokumentoinnissa. Vastaajista kuusikymmentä (63 %) prosenttia ilmoitti HOPSin käytöstä osaamisen tunnistamisen dokumentoinnissa ja yli kahdeksankymmentä prosenttia (84 %) vastaajista käytti HOPSia osaamisen tunnustamisen dokumentointiin. Osaamisen tunnistamisvälineistä juuri HOPS yhdistää opiskelijan aiemmin hankkiman osaamisen, opetussuunnitelman ja opiskelijan osaamistavoitteet toisiinsa. HOPS:n käytössä osaamisen tunnistamisen välineenä oli havaittavissa huomattavia eroja oppilaitosten välillä:

”Hopsiin opiskelija kirjaa omia vahvuuksiaan, aiempia opintojaan ja työkokemuksiaan, tavoitteitaan yms. Se on tavallaan lähtökohta, jonka avulla oppimisen polku alkaa muotoutua. Hopsiin kirjataan aiemmin hankittu ja tunnustettu osaaminen mutta ennen kaikkea myös koulutuksen aikana hankittava tutkinnon tavoitteiden mukainen osaaminen. Hopsin ja ennen kaikkea siihen sisältyvän työssäoppimis- ja näyttösuunnitelman avulla py-

ritään laajentamaan ja monipuolistamaan sekä syventämään alan ammatinhallintaa.”

”Osaamisen tunnustaminen ei ole lyhentänyt opiskeluaikaa. Opettajat eivät osaa käyttää sitä henkilökohtaisen suunnitelman osana. Yhteiset ohjeet ”hataria”. Opetushenkilöstö haluaisi voivansa lukea ohjeet selkeästi OPH:n ohjeina.”

Osaamisen tunnistamiseen on jo olemassa runsaasti erilaisia työvälineitä. Osaamiskartoitukset, kysymyspatteristot voivat olla hyviä apuvälineitä myös opiskelijan itsearviointitaidon kehittymisessä. Monissa oppilaitoksissa on käytössä osaan.fi – ohjelma, joka auttaa opiskelijaa hahmottamaan omaa osaamistaan suhteessa tutkinnon perusteisiin. Jatkossa tunnistamisen välineenä voisi käyttää sellaisia tehtäväksiantoja, joissa opiskelija esittää omakohtaisia esimerkkejä työpaikan työtehtävistä. Opiskelija voisi kuvata työhön liittyviä ongelma-kohtia ja niihin löydettyjä ratkaisumalleja. Eli kysymyksessä olisi oman suorituksen arviointia suhteessa tutkinnon osan tavoitteisiin ja omiin aikaisempiin suorituksiin.

..” kyllä mun mielestä tämä sitten vielä näitten työkalujen kehittäminen, että enemmän niitä arviointitapoja erilaisia, että olis valmiina, että sitten .. opiskelija tulee, että siinä on aika paljon työtä, ja sen takia se ehkä se tunnustaminen jääkin, kun ei ole valmista, että millä tavalla se vois sit aika nopeassa tahdissa tarkentaa se osaamistaso joissakin, että olis niinku valmiina ne työkalut jossain koneella, että ne vois sieltä sitten tarkentaa... ja mitä se opiskelija tekis ja sitten palauttais ne, että ne osaamistaso, se ei siitä paperista näy, niin:”

Oppilaitoksissa on tiedostettu ammattiosaamisen näyttöjen merkitys toimivana tunnistamismenetelmänä, mutta ne eivät vielä olleet käytössä kovin laajasti. Opetussuunnitelmaperusteisessa ammatillisessa peruskoulutuksessa osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen kannalta keskeisiä työkaluja ovat osaamislähtöiset tutkinnon perusteet, henkilökohtaiset opiskelusuunnitelmat ja jatkossa ammattiosaamisen näytöt. Tarvitaan lisää kokemuksia näiden välineiden käytöstä ja ennen kaikkea käyttäjäkokemusten jakamista.

”Robkeemmin ehkä ammattiosaamisen näyttöön vaan. Ja lyhentää vaikka työssä oppimisaikaa.”

Tunnistamisen muodot

Kysely- ja haastattelututkimuksen tulosten pohjalta hahmottui kolme eri tunnistamisen muotoa tai tapaa, joissa erottavina tekijöinä oli se, kuka tunnistaa, millä menetelmillä tunnistetaan ja mihin tutkinnon osaan tunnustaminen lopulta kohdistuu.

Tunnistaminen ammattitaitoa täydentäviin tutkinnon osiin (yhteisiin opintoihin, 20 ov)

Kyselyn mukaan ammattitaitoa täydentäviin opintoihin tunnustettiin 46 % eli lähes puolet kaikista tunnustetuista opinnoista. Ammattitaitoa täydentäviin opintoihin tunnustettiin pääsääntöisesti lukiossa ja toisissa ammatillisessa perustutkinnoissa suoritettuja vastaavia opintoja. Maksimissaan opiskelija voi saada nämä opinnot täysimääräisesti tunnustetuksi edellä mainituilla opinnoilla.

Tunnistajana oli pääsääntöisesti opintojen ohjaaja. Tunnistamisväline oli tutkintotodistus tai erillinen todistus opintojakson suorittamisesta. Tunnistaminen tehtiin useimmiten opintojen alkuvaiheessa.

Haastatteluissa ilmeni, että joissakin oppilaitoksissa tunnistaminen tehtiin alustavasti jo ennen koulutuksen alkamista. Tällöin tunnustamisedotukset tehtiin valmiiksi opintosuoritusrekisteriin ja opiskelijan tehtäväksi tuli hyväksyä tai hylätä tehdyt ehdotukset heti koulutuksen alussa.

Ammattitaitoa täydentävien opintojen tunnistaminen on selvästi helpottunut uudistettujen tutkinnon perusteiden käyttöön otton myötä aikavälillä 2008–2010, koska tutkinnon perusteisiin on nyt kirjattu, mitkä lukion kurssit vastaavat ammatillisen peruskoulutuksen kurseja. Vanhemmissa vuosilta 1999–2001 peräisin olevista opetussuunnitelman perusteissa ei vastaavaa korvaavuuksien määrittelyä ollut. Laki ammatillisesta koulutuksesta (L 21.8.1998/630, 30 §) ja ammatillisen peruskoulutuksen opetussuunnitelman perusteet kuitenkin velvoittivat lukemaan hyväksi suoritettut yhteiset opinnot.

Monissa oppilaitoksissa tunnustaminen oli lähes automaattista opiskelijan niin halutessa. Havaittavissa oli myös varmistavia käytänteitä: Henkilöstö oli aidosti huolissaan opiskelijan kyvystä ottaa aikaisempi osaaminen käyttöön ammatillisten opintojen yhteydessä. Jos opiskelijalla oli jossakin lukion kurssissa heikko arvosana, häneltä tiedusteltiin halukkuutta kurssin uudelleen suorittamiseen tai hänet ohjattiin keskustelemaan kyseisen jakson opettajan kanssa ennen päätöksen tekoa:

... ”lukiosta vitonen siitä matikasta ja yritetään sanoa, että sun kannattaisi nyt tulla tähän, kun tässä käydään läpi ne meidän alan ohjeitten suurentamiset ja tämmöiset, että ne nimenomaan siellä matikassa käydään läpi, että kyllä sun kannattaisi tähän tulla... mut että jos hän nyt kivenkovaan on sitä mieltä, että hän sen haluaa, niin pakkohan se on myöntää”...

Ammattitaitoa täydentävien opintojen tunnustamisen määrää hyödynnettiin useissa oppilaitoksissa aloittavien opiskelijoiden jakamisessa ryhmiin, jolloin ylioppilaat ja jonkin toisen ammatillisen tutkinnon suorittaneet muodostivat oman ja peruskoulusta tulevat oman ryhmänsä. Tällä ryhmittelyllä haettiin ratkaisua ensiksi mainitun ryhmän opintoajan lyhentämiseen, mikä maksimissaan saattoi olla kaksi vuotta.

Tunnistaminen vapaasti valittaviin tutkinnon osiin (vapaasti valittaviin opintoihin, 10 ov)

Kyselyn mukaan vapaasti valittaviin tutkinnon osiin tunnustettiin 41 % kaikista tunnustetuista opinnoista. Haastatteluissa kävi ilmi, että vapaasti valittaviin tutkinnon osiin tunnustettiin monenlaisia opintoja ja muualla kuin muodollisessa koulutuksessa, kuten työelämässä, harrastuksissa, järjestötoiminnassa hankittua osaamista. Oppilaitoksen koulutustarjonnan ulkopuolelta tunnustettavaksi esitetty osaaminen voidaan hyväksyä suoritetuiksi ilman arvosanaa (A 6.11.1998/488, 10 §). Opiskelijoiden aikaisemmat opinnot ja osaaminen olisivat saattaneet soveltua tunnustettavaksi myös tutkinnon ammatillisiin osiin. Tätä mahdollisuutta käytettiin melko vähän. Ammatillisiin opintoihin tunnustettaessa osaaminen olisi pitänyt myös arvioida asteikon kiitettävä, hyvä, tyydyttävä mukaisesti.

Vapaasti valittavat opinnot toimivat siis eräänlaisena pelastusrenkaana niin henkilöstölle kuin opiskelijallekin: Kun esimerkiksi työkoke-musta ei ryhdytty tunnistamaan varsinaisena ammatillisena osaamisena, sai opiskelija kuitenkin jonkinlaisen hyvityksen osaamisestaan ja opintoaikaa lyhenemään tältä osin:

... ”Kai se syy on ... lainausmerkeissä, sinne (vapaasti valittaviin) voi panna mitä vaan, noin niinku väljästi tulkittuna, mutta se ehkä on se ... Ja sinne se käy niinku... onko se helppoa sitten sinne, että ei tarvi sen ihmeemmin varmistaa, että sitä osaamista, että onko sitä vapaasti valittavissa ollut sitten... kyllä, että hän (opiskelija) saa etua, opintoviikkoja”...

Tunnistaminen tehtiin yleensä koulutuksen alussa ja tunnistamisen välineenä olivat pääsääntöisesti erilaiset todistukset. Tunnistajana oli yleensä opintojen ohjaaja ja joissakin oppilaitoksissa ryhmänohjaaja. Tunnistaminen tehtiin melko automaattisesti opiskelijan hakemuksen ja perustelun pohjalta. Opinto-ohjaaja ja ryhmänohjaaja saattoivat varmistaa opiskelijan tunnistettavaksi esittämän ja perusteleman työkokemuksen soveltuvuutta ammatin opettajalta. Työkokemuksen useinkaan edellytetty olevan tutkinnon alaan kuuluvaa, koska työkokemuksen katsottiin edistävän joka tapauksessa opiskelijan työelämäntuntemusta.

Tunnistaminen ammatillisiin tutkinnon osiin (ammatillisiin opintoihin 90 ov)

Ammatillisiin tutkinnon osiin kuuluu kaikille pakollisia tutkinnon osia (yhteiset ammatilliset opinnot), koulutusohjelman pakolliset opinnot (koulutusohjelmittain eriytyvät opinnot) ja valinnaiset ammatilliset tutkinnon osat (valinnaiset ammatilliset opinnot). Uusissa tutkinnon perusteissa on myös ammatillista osaamista yksilöllisesti syventäviä tutkinnon osia, joita suorittamalla opiskelija voi laajentaa osaamistaan ja ylittää ammatillisten opintojen 90 opintoviikon määrän halutessaan.

Ammatillisiin opintoihin voidaan tunnistaa periaatteessa kaikkea muissa ammatillisissa tutkinnoissa saavutettua osaamista, mutta myös muualla kuin muodollisessa koulutuksessa hankittua osaamista, jos osaaminen vastaa tutkinnon ammattitaitovaatimuksia. Osaaminen on kuitenkin arvioitava kunkin tutkinnon osan arviointikohteiden ja -kriteereiden mukaisesti ennen tunnustamista.

Kyselyn mukaan tunnistaminen toteutui pääasiassa opintojen alkuvaiheessa, mutta lähes kaikissa oppilaitoksissa oli mahdollisuus myöhempäänkin tunnistamiseen. Tätä myöhäisempää tunnistamista suosittiin useissa haastatteluoppilaitoksissa, koska opiskelijoille haluttiin antaa aikaa opetussuunnitelman vaatimusten ja oman osaamisensa realistiseen analysointiin. Ammatillisiin opintoihin tunnistaminen oli pääsääntöisesti ammatillisen opettajan tehtävä. Myös opinto-ohjaaja voi tehdä tunnistamisen yhdessä ammatillisen opettajan kanssa tai ”konsultoituaan” ammatinopettajaa. Tunnistamisen menetelmät vaihtelivat erilaisista todistuksista ammattiosaamisen näyttöön.

Joissakin oppilaitoksissa opinto-ohjaaja tunnisti itsenäisesti myös ammatillisen osaamisen, mutta näissä tapauksissa opinto-ohjaajat olivat itse kyseisen alan asiantuntijoita ja oppilaitoksissa oli hyvin vakiintuneet osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen käytänteet ja ohjeistukset.

Näissä tapauksissa tunnistettavana oli useimmiten jonkin läheisen alan ammatillinen osaaminen, jossa tunnistamisen välineenä oli tutkinto-, kurssi- ja työtodistus.

Opinto-ohjaaja tai koulutuspäällikkö koordinoi joissakin oppilaitoksissa kaikkea OSTU- toimintaa, jolloin kaikki tunnustamishakemukset ohjautuivat keskitetysti hänelle. Hän organisoii toimintaa eteenpäin sovitujen käytänteiden mukaisesti. Samoin myös kaikki tunnustuspäätökset tulivat hänelle myöhemmin tiedoksi tai hän itse teki tunnustamispäätökset.

Kyselyn mukaan pakolliseen ammatilliseen tutkinnon osaan (yhteisiin ammatillisiin opintoihin) tunnustettiin n. 6 % kaikista tunnustetuista opinnoista. Nämä opinnot ovat kunkin tutkinnon perusopintoja, joiden tehtävänä on antaa laaja-alaisia valmiuksia alan rinnakkaisiin perustehtäviin. Vaativampiin, erikoistuneempaa osaamista vaativiin ammatillisiin opintoihin tunnustettiin osaamista toistaiseksi hyvin vähän. Henkilöstö tiedosti selkeästi, että tämä toiminta on vasta sitä ”oikeata” osaamisen tunnistamista, johon pitäisi pyrkiä, vaikka se vaatiikin sekä henkilöstöltä että opiskelijalta edellisiä käytänteitä enemmän osaamisen tunnistamisen taitoa ja ponnisteluja.

Millään näistä kolmesta tunnistamisen tavasta ei ollut vakiintunutta ”nimeä”, vaan käytössä olivat limittäin ja päällekkäin käsitteet korvaaminen, hyväksilukeminen ja tunnistaminen. Korkea-asteella osaamisen tunnistamisen muodoista suositellaan käytettäväksi käsitettä hyväksilukeminen. Hyväksilukeminen olisi siis yläkäsite ja sen muotoja olisivat korvaaminen, sisällyttäminen sekä tunnistaminen ja arviointi. Tämän mukaisesti tunnistamisessa ammattitaitoa täydentäviin tutkinnon osiin olisi kyseessä korvaaminen, jossa opetussuunnitelmaan kuuluvia pakollisia opintoja korvataan muilla sisällöltään vastaavilla saman alan opinnoilla. Tunnistaminen vapaasti valittaviin tutkinnon osiin olisi sisällyttämistä, jossa muualla suoritettuja opintoja liitetään osaksi tutkintoa esimerkiksi vaihtoehtoisina tai vapaasti valittavina opintoina. Tunnistaminen ammatillisiin tutkinnon osiin kantaisi nimeä osaamisen tunnistaminen ja arviointi, mikä määrittää korkeasteella seuraavasti: ”Opiskelija pyrkii ymmärtämään eri tavoin hankkimaansa osaamista ja jäsentää sitä suhteessa osaamistavoitteisiin niin, että hän pystyy kuvaamaan ja osoittamaan osaamisensa. Korkeakoulu arvioi opiskelijan esittämän, hänen aiemmin hankkimansa osaamisensa suhteessa osaamistavoitteisiin”. (Opetusministeriö 2007, 52–54; Suomen yliopistojen rehtorineuvosto & Ammattikorkeakoulujen rehtorien neuvosto 2009, 6). Aino Lepänjuuri

tarkastelee omassa artikkelissaan osaamisen tunnistamiseen ja tunnustamiseen liittyviä käsitteitä tarkemmin.

Miksi ammatillisiin tutkinnon osiin tunnustaminen on vähäistä?

Kaikilla peruskoulusta ja lukiosta tulevilla nuorilla opiskelijoilla ei ole paljonkaan merkittävää työkokemusta. Kysely osoitti kuitenkin, että osalla opiskelijoita on huomattava määrä työkokemuksen, harrastusten tms. ei muodollisen koulutuksen tuottamaa osaamista. Tämä osaamisen tunnustettiin enimmäkseen vapaasti valittaviin tutkinnon osiin. Haastatteluissa puolestaan ilmeni, että tätä osaamista olisi mahdollista tunnustaa hieman nykyistä enemmän ammatillisiin tutkinnon osiin. Ammatillisiin opintoihin tunnistamisen vähyyttä perusteltiin monilla eri syillä:

Opiskelijoihin liittyviä syitä olivat mm.

- opiskelijoiden työkokemuksen kirjava laatu ja tutkinnon alaan soveltumattomuus
- opiskelijoiden haluttomuus ”työlääseen” tunnistamisprosessiin
- opiskelijan pelko epäonnistumisesta ja luopuminen - ”pakittaminen” tunnistamisprosessista, jos tunnistamisen välineenä käytetään ammattiosaamisen näyttöä
- opiskelijan halukkuus osallistua opetukseen tunnustuksen sijasta

Ohjeistuksiin ja välineisiin liittyvinä syinä mainittiin mm.

- odotetaan uusien ammatillisen perustutkintojen perusteiden käyttöönottoa omalla koulutusosalalla (viimeistään vuonna 2010), jolloin oppilaitoksen opetussuunnitelman käytäntöönpano uudistuu kokonaisuudessaan
- toivotaan valtakunnallisia, ala- ja organisaatiokohtaisia toimintamalleja ja ohjeita (vrt. lukio-opintojen ja ammattitaitoa tukevien opintojen vastaavuuksien ohjeistus)
- nykyisten tunnistamisvälineiden, kuten työ- ja harrastustodistusten ”niukka” sisältö
- kokemattomuus ammattiosaamisen näyttöjen käytöstä tässä yhteydessä
- toivotaan uusia, tehokkaita ja nopeita tunnistamisen välineitä niin henkilöstön kuin opiskelijoidenkin käyttöön

Henkilöstön osaamiseen liittyvinä syitä olivat mm.

- kokemuksen puute tunnistamismenettelyistä
- epävarmuus omasta osaamisesta tunnistajana
- epävarmuus opetussuunnitelman ja opiskelijan osaamisen vastaavuudesta
- epävarmuus oman toiminnan tasapuolisuudesta eri opiskelijoita kohtaan
- asenteelliset esteet ryhtyä työlääseen ja aikaa vievään tunnistamisprosessiin ja osaamisen arviointiin
- asenteelliset ja resursseihin liittyvät esteet muualla kuin muodollisessa koulutuksessa hankitun osaamisen tunnistamiseen ja arviointiin - muodollisen koulutuksen arvostus

Lukija voi arvioida edellistä luetteloa oman oppilaitoksensa näkökulmasta ja päätellä mihin syihin voidaan vaikuttaa koulutuksella ja mitkä asiat korjaantuvat ryhtymällä työhön uudella otteella.

Osaamisen tunnustaminen

Osaamisen tunnustamisen tavoitteena on tehdä yksilön osaaminen läpinäkyväksi ja legitimoida siten, että osaaminen voidaan lukea yksilölle hyödyksi opinto- ja tutkintasuorituksena koulutusjärjestelmässä. (Opetusministeriö 2004, 45.) Ammatillisesta koulutuksesta säädetyn asetuksen mukaan ”*opiskelijan tulee hakea muualla suorittamiensa opintojen tai muutoin hankkimansa osaamisen arvioimista ja tunnustamista. Hakemus tulee tehdä riittävän ajoissa ennen mainittujen opintojen tai opintokokonaisuuden alkamista.*” (L 6.11.1998/ 811 ja L 21.7.2005/ 603 12 § a).

Pääsääntöisesti osaamisen tunnustaminen ja tunnustaminen haetaan ja dokumentoidaan siihen tarkoitetuille hakulomakkeille, joihin liitetään mukaan mahdolliset todistukset/dokumentit hakijan aiemmin hankitusta osaamisesta. Oppilaitoksissa oli käytössä myös opiskelijan suusanallinen pyyntö, eli opiskelija kertoo opettajalle tai opinto-ohjaajalle, että hänellä on aiemmin hankittua osaamista kyseiseen opintokokonaisuuteen ja osaamisen tunnustaminen käynnistyy keskustelun jälkeen. Kyselyn vastaajilta tiedusteltiin kuka tekee oppilaitoksessa aiemmin hankitun osaamisen tunnustamispäätöksen. Pienissä alle 200 oppilaan oppilaitoksissa tunnustamispäätöksen tekee yleisimmin rehtori tai muu esimies, kun

taas isommissa oppilaitoksissa (yli 1000 opiskelijaa) koulutuspäällikön tai koulutuslavastaavan rooli tunnustamispäätöksen tekijänä kasvaa. Opinto-ohjaajan rooli tunnustamispäätöksen teossa on suurimmillaan 1000–1999 oppilaan oppilaitoksissa.

Dokumentoinnin tekee yleensä opintos sihteeri, joka kirjaa päätökset opiskelijahallintaohjelmaan. Varsinainen tunnustamispäätös kirjataan opiskelijan opintokorttiin, opintorekisteriin ja useimmiten myös HOPSiin. Tunnustamispäätökset säilytetään oppilaitoksen arkistoissa.

”Oppilaitoksessa on käytössä Lomakelanomus opintojen tunnustamisesta. Opinto-ohjaaja valmistele opiskelijan kanssa lomakkeen, jonka jälkeen opiskelija allekirjoittaa sen (alle 18 v myös huoltajan allekirjoitus). Sen jälkeen lomake menee liitteineen koulutusjohtajalle, joka hyväksyy anomuksen ja toimittaa sen edelleen toimistosihteerille, joka kirjaa tunnustamisen opiskelijahallintajärjestelmään ja arkistoi yhden kappaleen. Kopiot anomuksesta toimitetaan opinto-ohjaajalle, ryhmäohjaajalle ja opiskelijalle. Ammatillisten opintojen tunnustamisessa tarvitaan myös vastuuopettajan ”kuittaus.”

Opiskelijat saavat tiedon tunnustamispäätöksistä varsin nopeasti. Useissa oppilaitoksissa opiskelijat voivat katsoa tunnustamispäätökset opintorekisteristä omilla tunnuksilla. Tiedottamisessa yksi haasteellinen kysymys on kaikille osapuolille tiedottaminen tunnustamispäätöksistä. Opettajalle tiedottaminen ei näytä toimivan joustavasti:

*”Miten tieto menee kyseessä olevan aineen opettajalle. Se on se ongelma...”
Että näkis aina opettaja kun kattois sieltä, että onko se tunnustaminen tehty, ..kun opintojakso alkaa, mutta kun ..sitä ei tule tehtyä..kaivataan opiskelijaa tunnille.”*

”..haasteellista on se just se, että... tässä tiedottamisessa, että tietysti näkis aina opettaja kun kattois sieltä, että onko se tunnustaminen tehty, ku joku opintojakso alkaa, mutta monta kertaa sitä ei tule sitten tehtyä, ja ku paljon menee näitä, niin sitten voi olla, että kaivataan opiskelijaa tunnille, että ei se tieto olekaan kuitenkaan kulkenut. . jos on tämmöinen, että se HOPS on tehty, niin se on voitu, että se on viety sitten ryhmän ohjaajalle... tai vietäänkin aina ryhmäohjaajalle, mut ryhmäohjaaja ei oo muistanut sitten taas informoida sitä aineenopettajaa. ... siinä on vielä kehitettävää, millai se sit henkilöstön välillä se tieto kulkee”...

Osaamisen tunnustamisessa noudatetaan samoja asetuksia mitä arvioinnista ja sen oikaisemisesta on säädetty. Ammatillisesta koulutuksesta säädetyn lain mukaan: ”*opinto-, näyttö- ja tutkintosuoritukseensa tyytymätön opiskelija voi pyytää siihen suullisesti tai kirjallisesti oikaisua rehtorilta tai arvioinnin suorittaneelta opettajalta taikka muulta arvioinnista päätöksen tekevältä henkilöltä.*” (L 15.7.2007/601, 25c§ 2 mom.). Selvityksen perusteella näyttäisi siltä, että oikaisumenettelyt on kirjattu koulutuksen järjestäjän toimintaohjeisiin. Haastatteluissa tuli esille, että oikaisumenettelyihin osaamisen tunnustamisen päätöksistä ei ole ollut oppilaitoksissa tarvetta vaan epäselvyyksistä on selvitty keskustelemalla.

Henkilöstön osaaminen laadunvarmistajana

Oppilaitoksen henkilöstön osaaminen on keskeisessä asemassa osaamisen tunnustamisen prosessin laadunvarmistuksessa. Prosessissa toimiminen ja sen kehittäminen edellyttää henkilöstöltä jatkuvaa vuoropuhelua keskenään, mutta myös opiskelijoiden ja muiden osapuolien kanssa. Osaamisen tunnustaminen on kiinteä osa koulutuksen järjestäjän opetussuunnitelman yhteisen- ja tutkintokohtaisen osan suunnittelua ja toimeenpanoa. Käytännön tasolla osaamisen tunnustaminen kytkeytyy luontevasti moiniin oppilaitoksen prosesseihin, kuten markkinointiin, opiskelijavalintaan, opiskelijoiden ryhmittelyyn, oppilaitoksen sisäiseen tiedottamiseen, opintojen ohjaukseen, oppimisen ohjaukseen ja arviointiin, tutkintojen myöntämiseen ja taloushallintoon.

Osaamisen tunnustamiseen osallistuu siten lähes koko henkilöstö prosessin jossakin vaiheessa. Osallistumisen laajuus ja syvällisyys riippuu siitä, miten osaamisen tunnustamisen prosessi on suunniteltu ja mikä on henkilöstön välinen työnjako prosessissa.

Kyselyn mukaan henkilöstön osaaminen oli tähän mennessä karttunut itsenäisesti oman perehtymisen avulla sekä oppilaitoksen sisäisillä ja ulkoisilla koulutuspäivillä. Koulutukset olivat olleet joko opetushallituksen tai muun koulutuksen järjestäjän toteuttamia. Koulutukset liittyivät useimmiten johonkin muuhun koulutukseen, kuten opetussuunnitelmien ja arvioinnin kehittämiskoulutuksiin, ammatillisen opettajanperuskoulutukseen sekä opinto-ohjaajan ja erityisopettajan koulutukseen. Erillisiä osaamisen tunnustamiseen keskittyviä koulutuksia ei ollut juurikaan järjestetty. Ylivoimaisesti eniten koulusta olivat hankkineet opinto-ohjaajat, seuraavina olivat ryhmän ohjaajat ja ammatilliset opettajat, koulutuspäälliköt sekä rehtorit ja muut esimiehet.

Haastattelujen perusteella niissä oppilaitoksissa, joissa kehitystyötä oli tehty jo pitkän aikaa, ei tiedostettu kovinkaan suuria koulutustarpeita: Osaamisen tunnustamisen koko prosessi ja prosessin vaiheet oli mallinnettu, henkilöstön työnjaosta ja tehtävistä päätetty sekä ohjeistukset, materiaalit ja välineet prosessin eri vaiheisiin oli laadittu.

Niissä oppilaitoksissa, joissa osaamisen tunnustamisen ja tunnustamisen käytänteet eivät vielä olleet vakiintuneet, koettiin monenlaisia koulutustarpeita. Koulutus tulisi toteuttaa vaiheittain osaamisen tunnustamisen ja tunnustamisen prosessin kehittämistyön yhteydessä, jolloin voitaisiin kartoittaa myös eri toimijoilta vaadittava osaaminen ja osaamistarpeet. Koulutuksessa voitaisiin hyödyntää oppilaitoksen ulkopuolista tarjontaa, benchmarkata muiden koulutuksen järjestäjien ja oman organisaation eri yksiköiden hyviä käytänteitä, järjestää sisäistä koko oppilaitosta koskevaa tai alakohtaista koulutusta.

Seuraavassa on joukko kysely- ja haastatteluaineistosta nousevia koko henkilöstöä ja henkilöstöryhmittäin kohdennettuja koulutustarpeita:

Koko henkilöstö

- asennoitumisen parantaminen osaamisen tunnustamiseen ja tunnustamiseen
- osaamisen tunnustamisen ja tunnustamisen perustelujen tiedostaminen
- aihealueen säädösten ja määräysten tuntemuksen lisääminen
- oman koulutusorganisaation tunnustamis- ja tunnustamisprosessiin perehtyminen ja prosessin kehittäminen omalta tehtäväalueeltaan

Rehtorit, muut esimiehet ja koulutuspäälliköt

- sitouttaminen opetussuunnitelman rakenteiden suunnitteluun ja käytäntöön panoon siten, että toteutuva opetussuunnitelma mahdollistaisi opiskelijoiden henkilökohtaiset oppimispolut ja todellisen opintoajan lyhenemisen

Ammatillisten aineiden opettajat

- asennoitumisen parantaminen muualla kuin muodollisessa koulutuksessa hankitun osaamisen tunnustamiseen ja tunnustamiseen
- ammatillisen osaamisen tunnustamisvalmiuksien kehittäminen

Tämä OSTU-selvitys on tähtää omalta osaltaan osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen käytänteiden parantamiseen ja laadunvarmistukseen ammatillisessa peruskoulutuksessa. Kyselyssä ja haastattelussa muodostuneen näkemyksen mukaan oppilaitoksen toimijoilla on vahvaa ammatillista ja pedagogista osaamista. He osaavat tutkinnon perusteiden, koulutuksen järjestäjän opetussuunnitelman sekä oman osaamisensa pohjalta suunnitella ja toteuttaa opetusta sekä ja arvioida oppimista omassa organisaatiossaan. He osaavat myös kriittisesti, rakentavasti ja realistisesti arvioida oman organisaationsa osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen käytänteitä. Miksipä he eivät osaisi myös tunnistaa opiskelijan osaamista, joka on hankittu muissa oppimisympäristöissä? Onko kynnyks tarttua aiemmin opitun tunnistamisen ja tunnustamiseen enemmänkin tahdon ja uskalluksen kuin osaamisen asia?

Tohditko tunnistaa osaamista? voisi olla yksi tärkeistä henkilöstölle esitettävistä kysymyksistä missä tahansa koulutusorganisaatiossa!

Osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen – etua kaikille osapuolille

ANNU NISKANEN

Nykyisin yksilön kannalta on haastavaa se, että oppiminen tapahtuu monissa eri ympäristöissä: oppilaitoksissa, työelämässä ja vapaa-ajalla. Silti pääsääntöisesti saamme todistuksia osaamisesta vain koulutusjärjestelmässä tapahtuneesta opetuksesta ja oppimisesta. Toisaalta työelämän osaamisvaatimusten entistä nopeampi muutos vaatii koulutusjärjestelmää uusimaan käytäntöjään ja rakenteitaan. Lähes jokaisen täytyy aikaisempaa ketterämmin uudistaa osaamistaan työssäkäynnin ohessa. Tästäkin syystä erilaisia oppimiskokemuksia on voitava muuntaa tutkinnoiksi entistä joustavammin.

Hyvin toimivat osaamisen tunnistamismenetelmät ja tunnustamisen käytännöt hyödyttävät kaikkia eri osapuolia. Tarkastelen tässä artikkelissa osaamisen tunnustamisen hyötyjä ja haittoja kolmesta näkökulmasta: opiskelijan, oppilaitoksen ja työelämän näkökulmasta. Artikkelin perustuu ammatillisessa peruskoulutuksessa tehtyyn osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen selvitystyöhön. Tämän julkaisun ensimmäisessä osassa on esitelty keväällä 2009 tehdyn kyselytutkimuksen tulokset. Syksyn 2009 aikana selitystä täydennettiin haastatteluilla, joissa selvitettiin oppilaitoksien OSTU-menettelyjä ja eri alojen hyviä käytänteitä osaamisen tunnistamisessa.

Osaamisen tunnistaminen (selvittäminen) ja osaamisen tunnustaminen ovat keskeisiä menetelmiä, joiden avulla mahdollistetaan eri ympäristöissä saavutetun osaamisen tunnustaminen ammatillisessa koulutuksessa. Haastatteluissa tuli esille erilaisia näkökulmia osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen prosessin (OSTU-prosessi) toteutumisesta oppilaitoksissa. Osa vastaajista piti OSTU-prosessia hyvinkin selkeänä ja suhteellisen helposti toteutettavana. Osa vastaajista näki, että osaamisen tunnistamisessa ja tunnustamisessa on kysymys haastavasta uudistuksesta.

Oppilaitoksissa toteutetuissa haastatteluissa vastaajat toivat esille monipuolisesti OSTU-prosessin keskeisiä etuja: opiskelijoiden tyytyväisyys omiin opintoihinsa lisääntyy, kun voivat rakentaa henkilökohtaisia oppimispolkuja entistä joustavammin. Lisäksi opiskelijoiden opintoajat lyhenevät ja he valmistuvat nopeammin. Lisäksi työelämään tulee joustavammin uusia työntekijöitä. Edelleen oppilaitokset säästävät resursseja

kun päällekkäisestä opetuksesta luovutaan. Toisaalta näyttää siltä, että kehittämishaasteitakin on tunnistamiskäytänteiden toteutuksessa.

Opiskelijasta kehittyy aktiivinen toimija opintojen suunnittelussa

Haastatteluissa tuli esille, että OSTU-prosessin toteuttaminen lisää mahdollisuutta joustavien henkilökohtaisten oppimispolkujen rakentamiseen. Tunnistamismenettelyjen kehittyminen mahdollistaa sen, että opiskelijoiden on helpompi toteuttaa omaa henkilökohtaista opiskelusuunnitelmaa entistä joustavammin. Opintojen alussa tehtävä osaamiskartoitus helpottaa aiemmin hankitun osaamisen tunnustamisen lisäksi esimerkiksi työssäoppimisen ja ammattiosaamisen näyttöjen suunnittelua. Kun opiskelija pohtii omaa osaamistaan suhteessa tutkinnon tavoitteisiin, sekä opiskelija että ohjaaja havaitsevat nopeammin, mitkä ovat opiskelijan vahvuudet ja mahdolliset kehittämiskohteet. Eri menetelmien, esimerkiksi osaamiskartoitusten ja henkilökohtaisen opiskelusuunnitelman avulla, opiskelijoiden henkilökohtaisten tavoitteiden huomioiminen ammattiosaamisen näytöissä ja työssäoppiminen jaksoilla mahdollistuvat. HOPS:iin voidaan liittää aiemmin hankitun osaamisen dokumentit perusteluina ja kuvaus siitä, mitä osaamista on suhteessa tutkinnon tavoitteisiin. Tämän lisäksi opiskelija voi tuoda suunnitelmassaan esille harrastuksen kautta saavutettua osaamista, esimerkiksi soittotaitoa lähihoitajan työssäoppimisyksiköllä.

”Että sen takia tää osaamisen tunnustaminenkin muuttui helpommaksi, koska sää voit sen HOPS-polun tehdä aika mukavasti, että niitä vaan siirtyy seuraavaan ryhmään, missä niitä menee niitä opintojaksoja.”

”...että aika paljon siinä keskustellaan sitä just, että ku sitä osaamisen tunnustamista tehdään, että mitä se hyödyntää siinä XXkoulutuksessa, että millai hän ite näkee, että mitä puolta... Niinku esim. meillä on musiikkiharrastusta, niin kovin keskustella sit, että millai sitä vois hyödyntää siinä omassa työssä ja työssä oppimisen aikanakin. Että voisko he järjestää näitä ohjaustilanteita ja tämmöistä viriketoimintaa, niin määhän kovin kannustan sitten, että hyödyntäis näitä omia vahvuuksiaan...”

Vastausten perusteella näyttää siltä, että henkilökohtaisten oppimispolkujen rakentaminen tukee elinikäisen oppimisen avaintaitojen kehittä-

tymistä. Vastauksissa tuli esille myös näkökulma, että OSTU-prosessiin osallistuneet opiskelijat alkavat suunnitella tulevaisuutta enemmän kuin prosessiin osallistumattomat opiskelijat. Useat heistä jatkavat opiskelua seuraavalla koulutusasteella. Itsearviointitaito lisää opiskelijan itsetiedostusta ja syventää käsitystä arvioinnin merkityksestä eli siinä mielessä auttaa tulemaan paremmaksi oppijaksi (Atjonen 2007, 82). Eurooppalaisessa koulutuskeskustelussa elinikäinen oppiminen kattaa kaiken toiminnan, jonka tavoitteena on parantaa ammattitaitoa, tietoa ja osaamista sekä edistää henkilökohtaisten toiveiden toteuttamista, aktiivista kansalaisuutta, sosiaalisia taitoja ja työllistettävyyttä (OPM 2007, 22).

Osaamisen tunnistaminen on opiskelijälähtöistä toimintaa

Haastateltavat totesivat, että opiskelija on keskiössä osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen prosessissa. Oppilaitoksen osaamisen tunnustamisjärjestelmä perustuu opiskelijan oikeuteen hakea aiemmin hankkimansa osaamisen tunnustamista. Hakeminen on opiskelijalle vapaaehtoista ja prosessi käynnistyy opiskelijan aloitteesta. Osaamisen tunnistamisessa opiskelijalla on päävastuu aiemmin hankitun osaamisen todistamisesta. Haastatteluissa oppilaitoksen edustajat toteavat, että opiskelijan osallistuminen osaamisen tunnistamisen, arvioinnin ja tunnustamisen prosessiin näyttää lisäävän opiskelijan opetussuunnitelman tuntemista. Syynä tähän on se, että OSTU-prosessissa opiskelijan täytyy tehdä oman osaamisen arviointia suhteessa opetussuunnitelman tavoitteisiin. Opiskelijan täytyy tuntea tutkinnon perusteiden ammattitaitovaatimukset pystyäkseen kuvaamaan omaa osaamistaan suhteessa tutkinnon osan tavoitteisiin ja tekemään tarvittavaa itsearviointia omasta osaamisestaan. Tulevaisuudessa opetuksessa on entistä tärkeämpää huomioida oppijan aktiivinen rooli oman tieto- ja taitorakenteen kehittämisessä. Oman osaamisen kartoittaminen syventää opiskelijan tietoisuutta omasta osaamisestaan ja vahvistaa itsearviointitaitoa.

”He(opiskelijat) joutuu vaikka itse hankkimaan vaikka jotain lisätietoa ja käymään sitten sitä, että mimmoinen todistus siitä laaditaan, niin mun mielestä se lisää semmoista itseohjautuvuutta ja semmoista, että heidän täytyy järjestellä näitä asioita, että ei se tulekaan ihan ilmatteeksi, että siihen täytyy valmistautua.” Että se on mun mielestä ihan hyvä... että ei se oo, ei sinne voidulla, että mää istun vaan tässä tuolissa, että ne tulee ne opintoviikot sieltä.”

”No just tämä yksi tapaus, niin hänethän ohjattiin oikeestaan sitä kautta, että kun hän sinne osaan.fi, sitä kautta meni ja katteli sitä, mitä hänen pitäisi osata ja arvioi omaa osaamistaan, niin se oikeestaan sieltä sitten lähtikin se, että hänelle tää osaaminen tunnustettiin.”

Kuvio 1. Nuoren ammatillisen kasvun keskeiset kysymykset

Henkilökohtainen opetussuunnitelma yhdistää opiskelijan aiemmin hankitun osaamisen, tutkinnon ammattitaitovaatimukset ja opiskelijan omat osaamistavoitteet toisiinsa kuten kuviossa 1 on esitetty. Tavoitteena ovat yksilöllisemmät oppimispolut, joissa osaamisen ja oppimisen kytkentä tapahtuu joustavasti, opiskelijan itsearviointia hyödyntäen. Jotta opiskelijat voivat rakentaa joustavia henkilökohtaisia polkuja, tarvitaan ohjaukseen lisäresursseja, joustavampia koulutusratkaisuja ja erityisesti eri tahojen yhteistyötä ja vuoropuhelua.

”Niin sitä tietysti, joo. Mut että meillä on jotenkin se semmoinen kulttuuri, että me tehdään paljon opiskelijoiden kanssa, että joskus kun kattoo ... niin kun tässä joutuu välillä jotakin tilastoja vetämään yhteen, että kuinka paljon on menny aika siihen opiskelijan henkilökohtaiseen ohjaamiseen, niin sitä on menny paljon meidän opettajilla. Mutta ei me olla silti haluttu vielä rajoittaa sitä kuitenkaan. Että sitä se tekee kyllä...”

Opiskeluaikaa voidaan lyhentää

Selvityksen perusteella näyttää siltä, että hyvin toteutettuna aiemmin hankitun osaamisen tunnustaminen voi lyhentää opiskelijan opiskeluaikaa. Opiskeluajan lyheneminen lisää opiskelijoiden tyytyväisyyttä. Vastauksissa tuli esille myös opiskelumotivaation parantuminen esimerkiksi nopeamman valmistumisen myötä. Erityisesti opiskelijoiden tyytyväisyyttä lisää se, että päällekkäinen opiskelu vähenee. Vastajien kuvaamissa OSTU-prosesseissa perustutkinto-opiskelijan opiskeluaika voi lyhentyä merkittävästi: jopa puolelatoista vuodella.

”... kyl meillä valmistuu aikaisemmin, että kun meillä on tämä jaksotusjärjestelmä, niin me voidaan ihan ne jaksot sitten ... hyödynnetään tietysti enemmän näitä, että jos on kaikki nää yleisopinnot ja vapaasti valittavat, heillä toki paljonkin lyhenee se opiskeluaika. Mut kyl sit lyhentyy sillai esim. jos työssä oppimisessa, niin meillä on aika usein se työssä oppiminen siellä keväällä. Niin he pääsee sit aikaisemmin kesälomille.”

Jo aiemmin julkaisun I osassa tuli esille, että kyselyn vastaajista 72 prosenttia (suomenkieliset) ja 41 % (ruotsinkieliset) ilmoitti, että osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen lyhentää opiskelijoiden opiskeluaikaa. Kyselyn avoimista vastauksista kävi ilmi, että vastaajat näkivät osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen lähinnä johtavan hyppytunteihin tai vapaajaksoihin opiskelijalle, mutta ei varsinaisesti lyhentävän heidän opiskeluaikaa. Haastatteluissa tuli esille, että oppilaitoksissa on kuitenkin löydetty ratkaisuja, joiden avulla osaamisen tunnistaminen lyhentää opiskeluaikaa. Toisin kuin aiemmassa OPM:n raportissa (2004, 36) on todettu, että hyväksilukeminen lyhentää opiskeluaikaa suurten ja keskiuurten koulutuksen järjestäjien oppilaitoksissa mutta ei kovin paljon pienten koulutuksen järjestäjien oppilaitoksissa. Toteutettujen haastattelujen pohjalta näyttää siltä, että myös pienten koulutuksen järjestäjien oppilaitoksissa osaamisen tunnistaminen voi lyhentää opiskeluaikaa joustavin koulutusratkaisuin.

Ratkaisuja, joissa opiskelijan opintoja on nopeutettu OSTU-prosessin avulla:

- Opiskelijoiden ryhmittely koulutustaustansa mukaisesti: Ylioppilastutkinnon suorittanut opiskelija voi nopeuttaa opintojaan esimerkiksi yhden lukuvuoden.
- Opintojen ryhmittely tutkinnon osien mukaisesti eri lukuvuosille: Opiskelijat aloittavat ensimmäisen vuoden ammatillisilla opinnoilla ja tämä lukuvuosi on yhteinen sekä peruskoulupohjaisilla että yo-pohjaisilla linjoilla. Opiskeluajat lyhenevät seuraavien lukuvuosien opinnoista henkilökohtaisten oppimispolkujen mukaisesti.
- Oppilaitoksessa on käytössä joustava jaksotusjärjestelmä: Opiskelijoiden lukujärjestyksissä työssäoppiminen ja vapaasti valittavat opinnot sijoitetaan lukuvuoden loppuun. Tällöin ne opiskelijat, joiden osaaminen on tunnustettu, pääsevät kesälomalle tai valmistuvat aikaisemmin kuin muut opiskelijat.
- Henkilökohtaiset oppimispolut: Opiskelija valitsee palapelinomaisesti opintoja oppilaitoksen koulutustarjonnasta hyödyntäen myös koulutuksen järjestäjän tarjoamaa aikuis- ja iltaopetusta.
- Verkko-opinnot: Opettajat näkivät, että tulevaisuudessa verkko-opetuksen avulla on mahdollista tarjota opiskelijoille joustavampia koulutusratkaisuja.
(OSTU-selvitys 2009.)

Haastateltujen sanoin ratkaisuja opiskeluajan lyhentymisestä kuvattiin esimerkiksi seuraavasti:

”Että kun keskeyttää tuolta lukiosta, että ei jää tyhjän päälle. Koska meillä on niin sillai, ku meillä on se jaksoajattelu, niin tuon jakson voi sit suorittaa siinä omassa järjestyksessä ...”

”... oikeestaan tehdään tämmöinen henkinen, ensimmäinen päätös siitä, että mihin ryhmään kuuluu. Me on toteutettu silleen tää tutkintopolku, että kaikki on yhtenä ryhmänä ensimmäisen vuoden ajan ja opiskelevat ammatillisia opintoja pelkästään. Ja vasta kakkosella sitten ryhmä eriytyy ...”

”Mun mielestä aika hyvin juuri sen takia, kun on ollut tää luokaton järjestelmä aikaisemmin. Kaikki on tienny ne pelisäännöt ja juuri se on mahdollistanut sen, että on voitu ottaa näitä ns. väliintulijoita sisään, ja saatu täytettyä niitä opiskelijapaikkoja hyvin.”

”Että se on niinku tässä opiskelumuodossa, kun tuli tää osaamisen tunnistaminen, niin tää jaksotussysteemi, niin se on aika hyvä. Että se tukee sitä, ja meilläkin on kuitenkin sitten aika monta ryhmää sillä lailla, ku on XXkoulutus, niin me voidaan sit hyödyntää aikuiskoulutuksenkin sitä jaksotusta. Ja sit meillä on jopa vielä iltaopiskelu täällä ...”

Kuten aikaisemmin on jo tässä julkaisussa todettu, kaikissa oppilaitoksissa osaamisen tunnistaminen ei lyhennä opiskeluaikaa. Kyselyn vastaajien mielestä opettajat eivät osaa käyttää osaamisen tunnistamista osana opiskelijan HOPSia riittävän hyvin. Vastausten perusteella etenkin pienissä oppilaitoksissa ongelmana on se, että opetusryhmät alkavat vain kerran vuodessa ja siten opetusta ei ole mahdollista eriyttää joustavien oppimispolkujen vaatimalla tavalla. Myös oppilaitosten resurssipula estää opetusryhmien eriyttämistä. Haastatteluissa tuli esille verkko-opetuksen kehittäminen yhtenä ratkaisuna joustavampien oppimispolkujen mahdollistamiseksi.

”Yksi varmasti on tämä verkko-opetus, sen kehittäminen näille, joilla on jo aikaisempi ammatillinen tutkinto, niin siihen varmasti tarvittais ...”

Useissa oppilaitoksissa opiskeluohjelmat on laadittu kolmelle vuodelle ja ohjelmia on vaikea muuttaa. Lisäksi koko ryhmä etenee samaa tahtia. Lisäksi haastatteluissa tuli esille yhtenä mahdollisena haittana sen, että OSTU-prosessi heikentää ryhmän muodostumista. Niinpä osaamisen tunnistamisen seurauksena opiskelijan näkökulmasta haastavaa voi olla se, että opiskelija jää ryhmän prosesseista ulkopuolelle.

”Yksi mikä opiskelijanäkökulmasta semmoinen kielteinen vois olla tää ryhmäprosessien pirstoutuminen, että nyhän tässä käy niin, että sieltä tietyistä ryhmistä ihmisiä osa jää pois, eivät osallistu sen ryhmän toimintaan, ja se saattaa...”

Toisaalta haastatteluissa tuli esille näkökulma, että vaikka opiskelijan opintoaika ei varsinaisesti lyhene, hän saa tarvitsemaansa joustoa omiin opintoihin. Opiskelija voi esimerkiksi keskittää voimavaroja itselle tärkeisiin opintoihin tai saa aikaa perheelle.

”Opiskelijan jaksaminen paranee kun hänen opiskelumääränsä vähenee”

”Se lyhentää koulupäiviä, jos esim. vapaasti valittavia opintoja on tunnustettu ja tunnustettu. Muiden opintojaksojen osalta opiskelijalle tulee usein hyppytunteja. Kokonaisopiskeluaika ei lyhene, koska kaikki opiskelevat ryhmän lukujärjestyksen mukaisesti.”

Oppilaitos hyötyy osaamisen tunnustamisesta monella tavalla

Tämän julkaisun aineistossa on tullut esille, että osaamisen tunnustaminen lisää eri osapuolten opetussuunnitelma osaamista. (ks. esimerkiksi Lea Soinisen artikkeli). Myös haastatteluissa tuli usein esille, että hyvin toteutuneessa OSTU-prosessissa opettajien vahvuutena todettiin olevan sisäistynyt opetussuunnitelman tuntemus. Onnistuessaan osaamisen tunnistamisen, arvioinnin ja tunnustamisen toimenpiteet mahdollistavat eri osapuolten tyytyväisyyttä ja motivaatiota. Haastateltavat toivat esille näkökulmaa siitä, että OSTU-prosessin aikana ohjaajan opiskelijatuntemus paranee sekä tietoisuus heidän opiskelulähtökohdistaan lisääntyy.

Useimmat kyselyn vastaajista (70 %) arvioivat oppilaitoksen näkökulmasta, että osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen parantaa oppilaitoksen tuloksellisuutta, ja yli kuusikymmentä prosenttia vastaajista (62 %) katsoi OSTU-prosessin parantavan myös taloudellista tehokkuutta. Haastatteluissa tuli tarkemmin esille se, miten taloudellista tehokkuutta parannettiin esimerkiksi opiskelupaikkojen tehokkaammalla täyttämällä. Opiskelupaikkoja voitiin täyttää oppilaitoksessa entistä joustavammin, kun opiskelija valmistuu puolessatoista vuodessa, hänen paikalle voidaan ottaa ”väliintulija” tai ”non-stop-opiskelija” jatkamaan ryhmään.

“todella suuri etu on se, että pystytään täyttämään opiskelijapaikkoja ihan eri tavalla, kun tätä tunnistamista ja tunnustamista tehdään. Eli meillä on näitä ns. väliintulijoita, me puhutaan tällaisista väliintulijoista, elikkä he on semmoisia opiskelijoita, joilla on yleensä paljon näitä hyväksilukuja ja me pystytään heidät sitten sijoittamaan näihin jatkaviin ryhmiin hyvin, ku me tehdään tää hyväksiluku. Niin se on iso etu talolle ...”

”...tammikuun sisäänotto, niin se on kans yhteishaun kautta. Mutta koko ajan rinnalla kulkee... me puhutaan tällaisesta suorahausta... niin yhteishaun rinnalla kulkee tää suorahaku, ja suorahausta yleensä tulee näitä opiskelijoita, joilla on paljon hyväksilukuja ...”

OSTU-prosessissa oppilaitoksen tehtävänä on varmistaa riittävä opiskelijan ohjaus, jotta opiskelija osaa osoittaa osaamisensa. Lisäksi on kiinnitettävä huomio tiedotukseen, että opiskelija saa tietoa OSTU-prosessin vaiheista ja vastuuhenkilöistä. Opiskelijan oppimisprosessia tukeva arviointi ja mielekäs palaute toimivat oppimistuloksia parantavina tekijöinä. Jatkossa osaamisen tunnistaminen ja henkilökohtaisten oppimispolkujen rakentaminen lisäävät henkilöstön työtä ja opiskelijoiden ohjausprosessien tarvetta.

”Kokonaisvaltainen ohjausvastuu ja semmoinen välittäminen, niin se kuuluu myös tähän tunnistamiseen ja tunnustamiseen.”

”Mää luulen, että vaikka keneltä tahansa opinto-ohjaajalta kysyy, niin kaikilla on liian vähän resursseja ainakin ammatillisella puolella.”

Osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen lisää työelämäyhteistyötä

Haastatteluissa tuli esille, että oppilaitoksissa ei ole mietitty työelämäyhteistyön näkökulmaa OSTU-prosessin yhteydessä vielä kovinkaan paljon. Osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen parhaimmillaan palvelee sekä opiskelijaa, oppilaitosta että työelämää. Työelämässä painottuu yhä enemmän ammatillinen kasvu ja kehittyminen, jolloin jokaiselta työntekijältä edellytetään kykyä tunnistaa oma osaaminen, oppia ja poisoppia tarvittavia asioita. Jatkossa henkilökohtaisten oppimispolkujen rakentaminen nostaa opiskelijan osaamisen tunnistamisen työelämän tilanteissa selkeämmin esille esimerkiksi ammattiosaamisen näyttöjä käytettäessä tunnistamismenetelmänä. Aidoissa työtilanteissa toteutettavat ammattiosaamisen näytöt tulevat vahvistamaan yhteistyötä, koska yhteistyötä tarvitaan sekä näyttöjen suunnittelussa että arvioinnissa. Lisäksi tuli esille, että opettajien työelämäjaksot ovat hyvä mahdollisuus lisätä tarvittavaa työelämäyhteistyötä ja opettajien tietoisuutta työpaikkojen työtehtävistä.

Osaamisen tunnistamisessa ja tunnustamisessa on samaan aikaan kyse niin koulutuksen kuin työelämän kehittämisestä. Koulutustoiminnan on tärkeää suuntautua siten, että se edesauttaa opiskelijoiden joustavaa sijoittumista työelämään. Toisaalta osaamisen tunnistamisessa on tärkeää huomata, että eri tavoin arkielämän tilanteissa tai työssä hankitut kokemukset eivät vielä merkitse oppimista, vaan kokemukseen on liitettävä

reflektointi ja teoreettinen pohdinta. Osaamisen tunnistaminen, arviointi ja tunnustaminen on osa oppilaitoksen arviointi- ja ohjausprosessia. Perinteisesti arviointi on ollut erillään ohjaus- ja oppimisprosesseista. Oppimisen luonteen muuttuessa yhä enemmän konstruktiiiviseen suuntaan ja oppimisen ja työprosessien välisten yhteyksien vahvistuminen muuttavat opettajan osallistumisen ehtoja ja menettelytapoja. Kun opettajan työ muuttuu, hänestä tulee samalla kertaa sekä työ- että opiskelupaikkana toimivan organisaation koordinoija. Jatkossa tunnistamis- ja arviointimenetelmät ovat sidoksissa oppijan oppimis- ja toimintaympäristöihin. (Niskanen 2008, 87.) Haastatteluissa tuli esille, että on haasteellista arvioida työelämän ja arkioppimisen kautta saavutettua osaamista. Lisäksi kyselyn vastauksista voi päätellä, että opettajat kokevat haasteelliseksi antaa arvosana opintokokonaisuudesta, jos opiskelija hakee osaamisen tunnustamista juuri aiemmin hankitusta ammatillisesta osaamisesta.

”... mut se tietysti on, että ku tää arviointi on niin iso osa siitä, ja varsinkin tää numeraalinen arviointi, että siinä ehkä just rohkeutta enemmän, että jos siinä vaaditaan se arvosana, niin se sitten työllistää aika paljon opettajia, niin voi olla, että se tunnustaminen ei... ei tehdä sen takia, koska se vähän työllistää. Että on helpompi, että tulee... osallistuu tähän jaksoon.”

Yhteenveto

Kyselyn vastaajista suurin osa arvioi oppilaitoksensa onnistuneen osaamisen tunnistamisessa ja tunnustamisessa hyvin tai erinomaisesti. Toisaalta jo kyselyn avoimien vastausten perusteella kävi kuitenkin ilmi, että osaamisen tunnistamista ja tunnustamista toteutetaan ammatillisessa peruskoulutuksessa hyvin vaihtelevin käytäntein. Useat vastaajat kaipaisivatkin selviä ”pelisääntöjä” osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen prosessiin. Haasteelliseksi nähdään oppilaiden tasapuolisen kohtelun ja heidän oikeusturvansa OSTU-prosessissa. Toki yhteisillä käytänteillä voidaan varmistaa opiskelijoiden tasapuolista kohtelua, mutta ennen kaikkea tarvitaan eri osapuolten yhteistyötä. Lisäksi tarvitaan laajempaa, eri toimijoiden yhteistä keskustelua käsitteistä ja toimintatavoista. OSTU-toimintaan on jo olemassa toimivia menetelmiä ja työkaluja. Nyt tarvittaisiin niiden laajempaa käyttöönottoa ja kokeilua käytännön tasolla. Esimerkiksi ammattiosaamisen näytöt opiskelijan aiemmin hankitun osaamisen näyttömenetelmänä ei vielä ole kovin laajasti käytössä.

”No siis ohjauksessahan koko ajan yritetään pitää semmoista hyvää vuoropuhelua päällä, ja yhdessä aina sovitaan näistä pelisäännöistä, että jos tulee joku uusi tilanne, että ... esim. joku nyt, varmaan alkusyksystä tuli hygieniapassi esimerkkinä. Mikä ei ollut meidän toimintaohjeeseen vielä kirjattu, niin saman tien me sitten pidettiin opinto-ohjaajien kanssa palaveri, et mikä on tilanne. Että tunnustetaanko vai ei. Et kyl me sillä tavalla tehdään tiivistä yhteistyötä koko ajan ja pyritään vastaamaan niihin haasteisiin, oli ne nyt tämmöisiä vähän pienempiä tai sitten vähän suurempia.”

Hyvät ja selkeät tunnistamis- ja tunnustamiskäytänteet mahdollistavat opiskelijoiden liikkuvuutta niin kotimaassa kuin ulkomaillakin. Yksi keskeinen lähtökohta osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen kehittämässä on ollut yksilöiden kansainvälisen liikkuvuuden parantaminen. Aiemmin hankitun osaamisen tunnistamisella ja tunnustamisella luodaan koulutusjärjestelmässä mahdollisuus

- yksilön todellisen osaamisen, koulutusedellytysten ja koulutustarpeiden arviointiin suhteessa koulutukseen ja työelämään
- aikaisempaa joustavampaan koulutuksen aloittamiseen ja laajempiin vaihtoehtoihin koulutuksessa
- aikaisempaa henkilökohtaisempaan ja mahdollisesti lyhyempään koulutukseen
- saada tutkinto-, osatutkinto- tai muita todistuksia osaamisesta, jotka tunnustetaan koulutusjärjestelmässä, vaikka osaaminen on hankittu koulutuksen ulkopuolella. (OPM 2004, 46.)

”... Ideaalihan olis se, että me pystyttäis rakentamaan yksilötasolle itse kullekin opiskelijalle semmoinen jatkumo tuohon elinikäiseen oppimiseen, että hän pystyis ... säily se ammatillinen ala työelämänkin näkökulmasta samana tai eri, niin ... kehittämään itseänsä siinä ammatissa ja ihmisenä ja rakentamaan uutta entisen päälle. Minusta se ois jotenkin semmoinen ideaali.”

Tulevaisuuden työelämässä jokaisen täytyy oppia jäsentämään ja kehittämään osaamistaan entistä paremmin. Osaamisen tunnistamisessa toiminnan yhtenä lähtökohtana pitäisi olla ajattelu, että ihmisen osaamiselle annetaan arvo ja kannustetaan oman osaamisen esille tuomista. Tietoisuus omasta osaamisesta sisältää myös voimaannuttavan näkökulman. Toisaalta aiemmin hankitun osaamisen tunnustamisessa mukana on myös ajatus koulutuksen resurssien tehokkaasta hyödyntämisestä. Haastatte-

luissa tuli esille käytännöllisiä ratkaisuja opiskeluajan lyhenemisestä ja opiskelijoiden henkilökohtaisten oppimispolkujen rakentamisesta mutta myös huolta ohjausresurssien riittävydestä OSTU-prosessin eri vaiheissa. Yhteenvedona voidaan sanoa, että toimiva OSTU-prosessi lisää ja syventää henkilöstön yhteistyötä. Juuri haasteellisissa kysymyksissä tarvitaan eniten eri osapuolten yhteistyötä vaikkapa avoimien ovien periaatteella.

Osaamisen arvioinnin ja tunnistamisen haasteet eurooppalaisessa kontekstissa

MARJA-LEENA STENSTRÖM

Johdanto

Nykypäivän yhteiskuntaa on luonnehdittu tietoyhteiskunnan ohella myös oppimis- ja verkostoyhteiskunnaksi. Nykyiset suuntaukset kuten globalisoituminen, informaatio- ja/tai tietoyhteiskunnan kasvu, muutokset työn tuotannossa ja organisoinnissa nostavat esiin uudenlaisen osaamisen ja perustaitojen tarpeen. Elinikäinen oppiminen voidaan nähdä erääksi avainprosessiksi muutoksen hallinnassa. Elinikäisen oppimisen merkitys jälkimodernissa yhteiskunnassa on korostunut ja sen edistäminen on nähty keskeisenä välineenä väestön työllistyvyyden parantamisessa ja ylläpitämisessä sekä ammatillisen liikkuvuuden lisääntymisessä.

Ammatillisessa koulutuksessa Kööpenhaminan prosessin ja korkeakoulutuksessa Bolognan prosessin myötä Euroopassa on kehitetty strategioita liikkuvuuden lisäämiseksi ja osaamisen tunnustamiseksi. Eurooppalainen tutkintojen viitekehys (EQF, European Qualification Framework) on yhteinen suositus edistää läpinäkyvyyttä ja osaamisen tunnustamista, ja ECVET (European Credit Transfer System for Vocational Education and Training) pyrkii kehittämään ammatillisen koulutuksen opintosuoritusten siirtojärjestelmän, jonka avulla voidaan edistää toisessa maassa suoritettujen opintojen tai muuten hankitun osaamisen tunnustamista (Commission of the European Communities 2005). Kansainvälisesti läpinäkyvyys helpottaa tutkintojen ja osaamisen vertailua eri maiden välillä. Parempi läpinäkyvyys tarkoittaa myös sitä, että on helpompaa hyväksyä opiskelijoiden aikaisempia opintosuorituksia tai ammatillisissa oppilaitoksissa suoritettua työssä oppimista (Rouhiainen ja Valjus 2003).

Tämän artikkelin tarkoituksena on kuvata osaamista, sen arviointia ja tunnustamista. Ensin pohditaan osaamisen käsitettä ja esitellään erilaisia näkökulmia osaamisesta ja sen ymmärtämisestä. Toiseksi kuvataan osaamisen arviointia työssä oppimisen¹ arvioinnin näkökulmasta. Tässä yhteydessä esitellään käytännön osaamisen arvioinnista saatuja tulok-

¹ Tässä yhteydessä työssä oppimisella tarkoitetaan opetussuunnitelmaan liittyvää työssäoppimisjaksoa joko toisen asteen ammatillisessa koulutuksessa tai korkeakoulutuksessa. QUAL-PRAXIS-projektissa olivat mukana Suomen lisäksi, Saksa, Itävalta, Irlanti ja Viro.

sia. Termiä “practice-oriented assessment” käytettiin Leonardo da Vinci -projektissa ”QUAL-PRAXIS” (Quality Assurance and Practice-Oriented Assessment in Vocational Education). Lopuksi osaamisen tunnustamista tarkastellaan Eurooppalaisen tutkintojen viitekehyksen avulla.

Osaaminen, ammattitaito ja kompetenssi

Ammattitaidon käsite muuttuu jatkuvasti uusien työn kohteiden, muuttuvan työnjaon ja organisoinnin, teknologian ja uuden tiedon mukana (Kankaanpää 1997, 21; Ojala 1992, 29; Stenström 2001). Ammattitaitoa voidaan määritellä eri tavoin (esim. Eraut 1997):

- Behavioristinen (perinteinen) näkemys: Ammattitaito ymmärretään yksittäisten tehtävien suorittamisena ja sen osoittaminen perustuu suoritusten havainnointiin.
- Geneerinen (yleinen) näkemys: Ammattitaidon ajatellaan sisältävän yleisiä ominaisuuksia jättäen huomioimatta kuitenkin kontekstin, jossa niitä sovelletaan.
- Holistinen (kokonaisvaltainen) näkemys: Ammattitaito ymmärretään tietoina, kykyinä, taitoina ja asenteina, jotka ilmenevät tarkoituksenmukaisessa kontekstissa.

Ammattitaidolla on monimutkainen suhde työpaikkojen ja työtehtävien lisäksi myös laajempaan kontekstiin: työmarkkinoihin. Ammattitaito, kompetenssi sekä kvalifikaatio voidaan nähdä saman käsiteperheen jäseninä. Niillä on yhteinen sisältöydin. Käsitteiden sisällöt eroavat toisistaan eri näkökulmien - työmarkkinoiden, työpaikkojen ja yksilön - mukaan. Kompetenssi-käsite käännetään nykyisin usein osaamisella. Osaaminen voidaan määritellä kompetenssin ja kvalifikaatioiden suhteen kolmesta erilaisesta näkökulmasta.

Kuvio 1. Osaamisen erilaiset määritelmät (Ellström 1994; 2001)

Ensimmäinen näkökulma painottaa ammatillista osaamista yksilön ominaisuutena ja pääomana, joka sisältää sekä formaalin että todellisen osaamisen. Formaalityöllä tarkoitetaan koulutuksellista tai tutkinnon tuomaa osaamista. Todellinen osaaminen puolestaan sisältää yksilön potentiaalisen kapasiteetin suoriutua tehtävistä ja toimia erilaisissa tilanteissa. Toisen näkökulman mukaan ammatillinen osaaminen määritellään työn vaatimuksina, jotka voivat olla virallisia tai perustua todelliseen työssä vaadittavaan osaamiseen. Virallinen ja todellinen kompetenssi voivat poiketa toisistaan, sen sijaan ideaalitalanteessa ne kohtaavat toisensa. Kolmas näkökulma korostaa yksilön ja työn vuorovaikutusta ja työssä käytössä olevaa osaamista, jossa osaaminen ei ole yksilöön tai työhön liittyvä ominaisuus, vaan se liittyy molempiin sekä yksilöön että työhön. (Ellström 1994, 2001; Paloniemi 2004, 21; Ruohotie 2002; Stenström & Laine 2006 b.)

Osaamisen merkitys on työelämässä korostunut. Kuitenkaan ei ole täysin selvää, mitä osaamisella tarkoitetaan ja miten se pitäisi määritellä. Streumer ja Björkquist (1998) ovat esittäneet yhteenvedon osaamisesta eri konteksteissa. Brittiläisessä kirjallisuudessa osaaminen viittaa yksilön kykyyn suoriutua hänelle määrättyistä tehtävistä. Saksalaisessa kirjallisuudessa osaaminen ymmärretään laajemmin. Se sisältää tiedot ja taidot sekä ammatillisen identiteetin. Skandinaavisessa ja australialaisessa kirjallisuudessa osaaminen sisältää tiedot ja taidot sekä asenteet ja taipumukset. Näin määriteltynä osaaminen (kompetenssi) -käsite on lähellä asiantuntijuus-käsitettä (mm. Paloniemi 2006).

Toisen asteen ammatillisessa koulutuksessa voidaan nähdä kahdenlaisia osaamisen ryhmittelyjä: anglosaksisissa maissa pääpaino on pikemminkin geneerisessä (yleisessä) osaamisessa, kun taas useissa Euroopan maissa koulutuksen ja työelämän välinen suhde yhdistetään osaamiseen ja osaaminen nähdään alakohtaiseksi (Grollmann 2007). Tällöin todelliset työkokemukset nousevat tärkeiksi tekijöiksi osaamisen kehittämisessä (Collin 2005; Onstenk 2000; Stenström 2006; Tynjälä ym. 2006).

Käytännön osaamisen arvioinnin näkökulma

Ammattitaidon arviointi on tullut ajankohtaiseksi mm. kansainvälistymisen myötä. Arviointia voidaan tarkastella suhteessa erilaisiin oppimisteoreettisiin suuntauksiin (ks. Poikela 1998; Tynjälä 1999; Stenström 2008). Perinteisen ja konstruktivistisen arviointiajattelun välillä voidaan nähdä eroja, jotka pohjautuvat erilaisiin oppimis- ja opettamisnäkömyksiin.

Konstruktivistinen oppimiskäsitys on yksi keskeinen työssä oppimisen taustalla oleva teoria, mutta se ei itsessään riitä selittämään työssä oppimista. Muita työssä oppimiseen liittyviä käsitteitä ovat reflektiivinen, transformatiivinen, kontekstuaalinen ja tilannesidonnainen oppiminen (Lave & Wenger 1991; Mezirow 1991; Poikela 2002, 235). Työssä oppimisen kontekstuaalinen luonne tunnustetaan siitä, että opiskelija arvioidaan autenttisessa kontekstissa.

Kompetenssiperustaisten oppimistulosten arviointi, joka liittyy autenttiseen arviointiin, edustaa paradigman muutosta mittauskulttuurista arviointikulttuuriin (Birenbaum 1994; 1996; Dierick & Dochy 2001). Testaus yhdistetään usein tietoperustaisiin kirjallisiin kokeisiin vastakohtana kompetenssien (osaamisen) arviointiin. Biemans, van den Elsen ja Mulder (2006) ovat esittäneet kuusi kriteeriä kompetenssiperustaiselle arvioinnille:

- Arvioinnin tulisi tapahtua yhdessä tai useammassa autenttisessa ympäristössä. Arviointitehtävien tulisi vaatia kompetensseja, joita tarvitaan tulevissa työympäristöissä.
- Tieto, taidot ja asenteet pitäisi integroida arviointikäytäntöihin (komponenttien integrointi) ja teoria ja käytäntö tulisi arvioida yhdessä.
- Arvioinnin tulisi tapahtua ennen oppimisprosessia, sen aikana ja sen jälkeen (integraatio oppimisprosessissa). Arviointi pitäisi integroida oppimisprosessiin.
- Arviointi pitäisi tulla yhä enemmän oppijan vastuulle (oppijan vastuu). Oppijalla tulisi olla aktiivinen rooli arvioinnissa.
- Arvioinnin moniulotteisuus on tärkeä lisä reliabiliteettiin ja validiteettiin. Eivät vain perinteisen testauksen kriteerit sellaiset kuin reliabiliteetti ja validiteetti ole tärkeitä, vaan myös muut kriteerit sellaiset kuin läpinäkyvyys ja autenttisuus (Dierick & Dochy 2001). Lisäksi arvioinnin laatua voi parantaa moniulotteisen lähestymistavan avulla (erilaiset arviointimenetelmät, useampi arvioitsija ja useat arviointiajankohdat).
- Arvioinnin tarkoituksena pitäisi olla sekä oppimistulosten formaali mittaaminen että kompetenssien kehittyminen (tulokset ja kehittyminen). Arvioinnilla ei saisi olla vain summatiivinen vaan myös formatiivinen tehtävä siinä mielessä, että arvioinnin tulisi kannustaa ammattitaidon (kompetenssien) kehittymistä (assessment for learning) (Segers, Dochy & Cascallar 2003).

Leonardo-projektissa QUAL-PRAXIS (Stenström & Laine 2006a & b) vaihtoehtoisesta arvioinnista käytettiin nimitystä käytännön osaamisen arviointi (practice-oriented assessment), jolla viitattiin suoritus-, kompetenssiperusteiseen ja autenttiseen arviointiin (Stenström 2005). Käytännön osaamisen (työssä oppimisen) arvioinnin tyypillisiä piirteitä verrataan seuraavassa perinteisen arviointiajattelun vastaaviin (vrt. Biggs 1994; Black 1999; Eisner 1993; Tynjälä 1999) (ks. taulukko 1).

Perinteinen arviointi	Käytännön osaamisen arviointi
Painottaa määrällistä arviointia	Painottaa laadullista arviointia
Toistavaa, painottaa ulkoa oppimista	Painottaa teorian ja käytännön yhteyksiä sekä tietämyksen muuntamista
Keinotekoiset arviointiympäristöt	Mahdollisimman autenttiset arviointiympäristöt
Arviointi erillään oppimisprosessista	Arviointi osana oppimisprosessia
Arvioijana opettaja	Arviointi opettajan, oppilaan ja työpaikkaohjaajan yhteistyönä
Keskittyminen tuloksiin	Keskittyminen oppimisprosessiin, muutoksiin oppilaan tiedoissa ja taidoissa sekä oppimistuloksiin

Perinteinen arviointi painottaa määrällistä arviointia ja ulkoa oppimista, kun taas käytännön osaamisen arvioinnissa korostetaan laadullista arviointia eli huomio kiinnitetään opiskelijan esittämän tiedon laatuun. Keskeinen ero perinteisen ja käytännön osaamisen arvioinnissa on käsitys arviointikontekstista. Perinteinen arviointi tapahtuu kurssin päättyessä luokahuoneessa, kun sen sijaan käytännön osaamisen arviointi suoritetaan mahdollisimman autenttisessa ympäristössä osana oppimisprosessia. Oppimisprosessin osana toteutettu arviointi on väline, jonka tarkoituksena on eri tavoin kehittää ja edistää opettamista ja oppimista. Lisäksi perinteinen ja käytännön osaamisen arviointiajattelu eroavat siinä, ketkä nähdään arvioitsijoina. Perinteisen arviointiajattelun mukaan opiskelija-arviointi on yksin opettajan tehtävä, kun taas käytännön osaamisen arvioinnissa opettaja toimii yhteistyössä muiden arvioitsijoiden kanssa (mukana työpaikkaohjaaja, myös opiskelija osallistuu arviointikeskusteluun).

QUAL-PRAXIS-projektissa voitiin löytää käytännön osaamisen arvioinnin yleisiä piirteitä (Stenström & Laine 2006b). Nämä piirteet ovat seuraavat:

- arviointi osana oppimista
- reflektio
- itsearviointi
- palaute
- autenttinen konteksti
- arvioitsijakoulutus
- läpinäkyvä arviointi
- yhteisarviointi ja
- arviointimenetelmien moninaisuus.

Yllä olevia tekijöitä voidaan luonnehtia niin, että ne edustavat sekä toimintaympäristöä että oppimisprosessia. Kuviossa 1 sisäkehä kuvaa käytännön osaamista hyödyntävää oppimisprosessia, kun taas ulkokehä esittää käytännön osaamisen arviointia. Arviointiprosessiin liittyvät ympäristötekijät toimivat laadunvarmistuksen osatekijöinä ja auttavat siten käytännön osaamisen arvioinnin toteuttamista menestyksellisesti. Em. arvioinnin piirteet kuvaavat myös ammattiosaamisen näyttöjä (Stenström, Laine & Kurvonen 2006).

Kuvio 2. Käytännön osaamisen arvioinnin hyvien käytäntöjen piirteet

Oppimisprosessin osana toteutettu arviointi on oppimisväline, jonka tarkoituksena on eri tavoin kehittää ja edistää opettamista ja oppimista. Jatkuva arviointi auttaa opiskelijoita saamaan palautetta suorituksestaan, arvioimaan ja seuraamaan omaa edistymistään ja osaamisensa kehittymistä, ohjaamaan oppimisprosessiaan (esim. omien vahvuuksien hyödyntäminen ja heikkojen osa-alueiden kehittäminen) sekä kehittämään taitoa arvioida omaa oppimistaan.

Eurooppalainen tutkintojen viitekehys (EQF) ja osaamisen tunnustaminen

Osaamisen tunnustamista helpottamaan on luotu yhteinen suositus Eurooppalainen tutkintojen viitekehys (EQF), jonka avulla kytetään toisiinsa erilaiset kansalliset tutkintojärjestelmät. Tutkintojen läpinäkyvyyden ja niiden vertailtavuuden lisääminen on todettu tarpeelliseksi useissa Euroopan maissa. EQF:n hyötyinä nähdään mm. seuraavaa:

- EQF edistää oppijoiden ja työntekijöiden liikkuvuutta.
- EQF hyödyttää yksittäisiä ihmisiä parantamalla elinikäisen oppimisen mahdollisuuksia.
- EQF helpottaa työelämässä tai muulla tavoin hankitun epävirallisen tai virallisen oppimisen tunnustamista.

EQF sisältää kahdeksan viitetasoa, jotka kattavat kaikki tutkinnot perustasosta (taso 1, esimerkiksi perusopetuksen päättötodistukset) edistyneeseen tasoon (taso 8, esimerkiksi tohtorinarvo). Kahdeksan viitetason määrittelyyn käytetään oppimistuloksia (learning outcomes). EQF:ssä oppimistuloksella tarkoitetaan sitä, mitä oppija tietää ja ymmärtää ja pystyy tekemään oppimisprosessin päätteeksi.

Taulukko 2. Eurooppalainen tutkintojen viitekehys (EQF): oppimistulokset		
Tiedot (Knowledge)	Taidot (Skills)	Pätevyys (osaaminen) (Competence)
EQF:ssä tiedot voivat olla teoria- ja/tai faktatietoja	EQF:ssä taidot kuvataan kognitiivisina (loogisen intuitiivisen ja luovan ajattelun käyttö) ja käytäntöön liittyvinä (kätevyys ja menetelmien, materiaalien, työkalujen ja -välineiden käyttö)	EQF:ssä pätevyys kuvataan vastuun ja itsenäisyyden perusteella

Tutkintojen viitekehysten kehittäminen on tuonut esiin myös ongelmia. Ensiksi, ei ole periaatteessa olemassa mitään analyysia tai yksityiskohtaista määrittelyä käsitteistä: tiedot, taidot ja kompetenssit (osaaminen). Tässä piilee riski, että spesifit luokittelut ja erottelut yksilön oppimistasojen ja oppimistulosten välillä jäävät epäselviksi ja heikentävät läpinäkyvyyttä ja laadun varmennusta. Siksi tietojen, taitojen ja kompetenssien (osaamisen) syvempi analyysi olisi välttämätön. Näiden termien määrittely ja tulkinta on jätetty jäsenmaiden tehtäväksi, jolloin se saattaa perustua keskinäiseen luottamukseen ('mutual trust') ei tutkittuun tietoon (mm. Descy, Tchibozo & van Loo, 2009). Toiseksi, eri maiden järjestelmät ovat eri vaiheessa EQF:n toteuttamisessa.

Pohdintaa

Pohdittaessa osaamisen arviointia on huomioitava, että ei ole olemassa kaikkiiin tapauksiin ja tilanteisiin soveltuvaa arvioinnin muotoa. Kaiken-tyyppisillä arvioinneilla on sekä positiivisia että negatiivisia vaikutuksia opetukseen ja oppimiseen (Dochy & McDowell 1997). Vaihtoehtoista (autenttista, suoritusperusteista tai käytännön osaamisen) arviointia kannattaa kuitenkin kehittää ja tutkia yhtenä ammattitaidon ja osaamisen arviointimenetelmänä, sillä arviointitutkijat ovat yhtä mieltä siitä, että käytännön osaamisen arviointi on parempi suorittaa autenttisessa kontekstissa kuin luokkahuoneessa kirjallisin kokein (Wolf 1995, 43; Bennett 1999, 278). Siksi on suuri haaste kehittää käytännön osaamisen arvioinnin metodologiaa, joka pystyy tavoittamaan kontekstispesifistä ja hiljaista tietoa (Björnaväld 2001, 25). Tällä hetkellä ei ole olemassa kansainvälisiä standardeja arvioida osaamista laadukkailla ja luotettavilla välineillä.

Riippumatta siitä, mikä tai mitkä arviointimenetelmät kulloinkin valitaan, tärkeimmiksi arvioinnin laatuksitekoreiksi määritellään yleisesti mm. seuraavat kriteerit:

- validiteetti
- luotettavuus
- objektiivisuus
- läpinäkyvyys
- tasapuolisuus ja
- oikeudenmukaisuus.

Osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen on keskeinen osa elinikäistä oppimista, joka pyrkii parantamaan liikkuvuutta eri maiden välillä ja tutkintojen vertailtavuutta. Niiden vertailtavuudelle asettaa haasteita se, että koulutusjärjestelmät ja -kulttuurit ovat osa kansallista historiaa, yhteiskunnallista kehitystä, kulttuuria ja vallalla olevia arvostuksia (Linnakylä & Välijärvi, 2005, 53). Koulutusjärjestelmien kansalliset piirteet aiheuttavat usein vertailtavuuden ongelman. Koulutusjärjestelmien vertailussa painotetaan usein ekvivalenssin vaatimusta, jolla tarkoitetaan riittävää samankaltaisuutta vertailun mahdollistamiseksi. (Nowak, 1977; Leimu, 2004; Linnakylä & Välijärvi, 2005, 55).

Osaamisen tunnistamiselle ja tunnustamiselle on tärkeää, että käsitteet, joita käytetään oppimistuloksista, ovat yksiselitteisiä ja niistä on valalla yhtenäinen käsitys. Osaamisen (kompetenssin) määrittelyssä esiintyy erilaisia tulkintoja, kuten aikaisemmin todettiin. Kompetenssit liittyvät yleensä yksilön ominaisuuksiin, kun taas työelämän edellyttämä osaaminen mielletään kvalifikaatioksi. Osaaminen voidaan nähdä objektiivisen ja subjektiivisen näkemyksen välissä olevana käsitteenä. Objektiivinen näkökulma korostaa tehtäviä ja kykyjä, joita tarvitaan tietyn tehtävän suorittamiseen, kun taas subjektiivinen näkökulma korostaa yksilön kyvykkyyttä pysyvänä tai enemmän ja vähemmän muutettavissa olevana kognitiivisena resurssina. EQF pohjaa pikemminkin objektiiviseen kuin subjektiiviseen näkökulmaan (Grollmann 2007). Osaamisen kehittyminen on usein kontekstisidonnaista ja vaihtelee aloittain.

Jos kompetenssi ymmärretään osaamisena, niin EQF:n määrittelyssä kompetenssi ymmärretään kapea-alaisesti verrattuna osaamisen yleiseen määrittelyyn (vrt. esim. Streumer & Bjorkquist 1998). Eurooppalaisessa tutkintojen viitekehyksessä kompetenssia (osaamista) kuvataan vastuun ja itsenäisyyden perusteella.

Osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen haasteet voidaan kiteyttää seuraavasti:

- koulutusjärjestelmien erilaisuus; tutkintojen moninaisuus
- formaalin, non-formaalin ja informaalin oppimisen määrittely sekä niiden tunnistaminen ja tunnustaminen
- oppimisympäristöjen moninaistuminen
- osaamisen arvioinnin jatkuva kehittäminen
- käsitteiden määrittely: esim. kompetenssilla on erilaisia merkityksiä erilaisissa kulttuureissa; oppimistulosten määrittely
- kansainvälistyminen, monikulttuuristuminen.

Kehittämishaasteita ja -ehdotuksia

OSTU-selvitys antaa kokonaiskuvan siitä, missä osaamisen tunnistamisessa ja tunnustamisessa ollaan menossa opetussuunnitelmaperusteisessa ammatillisessa peruskoulutuksessa tällä hetkellä. Sen pohjalta nousee esiin asioita, joihin jatkossa näyttää olevan tärkeää kiinnittää huomiota. Osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen moniulotteisuus asettaa haasteita toiminnan eri tasoille:

Osaamisen tunnistamista ja tunnustamista koskeva käsitteistö on vielä vaihtelevaa ja vanhat ja uudet käsitteet kulkevat rinnakkain henkilöstön keskuudessa. Koulutusjärjestelmien välillä olevat käsitteelliset erot lähtökohtaisesti juontuvat eri lainsäädännöstä. Kaikkien osapuolten kannalta olisi hyvä, että käsitteistö olisi yhtenäistä. Se helpottaisi eri kouluasteilla toimivan henkilöstön vuoropuhelua sekä opiskelijoiden taitoa tunnistaa osaamista heidän siirtyessään kouluasteelta toiselle.

Selkeät osaamiskuvaukset ovat lähtökohta osaamisen tunnistamiselle ja tunnustamiselle. Ammatillisessa peruskoulutuksessa toteutetaan aikavälillä 2008–2010 ammatillisten perustutkintojen perusteiden uudistus. OSTU-selvitys osui ajankohtaan, jossa osa koulutuksen järjestäjistä noudatti vanhoja opetussuunnitelman perusteita ja osa uusia tutkinnon perusteita. Vanhassa järjestelmässä vaadittavan osaamisen kuvauksia/tavoitteita on sekä opetussuunnitelman perusteissa että kansallisessa ammattiosaamisen näyttöaineistossa. Henkilöstö koki näiden ja koulutuksen järjestäjän opetussuunnitelmien osaamiskuvaukset epäselviksi siten, että opiskelijat eivät voineet hyödyntää niitä helposti osaamisensa tunnistamisessa ja arvioinnissa. Uusissa tutkinnon perusteissa vaadittavan osaamisen kuvaukset ovat samassa asiakirjassa. Ammattitaitovaatimukset (ammatillisissa tutkinnon osissa) ja tavoitteet (ammattitaitoa täydentävissä tutkinnon osissa) vaikuttavat työelämän vaatimusten mukaisilta. Tämän lisäksi ne näyttävät selkeästi ja huolellisesti kuvatuilta. Koulutuksen järjestäjät eivät voi muuttaa tutkinnon perusteissa ilmaistujen tutkinnon osien ammattitaitovaatimuksia ja tavoitteita oppilaitoksen opetussuunnitelmaan, mutta heillä on mahdollisuus kehittää menettelytapoja, jotka helpottavat opiskelijaa osaamisen tunnistamisessa ja arvioinnissa. Tällaisia menettelyjä voisivat olla esimerkiksi tutkinnon osien keskeisen osaamisen selkeyttäminen ja helppokäyttöisten työkalujen kehittäminen

opiskelijoiden käyttöön. Työkalut voisivat soveltua koko tutkinnon osan tai yksittäisten työprosessien tai -tehtävien tarkasteluun. Tästä voisi perusteltu opiskelijan osaamista kartoittava ja opiskelua tavoitteellistava henkilökohtaisen opiskelusuunnitelman (HOPS) laadinta alkaa.

Tiedottaminen näyttää toimivan suhteellisen hyvin siten, että eri osapuolet ovat selvillä osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen mahdollisuudesta. Tiedotukseen sen eri tasoilla strategioista ulkoiseen tiedotukseen (esim. nettisivut) ja ruohonjuuritasolle henkilöstön ja opiskelijoiden keskuuteen on syytä kiinnittää edelleenkin huomioita. Henkilöstön vaihdos ja uusien opiskelijoiden aloitus ovat aina kriittisiä hetkiä tiedotuksen laadun arvioinnissa. Hyvin toteutettu osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen saattaa tulevaisuudessa olla yksi imago- ja kilpailutekijä koulutuksen järjestäjille.

Osaamisen tunnistamista ja tunnustamista toteutetaan oppilaitoksissa vaihtelevin käytäntein. Osalla oppilaitoksista on jo pitkälle kehitetyt ja mallinnetut käytänteet, osa on vasta kehittämistyön alkutaipaleella. Yksi suuntaus on, että OSTU-toimintoja pyritään keskittämään prosessien selkeyden, joustavuuden ja yhtenäisyyden nimissä. Oppilaitosten tulisi kuitenkin itsenäisesti miettiä sitä, millaiset ratkaisut soveltuvat parhaiten esimerkiksi pieniin ja suuriin tai yksi- ja monialaisiin organisaatioihin.

Opiskelijalla on oikeus saada tunnustus niin ammatillisista, ammattitaitoa täydentävistä kuin vapaasti valittavista tutkinnon osista, jos tutkinnon osien osaamisvaatimukset ja opiskelijan osaaminen vastaavat toisiaan. Ammattitaitoa täydentäviin ja vapaasti valittaviin tutkinnon osiin tunnustamisen käytänteet saattavat muodostua mekaanisiksi siten, että opiskelija saa tunnustuksen esimerkiksi luotettavan todistuksen perusteella lähes automaattisesti. Tässä saattaa olla vaarana se, että opiskelija ei tiedosta syvällisesti tunnustetun osaamisen yhteyttä tutkinnon tavoitteisiin. Oppilaitosten tulisi huolehtia siitä, että opiskelija pohtisi aiemman osaamisensa merkitystä tutkinnon opintojen kokonaisuudessa ja integroisi tunnustetun osaamisensa tutkinnon tavoitteena olevaan osaamiseen kokonaisvaltaisesti.

Muun kuin muodollisessa koulutuksessa hankitun osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen näyttää haasteelliselta. Vaihtoehtoisia tulkin-toja tälle tilanteelle on useita. Saattaa olla, että osaamiskuvaukset ovat sellaisia, että niihin peilaten on vaikea tunnistaa osaamista tai aiemmin hankittua osaamista ei ole. Tai sitten käytössä ei ole sellaisia menetelmiä, joiden kautta osaamista olisi mahdollisuus tuoda esiin. Osaamisen tunnustaminen osaksi ammatillisia opintoja voi jäädä näistä syistä vähäiseksi

ja olemassa oleva osaaminen nähdään helpommaksi tunnustaa vapaasti valittaviin opintoihin.

Osaamisen tunnistamiseen käytetään monia menetelmiä, joista kuitenkin tutkinto- ja työtodistukset sekä vastaavat ovat keskeisessä asemassa. Yleisesti ottaen osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen menetelmiä on perusteltua jatkossa kehittää ja monipuolistaa. Jo käytössä olevia arviointimenetelmiä on syytä arvioida ja soveltaa osaamisen tunnistamisessa ja varmentamisessa uudella otteella. Esimerkiksi ammatilliseen peruskoulutukseen kehitetyt ammattiosaamisen näytöt todettiin tärkeäksi menetelmäksi myös osaamisen tunnistamisessa, joskin niiden käyttö osoittautui tässä tarkoituksessa vielä melko vähäiseksi. Erityisesti on tarvetta kehittää menetelmiä, jotka ottavat nykyistä paremmin huomioon muualla kuin muodollisessa koulutuksessa hankitun osaamisen. Menetelmien kehittämisessä koulutuksen ja työelämän järkevä yhteistyö on keskeistä.

Osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen tavoitteena on lisätä joustavuutta, tehostaa opiskelua ja mahdollistaa henkilökohtaisia oppimispolkuja. Vaikka osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen haastaa opiskelijoita tiedostamaan myös uusia oppimismahdollisuuksia, silti tavoitteena on oikeasti myös opiskeluajan lyheneminen. Sekä työelämän että opiskelijoiden intresseissä ovat joustavat siirtymät koulutuksesta työelämään. OSTU-selvitys tuo esiin hyviä esimerkkejä opiskeluajan lyhenemisestä, mutta se edellyttää joustavuutta koulutuksen rakenteissa ja koulutuksen toteuttajien tiivistä yhteistyötä. Rehtorilla, muilla esimiehillä ja koulutuspäälliköillä on merkittävä rooli joustavien järjestelyjen luomisessa esimerkiksi opetussuunnitelman rakenteiden ja ajoituksen puitteissa. Niin ikään eri osapuolten yhteistyö opetussuunnitelmatyössä sekä ammatillisen peruskoulutuksen sisällä että koulutusjärjestelmien välillä on tärkeää.

Henkilöstön perehtymistä ja koulutusta osaamisen tunnistamiseen ja tunnustamiseen toteutetaan oppilaitoksissa pääasiassa sisäisesti perehtyen tai omilla koulutuspäivillä. Koulutusta ja perehtymistä tarvitaan edelleenkin niin yleisesti kuin oman organisaation sisällä sekä ulkopuolisiin koulutuspäiviin osallistuen ja koulutusta eri henkilöstöryhmiin kohdennettuna. On tärkeää, että henkilöstöllä on mahdollisuus vaihtaa kokemuksia ja hyviä käytänteitä sekä keskenään että alakohtaisesti ja alueellisesti. Henkilöstön korkeatasoinen osaaminen ja myönteinen asennoituminen ovat avainasemassa osaamisen tunnustamisen laadun varmistuksessa.

OSTU-SELVITYSRYHMÄ

OSTU-selvitysryhmä

Lea Soininen

KL, yliopettaja, OSTU- hankkeen projektipäällikkö

Jyväskylän ammattikorkeakoulu, ammatillinen opettajakorkeakoulu

Annu Niskanen

KL, YM, lehtori

Jyväskylän ammattikorkeakoulu, ammatillinen opettajakorkeakoulu

Aino Lepänjuuri

YL, yliopettaja

Jyväskylän ammattikorkeakoulu, ammatillinen opettajakorkeakoulu

Marja-Leena Stenström

YTT, professori

Koulutuksen tutkimuslaitos, Jyväskylän yliopisto

Sari Riekkö

Projektipäällikkö

Jyväskylän koulutuskuntayhtymä, Jyväskylän ammattiopisto

Sanna Boman

FT, tutkimusassistentti (16.3.2009–6.11.2009)

Jyväskylän ammattikorkeakoulu, ammatillinen opettajakorkeakoulu

Liisa Marin

Projektsihteeri (7.11.2009–31.1.2010)

Jyväskylän ammattikorkeakoulu, ammatillinen opettajakorkeakoulu

LÄHTEET

Lähteet

Lea Soinen & Annu Niskanen & Aino Lepänjuuri ja Sanna Boman:
Miten kenttä on toiminut? Valtakunnallisen kyselytutkimuksen tulokset

Kumpulainen, T. (toim.) 2008. Koulutuksen määrälliset indikaattorit 2008. Opetushallitus.

Opetushallitus 2009. Koulutusnetti. www.koulutusnetti.fi. Luettu 16.4.2009.

Opetusministeriö. Laki ammatillisesta koulutuksesta. 21.8.1998/630.

Opetusministeriö 2004a. Aikaisemmin hankitun osaamisen tunnustaminen koulutusjärjestelmässä. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2004:27. Helsinki.

Opetusministeriö 2004b. Koulutus ja tutkimus 2003–2008. Kehittämissuunnitelma. Opetusministeriön julkaisuja 2004:6. Yliopistopaino, Helsinki.

Opetusministeriö 2007. Koulutus ja tutkimus vuosina 2007–2012. Kehittämissuunnitelma. Opetusministeriön julkaisuja 2008:9. Yliopistopaino, Helsinki.

Aino Lepänjuuri: Yhteisin käsittein osaamista tunnustamaan ja tunnustamaan

Aikaisemmin hankitun osaamisen tunnustaminen koulutusjärjestelmässä. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2004:27.

http://www.minedu.fi/OPM/Julkaisut/2004/aikaisemmin_hankitun_osaamisen_tunnustaminen_koulutusjarjestelma

Aiemmin hankitun osaamisen tunnustaminen korkeakouluissa Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2007:4. http://www.minedu.fi/OPM/Julkaisut/2007/Aiemmin_hankitun_osaamisen_tunnustaminen_korkeakouluissa.html

Colardyn, D. & Bjornavold, J. (ed) 2005. The learning continuity: European inventory on validating non-formal and informal learning. National policies and practices in validating non-formal and informal learning. Cedefop Panorama Series 117.

Keurulainen, H. (2007). Aiemmin hankitun osaamisen tunnistaminen elinikäisen oppimisen viitekehyksessä. Julkaisussa Niskanen A. & Virtanen R. (toim.) 2008. Taidatko tunnistamisen? Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 92/2008. 12–17.

Koulutus ja tutkimus vuosina 2007–2012, Kehittämissuunnitelma. Opetusministeriö 2007.

Laki ammatillisesta koulutuksesta 21.8.1998/630 ja 15.7.2005/601 ja Asetus ammatillisesta koulutuksesta 6.11.1998/811 ja 21.7.2005/603.

Niskanen, A., Lepänjuuri, A. & Rautio, T. (toim.) 2006. Tunnistatko Taiturin? Osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen korkea-asteella. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 67.

OSTU-selvitys, haastatteluaineisto. 2009. Osaamisen tunnistamisen hyvien käytänteiden kokoaminen ja levittäminen ammatillisessa peruskoulutuksessa.

Virtanen, R. & Lepänjuuri, A. Importance and Tools of Individualized Career Planning in Adult education (esitys 20.11.2009). The International Careers Conference. Wellington, New Zealand 2009. Transforming Careers – unleashing potential.

Lea Soininen: Osaamisen kuvaamisesta kokonaisvaltaiseen ammatilliseen osaamiseen

Asetus ammatillisesta koulutuksesta 6.11.1998/811.

Cheetham, G & Chivers, G. 2005. Professions, Competence and Informal Learning. Edward Elgar publishing, Inc.

Ellström, P.-E. 1994. Kompetens, utbildning och lärande i arbetslivet. Problem, begrepp och teoretiska perspektiv.

Kankaanpää, A. 1997. Ammatin kuvaus koulutuksen apuna. Ammattien kuvausjärjestelmän rakentamisnäkökulmia, ongelmia ja ehdotuksia. Helsinki: Opetushallitus.

Keurulainen, H. 2006. Osaaminen ja arviointi. Teoksessa A. Niskanen, A. Lepänjuuri & T. Rautio (toim.) Tunnistatko taiturin? Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 67, 23–36.

Laki ammatillisesta koulutuksesta 21.8.1998/630

Opetushallitus 1995. Ammatillisen peruskoulutuksen opetussuunnitelman perusteet. Helsinki.

Opetushallitus. 2006. Ammattiosaamisen näytöt käyttöön. Vantaa: Dark Oy.

Opetushallitus. 2009. Ammatillisen perustutkinnon perusteet. Helsinki.

Opetusministeriö. 2008. Ammatillisten perustutkintojen kehittämisen periaatteet. dnro 2/502/2008.

OSTU-selvitys, haastatteluaineisto. 2009. Osaamisen tunnistamisen hyvien käytänteiden kokoaminen ja levittäminen ammatillisessa peruskoulutuksessa.

Rauste - von Wright, M-L. Von Wright, J. & Soini, T. 2003. Oppiminen ja koulutus. Juva: WS Bookwell Oy.

Ruohotie, P. & Honka, J. 2003. Ammatillinen huippuosaaminen: kompetenssitutkimusten avaama näkökulma huippuosaamiseen, sen kehittämiseen ja johtamiseen. Hämeenlinna: Hämeen ammattikorkeakoulu.

Taalas, M. 1995. Ammattitutkinto ammattitaidon näyttönä. Ammatillisten aikuistutkintojen kehittäminen. Jyväskylän yliopisto: Kasvatustieteiden tutkimuslaitoksen julkaisusarja A.

Väärälä, R. 1995. Ammattikoulutus ja kvalifikaatiot. Rovaniemi: Acta Universitatis Lapponiensis.

Soininen, L. 2007. Kompassi käteen – ammattitaidon ja ammatillisen kasvun määrittelyä. Teoksessa L. Soininen (toim.) Ammattiosaamisen näytöt. Osaamisen kehittämisen lippulaiva? Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisu 75, 11–26.

Annu Niskanen & Lea Soininen: Osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen prosessi

Aiemmin hankitun osaamisen tunnustaminen korkeakouluissa. http://www.minedu.fi/OPM/Julkaisut/2007/Aiemmin_hankitun_osaamisen_tunnustaminen_korkeakouluissa.html

Aikaisemmin hankitun osaamisen tunnustaminen koulutusjärjestelmässä. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2004:27. http://www.minedu.fi/OPM/Julkaisut/2004/aikaisemmin_hankitun_osaamisen_tunnustaminenkoulutusjarjestelma

Asetus ammatillisesta koulutuksesta 6.11.1998/811.

Lahtinen, M. ja Lankinen, T. 2009. Koulutuksen lainsäädäntö käytännössä. Tietosanoma.

Laki ammatillisesta koulutuksesta 21.8.1998/630.

Laki ammatillisesta koulutuksesta 21.7.2005/603.

Laki ammatillisesta koulutuksesta 15.7.2007/601.

Laki ammatillisesta koulutuksesta 10.7.2008/488.

OSTU-selvitys, haastatteluaineisto. 2009. Osaamisen tunnistamisen hyvien käytänteiden kokoaminen ja levittäminen ammatillisessa peruskoulutuksessa.

Suomen yliopistojen rehtorineuvosto & Ammattikorkeakoulujen rehtorien neuvosto. 2009. Oppimisesta osaamiseen: Aiemmin hankitun osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen. Työryhmäraportti maaliskuu 2009.

Annu Niskanen: Osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen
– etua kaikille osapuolille

Aiemmin hankitun osaamisen tunnustaminen korkeakouluissa. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2007:4.

Aiemmin hankitun osaamisen tunnustaminen koulutusjärjestelmässä. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2004:27.

Atjonen, P. 2007. Hyvä, paha arviointi. Tammi.

Niskanen, A. 2008. Ammattiosaamisen näytöt ja osaamisen tunnistaminen ammatillisissa perustutkinnoissa – case opettajien käsityksistä ammattiosaamisen näyttöjen kehittämisestä. Teoksessa Taidatko tunnistamisen? Toim. A. Niskanen & R. Virtanen. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja.

OSTU-selvitys, haastatteluaineisto. 2009. Osaamisen tunnistamisen hyvien käytänteiden kokoaminen ja levittäminen ammatillisessa peruskoulutuksessa.

Marja-Leena Stenström: Osaamisen arvioinnin ja tunnistamisen haasteet eurooppalaisessa kontekstissa

Bennett, Y. 1999. The validity and reliability of assessment and self-assessments of work-based learning. Teoksessa P. Murphy (toim.) *Learners, learning and assessment*. Trowbridge, UK: Cromwell Press, 277–289.

Biemans, H., van den Elsen, E., Wesselink, R. & Mulder, M. 2006. Competence-based assessment in Dutch VET: Criteria and experiences. Paper presented at the ECER 2006 Geneva, 13.9.2006.

Biggs, J. 1994. Student learning research and theory. Where do we currently stand? Teoksessa G. Gibbs (toim.): *Improving student learning. Theory and practice*. Oxford: Oxford Centre for Staff Development, 1–9.

Birenbaum, M. & Dochy, F. 1996. Introduction. Teoksessa M. Birenbaum & F. Dochy (toim.) *Alternatives in assessment of achievements, learning processes and prior learning*. Boston: Kluwer, xiii-xv).

Bjönnavåld, J. 2001. Making learning visible: Identification, assessment and recognition of nonformal learning. *European Vocational Training Journal* 22, 24–32.

Black, O. 1999. Assessment, learning theories and testing systems. Teoksessa P. Murphy (toim.) *Learners, learning & assessment*. London: Paul Cahpman in association with the Open University, 118–134. Guba, G. E. ja Lincoln, Y. S. 1989. *Fourth generation evaluation*. Newsbury Park. CA: SAGE Publications.

Collin, K. 2005. Experience and shared practice design engineers' learning at work. *Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research* 261.

Commission of the European Communities. 2005. Commission staff working paper. *Towards a European qualifications framework for lifelong learning*. Brussels.

Descy, P., Tchibozo, G. & van Loo, J. 2009. Trends, issues and challenges for EU VET policies beyond 2010. Paper presented at the European Conference on Educational Research, Vienna, Austria 28–30 September 2009.

Dierick, S. & Dochy, F. 2001. New lines in edometrics. New forms in assessment lead to new assessment criteria. *Studies in educational evaluation* 27, 307–329.

Dochy, J. & McDowell. 1997. Introduction: Assessment as a tool for learning. *Studies in Educational Evaluation* 23 (4), 279–298.

Eisner, E. 1993. Reshaping assessment in education: Some criteria in search of practice. *Journal of Curriculum Studies* 25, 219–233.

Ellström, P.-E. 1994. Kompetens, utbildning och lärande i arbetslivet. Problem, begrepp och teoretiska perspektiv.

Ellström, P.-E. 2001. The many meanings of occupational competence and qualification. In W. Nijhof & J. Streumer (Eds.) *key qualifications in work and education*. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers, 39–50.

Eraut, M. 1997. *Developing professional knowledge and competence*. London: Falmer.

Grollmann, P. 2007. Professional competence as a benchmark for a European space of vocational education and training. *Journal of European Industrial Training* 32 (2/3), 138–156.

Kankaanpää, A. 1997. Ammatin kuvaus koulutuksen apuna. Ammattien kuvausjärjestelmän rakentamisen näkökulmia, ongelmia ja ehdotuksia. Helsinki: Opetushallitus.

Lave, J. ja Wenger, E. 1991. *Situated learning. Legitimate peripheral participation*. Cambridge: Cambridge University Press.

Leimu, K. 2004. Vertailun käsitteestä koulutustutkimuksissa. Teoksessa K. Leimu (toim.): *Kansainväliset IEA-tutkimukset Suomi-kuvaa luomassa*. Jyväskylän yliopisto: Koulutuksen tutkimuslaitos, 27–42.

Linnakylä, P. ja Välijärvi, J. 2005. Arvon mekin ansaitsemme. Kansainvälinen arviointi suomalaisen koulun kehittämiseksi. Jyväskylä: PS-kustannus.

Mezirow, J. 1991. *Transformative dimensions of adult learning*. San Francisco: Jossey-Bass.

Nowak, S. 1977. The strategy of cross-national survey research for the development of social theory. Teoksessa A. Szalai ja R. Petrella (toim.): *Cross-national comparative survey research. Theory and practice*. Oxford: Pergamon Press.

Onstenk, J. 2000. Training for new jobs: contents and pilot projects. Teoksessa M. Tessaring & P. Descy (toim.) 2nd report on vocational training research in Europe. Office for Official Publication of the European Communities, Thessaloniki.

Otala, L. 1992. Koulutus menestystekijänä. Suomen itsenäisyyden juhlarahasto. Sitra 122. Helsinki: Gummerus.

Paloniemi, S. 2004. Ikä, kokemus ja osaaminen: työntekijöiden käsityksiä iän ja kokemuksen merkityksestä ammatillisessa osaamisessa ja sen kehittämisessä. Jyväskylän Studies in Education, Psychology and Social Research. 253.

Paloniemi, S. 2006. Experience, competence and workplace learning. Journal of Workplace Learning 18 (7/8), 439–450.

Poikela, E. 1998. Oppiminen, arviointi ja osaaminen. Teoksessa A. Räisänen (toim.) Hallitaanko ammatti? Pätevyyden määrittelyä arvioinnin perustaksi. Helsinki: Opetushallitus. Arviointi 2, 35–46.

Poikela, E. 2002. Osaamisen arviointi. Teoksessa R. Honkonen (toim.): Koulutuksen lumo – Retoriikka, politiikka ja arviointi. Tampere: Tampereen yliopistopaino, 229–246.

Rouhiainen, P. & Valjus, S. 2003. Kohti tiiviimpää koulutuksen eurooppalaista yhteistyötä. Leonardo-ohjelma Kööpenhaminan julistuksen tukena. Helsinki: Opetushallitus, Leonardo-keskus & CIMO:

Ruohotie, P. 2002. Kvalifikaatioiden ja kompetenssien kehittäminen ammattikorkeakoulun tavoitteena. Teoksessa J-P. Liljander (toim.) Omalla tiellä. Ammattikorkeakoulut kymmenen vuotta. Helsinki: Edita, 108–127.

Segers, M., Dochy, F. & Cascallar, E. 2003. Optimising new modes of assessment: In search of qualities and standards. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers.

Stenström, M.-L. 2001. Näytöt ammatillisessa peruskoulutuksessa. Kokemuksia ja tutkimustarpeita. Helsinki: Opetushallitus.

Stenström, M.-L. 2002. Aikuiset koulutuksessa: Yhteenvetoa ja johtopäätöksiä 40+ -tutkimuksesta. Teoksessa M-L. Stenström, P. Linnakylä, A. Malin, P. Nikkanen, E. Piesanen & S. Valkonen. 2002. Yli 40-vuotiaat aikuiskoulutuksessa: 'Kyllä sieltä aina jotakin reppuun jää!' Helsinki: Opetusministeriö, 237–245.

Stenström, M.-L. 2005. Assessment of work-based learning in VET as a subject for research: Quality assurance and practice-oriented assessment in vocational education and training. Special edition of The Finnish Journal of Vocational and Professional Education, 99–105.

Stenström, M.-L. 2006. Polytechnic graduates' working life skills and expertise. Teoksessa P. Tynjälä, J. Välimaa & G. Boulton-Lewis (toim.) Higher education and working life collaborations, confrontations and challenges. Advances in Learning and Instruction Book Series. Pergamon & EARLI, Amsterdam: Elsevier, 89–102.

Stenström, M.-L. & Laine, K. (toim.) 2006a. Quality and practice in assessment: New approaches in work-related learning. University of Jyväskylä, Institute for Educational Research.

Stenström, M.-L. & Laine, K. (toim.) 2006b. Towards good practices for practice-oriented assessment in European vocational education. University of Jyväskylä, Institute for Educational Research. Occasional Papers 30.

Stenström, M.-L., Laine, K. & Kurvonen, L. 2006. Practice-oriented assessment in Finnish VET – Towards quality assurance through vocational skills demonstrations. Teoksessa M.-L. Stenström & K. Laine (toim.) Quality and practice in assessment: New approaches in work-related learning. University of Jyväskylä, Institute for Educational Research, 89–120.

Streumer, J.N. & Bjorkquist, D.C. 1998. Moving beyond traditional vocational education and training: emerging issues. Teoksessa W.J. Nijhof & J.N. Streumer (toim.) Key qualifications in work and education. Kluwer: Dordrecht, 249–264.

Tynjälä, P. 1999. Oppiminen tiedon rakentamisena: konstruktivistisen oppimiskäsityksen perusteita. Helsinki: Kirjayhtymä.

Tynjälä, P., Slotte, V., Nieminen, J., Lonka, K., & Olkinuora, E. 2006. From university to working life: Graduates' workplace skills in practice. Teoksessa P. Tynjälä, J. Välimaa, & G. Boulton-Lewis (toim.) Higher education and working life: Collaborations, confrontations and challenges. Amsterdam: Elsevier, 77–88.

Wolf, A. 1995. Competence-based assessment. Bury St Edmunds, UK: St Edmundsbury Press.

LIITTEET

Arvoisa vastaanottaja

OSAAMISEN TUNNISTAMISEN JA TUNNUSTAMISEN HYVIEN KÄYTÄNTEIDEN KOKOAMINEN JA LEVITTÄMINEN AMMATILLISESSA PERUSKOULUTUKSESSA SELVITYS

Opetushallitus on tilannut selvityksen, jonka tarkoituksena on kartoittaa opetus-
suunnitelmaperusteisen ammatillisen peruskoulutuksen olemassa olevat alakoh-
taiset ja alueelliset koulutuksen järjestäjien hyvät käytänteet aiemmin hankitun
osaamisen tunnistamisessa ja tunnustamisessa.

Aiemmin hankitun osaamisen tunnistamisella ja tunnustamisella tarkoitetaan niitä käytänteitä, jotka mahdollistavat opiskelijan erilaisissa tilanteissa (mm. aiemmillä opinnoilla, työelämässä, harrastuksissa) hankkiman osaamisen huomioimisen osaksi opintoja ja tutkintoa.

Jyväskylän ammatillinen opettajakorkeakoulu toteuttaa selvityshankkeen yhteistyössä Jyväskylän ammattiopiston ja Jyväskylän yliopiston koulutuksen tutkimuslaitoksen kanssa. Tutkimusryhmässä toimivat yliopettaja Lea Soininen, lehtori Annu Niskanen ja yliopettaja Aino Lepänjuuri Jyväskylän ammatillisesta opettajakorkeakoulusta, professori Marja-Leena Stenström Jyväskylän yliopiston koulutuksen tutkimuslaitoksesta ja lehtori Sari Riekko Jyväskylän ammattiopistosta.

Selvitys on kaksiosainen. Selvityksen ensimmäisessä vaiheessa toteutetaan sähköinen kyselylomaketutkimus, joka lähetetään kaikille toisen asteen ammatillisen peruskoulutuksen koulutuksen järjestäjille. Selvityksen toisessa vaiheessa tarkennetaan kyselyaineistosta esiin nousseita teemoja valikoiduin teemahaastatteluin, jotka tehdään syksyllä 2009. Haastateltavat valitaan kyselylomakeaineiston perusteella.

Selvityksen tulosten perusteella kootaan hyväksi katsotut käytänteet aiemmin hankitun osaamisen tunnistamisesta ja tunnustamisesta levitettäväksi kaikille koulutuksen järjestäjille. Aiheesta tullaan järjestämään valtakunnallinen levittämisseminaari Jyväskylässä joulukuussa 2009 ja tutkimuksen selvitysraportti julkaistaan tammikuussa 2010.

Selvityksen onnistumiseksi pyydämme Teitä ystävällisesti valitsemaan yhden osallistujan jokaiselta edustamaltanne koulutusosalta (enintään 8 osallistujaa/oppilaitos) ja välittämään hänelle/heille tämän tiedotteen sekä kyselylomakkeen [www-osoitteen](#). Osallistujien tulee olla koulutusalaansa aiemmin hankitun osaamisen tunnistamisesta ja tunnustamisesta/opinto-ohjauksesta vastaavia henkilöitä.

Selvitykseen osallistuvia henkilöitä pyydetään vastaamaan Internet-pohjaiseen kyselyyn mahdollisimman pian, kuitenkin viimeistään 15.5.2009. Kyselylomakkeen pääsette täyttämään alla olevasta [www-osoitteesta](#):

<http://digiumenterprise.com/answer/?sid=329806&chk=MT7JJA4U>

Kyselyyn vastaaminen on tärkeä osa selvityksen onnistumista. Siksi toivomme, että löydätte kiireenkin keskeltä aikaa vastaamiseen. Kyselyyn liittyvissä kysymyksissä teitä auttaa tutkimusassistentti Sanna Boman puh. 040-351 5261 tai sanna.boman@jamk.fi.

Kaikki selvityksessä antamanne tiedot käsitellään luottamuksellisesti ja ne jäävät ainoastaan tutkimusryhmän käyttöön. Selvityksestä raportoituja tuloksia ei ole mahdollista liittää keneenkään yksittäiseen koulutuksen järjestäjään tai vastaajaan.

Lisätietoja selvityksestä yliopettaja Lea Soiniselta: lea.soininen@jamk.fi tai 040-532 2587.

Tämä tiedote ja kyselylomakkeen [www-osoite](#) on lähetetty Teille sähköpostitse ja kirjeitse.

Yhteistyöstä etukäteen kiittäen

Ulla Mutka
Johtaja
Ammatillinen opettajakorkeakoulu
Jyväskylän ammattikorkeakoulu

Lea Soininen
Yliopettaja
Ammatillinen opettajakorkeakoulu
Jyväskylän ammattikorkeakoulu

Aiemmin hankitun osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen ammattillisessa peruskoulutuksessa

Tervetuloa vastaamaan kyselyyn!

Kyselylomakkeella kerätään aineistoa Opetushallituksen tilaamaan selvitykseen, jossa kartoitetaan opetussuunnitelmaperusteisen ammatillisen peruskoulutuksen olemassa olevat alakohtaiset ja alueelliset koulutuksen järjestäjien käytänteet aiemmin hankitun osaamisen tunnistamisessa ja tunnustamisessa.

Aiemmin hankitun osaamisen tunnistamisella ja tunnustamisella tarkoitetaan niiden käytäntöjen kokonaisuutta, jotka mahdollistavat opiskelijan erilaisissa tilanteissa (esim. aiemmilla opinnoilla, työelämässä, harrastuksissa) hankkiman osaamisen huomioimisen osaksi opintoja ja tutkintoa.

Kaikki kyselylomakkeella antamanne tiedot käsitellään luottamuksellisesti ja ne jäävät ainoastaan tutkimusryhmän käyttöön.

Kyselyyn vastaamiseen kuluu aikaa noin 20 minuuttia.

KYSELYN TÄYTTÖOHJE

Monivalintakysymyksissä osaan kysymyksistä voi valita vain yhden vastausvaihtoehdon ( ) ja osaan useamman vaihtoehdon [ ]. Avoimissa kysymyksissä voitte kirjoittaa vastauksenne siihen tarkoitettuun tyhjään tilaan. Vastausten pituutta ei ole rajoitettu.

Kyselyssä voitte liikkua vapaasti sivulta toiselle Takaisin/Jatka-painikkeiden avulla ja muuttaa vastauksia ennen kyselyn lopullista lähettämistä. Kyselyyn vastaamisen voi keskeyttää painamalla Jatka myöhemmin -painiketta. Tämän jälkeen vastaajalle tulee ilmoitus ja ohjeet siitä, kuinka vastaaja voi palata jatkamaan kyselyyn vastaamista uudestaan.

Kyselyn lopullisen vastauksen voi lähettää vain kerran painamalla kyselyn lopussa näkyvää Lähetäpainiketta, jonka jälkeen vastauksenne rekisteröityvät lopullisesti.

Kyselyyn vastasi 96 koulutuksen järjestäjää ja kyselyn vastausprosentti on 76,8 %. Yksittäisiä vastauksia saatiin kaikkiaan 223 kappaletta. Prosenttijakaumia tarkasteltaessa on otettava huomioon, että prosentteja laskettaessa pyöristysvirheet usein kumuloituvat niin, että summaksi ei tulekaan tasan 100,0 %.

TAUSTATIEDOT

Aluksi kysymme taustatietoja vastausten analysoimiseksi ja luokittelemiseksi. Pakolliset kysymykset on merkitty *-merkillä.

1. Edustamasi koulutuksen järjestäjä ja oppilaitos?

---

2. Missä läänissä oppilaitoksenne sijaitsee?

(Huom. Jakauma kuvaa yksittäisiä vastauksia)

	N	%
( ) Etelä-Suomen lääni	65	29,1
( ) Länsi-Suomen lääni	85	38,1
( ) Itä-Suomen lääni	19	8,5
( ) Oulun lääni	33	14,8
( ) Lapin lääni	18	8,1
( ) Ahvenanmaan lääni	3	1,4
Yhteensä	N=223	100 %

3. Koko oppilaitoksenne opiskelijoiden määrä?

	N	%
( ) 1–199 opiskelijaa	41	18,4
( ) 200–499	53	23,8
( ) 500–999	40	17,9
( ) 1000–1999	39	17,5
( ) 2000–	50	22,4
Yhteensä	N=223	100 %

4. Vastaajan asema organisaatiossa

	N	%
( ) Rehtori tai muu esimies	42	18,8
( ) Koulutuspäällikkö	31	13,9
( ) Opettaja	47	21,1
( ) Opinto-ohjaaja	99	44,4
( ) Opintosihteeri	0	0
( ) Muu, mikä	4	1,8
Yhteensä	N=223	100 %

5. Edustamasi koulutusala(t)

	N	%
[ ] Humanistinen ja kasvatusala	13	5,8
[ ] Kulttuuriala	23	10,3
[ ] Yhteiskuntatieteiden, liiketalouden ja hallinnon ala /luonnontieteiden ala	28	12,6
[ ] Tekniikan ja liikenteen ala	38	17,0
[ ] Luonnonvara- ja ympäristöala	23	10,3
[ ] Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala	33	14,8
[ ] Matkailu-, ravitsemis- ja talousala	26	11,7
[ ] Useita aloja	39	17,5
Yhteensä	N=223	100 %

6. Minkä tutkinnon/tutkintojen näkökulmasta vastaat kyselyyn?

AIEMMIN HANKITUN OSAAMISEN TUNNISTAMISEN JA TUNNUSTAMISEN
ORGANISOINTI: Osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen ohjeistus ja
vastuut

7. Missä koulutuksen järjestäjänne tiedottaa henkilöstölle periaatteet aiemmin hankitun osaamisen tunnistamiseen ja tunnustamiseen? (Voitte valita useamman vaihtoehdon). N=223

	N	%
☐ Koulutuksen järjestäjän/oppilaitoksen opetussuunnitelmassa	167	74,9
☐ Laatakäsikirjassa	47	21,1
☐ Henkilöstön intranetissä	66	29,6
☐ Koulutuksen järjestäjän/oppilaitoksen www-sivuilla	44	19,7
☐ Opinto-oppaissa/opiskelijan oppaissa	25	11,2
☐ Omissa ohjeissa/suunnitelmissa/käsikirjoissa	25	11,2
☐ Kokouksissa/keskusteluissa	22	9,8
☐ Koulutuksissa/infotilaisuuksissa	18	8,0
☐ Ei missään	8	3,5
☐ Jossain muualla, missä?	10	4,4

8. Miten oppilaitoksenne henkilöstölle on ohjeistettu osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen prosessi?

	N	%
( ) Kaikille aloille käytössä sama yleinen ohje	166	74,8
( ) Kaikille aloille on annettu omat yksityiskohtaiset ohjeet	19	8,6
( ) Kaikille tutkinnoille on annettu omat yksityiskohtaiset ohjeet	15	6,7
( ) Ohjeistusta ei ole saatavilla	13	5,9
( ) Jotenkin muuten, miten?	9	4,0
Yhteensä	N=222	100 %

9. Ketkä osallistuvat osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen prosessiin oppilaitoksessanne? (Voitte valita useamman vaihtoehdon). N=223

	N	%
☐ Rehtori tai muu esimies	97	43,4
☐ Koulutuspäällikkö	87	39,0
☐ Luokanvalvoja	120	53,8
☐ Alakohtainen opettaja	188	84,3
☐ Opinto-ohjaaja	174	78,0
☐ Opintosihteeri	62	27,8
☐ En osaa sanoa	1	0,4
☐ Joku muu, kuka	14	6,2

AIEMMIN HANKITUN OSAAMISEN TUNNISTAMISEN JA TUNNUSTAMISEN PROSESSI: Opiskelijoille tiedottaminen

10. Ovato oppilaitoksessanne koulutusalojen/opintokokonaisuuksien tavoitteet ja sisällöt

	Kyllä	Ei	Jotenkin muuten, miten?
	%	%	%
Opiskelijoiden saatavilla (N=221)	92,8 N=205	3,2 N=7	4,1 N=9
Kuvailtu niin yksityiskohtaisesti ja sel- keästi, että opiskelija voi verrata niihin omaa aiemmin hankkimaansa osaamista (N=207)	57,5 N=72	N=119 7,7	34,8 N=16

11. Tiedotetaanko opiskelijoille koulutuksen alkamisen yhteydessä aiemmin hankitun osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen mahdollisuudesta?

	N	%
☐ Ei	7	3,2
☐ Kyllä, millä tavoin?	213	96,8
<u>Yhteensä</u>	<u>N=220</u>	<u>100 %</u>

TUNNISTAMINEN

Osaamisen tunnistamisella tarkoitetaan opiskelijan aiemmin hankitun osaamisen (tietojen ja taitojen) selvittämistä.

12. Milloin aiemmin hankitun osaamisen tunnistaminen voidaan oppilaitoksessanne tehdä?

	N	%
( ) Ennen koulutuksen aloittamista	10	4,5
( ) Ennen opintokokonaisuuden/-jakson alkua	51	23,0
( ) Määrätyn ajan kuluessa opintojen aloittamisesta	30	13,5
( ) Joustavasti, milloin tahansa koulutuksen aikana	119	53,6
( ) Jokin muu, mikä	12	5,4
<u>Yhteensä</u>	<u>N=222</u>	<u>100 %</u>

13. Kenen aloitteesta osaamisen tunnistamisen prosessi yleisimmin käynnistetään?

	N	%
( ) Opiskelijan omasta pyynnöstä	142	63,9
( ) Alakohtaisen opettajan pyynnöstä	17	7,7
( ) Opinto-ohjaajan pyynnöstä	32	14,4
( ) Luokanvalvoja	13	5,9
( ) Jonkun muun, kenen?	18	8,1
<u>Yhteensä</u>	<u>N=222</u>	<u>100 %</u>

14. Kuvaile, miten opiskelijaa ohjataan tunnistamaan aiemmin hankkimaansa osaamista?

---

15. Kenellä on päävastuu opiskelijan aiemmin hankitun osaamisen tunnistamisen ohjaamisessa?

	N	%
☐ Rehtorilla tai muulla esimiehellä	15	6,7
☐ Koulutuspäälliköllä	16	7,2
☐ Alakohtaisella opettajalla	23	10,3
☐ Luokanvalvojalla	69	30,9
☐ Opinto-ohjaajalla	94	42,2
☐ Opintosihteerillä	0	0
☐ Jollain muulla, kenellä?	6	2,7
Yhteensä	N=223	100 %

16. Miten opiskelijoidenne aikaisempi osaaminen on yleisimmin hankittu? (Voitte valita useamman vaihtoehdon). N=222

	N	%
☐ Aikaisemmalla työkokemuksella	175	78,8
☐ Järjestötoiminnalla (esim. partio)	52	23,4
☐ Harrastustoiminnalla	113	50,9
☐ Varusmiespalveluksella	46	20,7
☐ Työelämän henkilöstökoulutuksessa	15	6,8
☐ Aikaisemmillä korkeakouluopinnoilla	37	16,7
☐ Aikaisemmillä ammatillisilla opinnoilla	209	94,1
☐ Aikaisemmillä työväen ja kansalaisopistojen opinnoilla	42	18,9
☐ Ulkomailla suoritetuilla opinnoilla	25	11,3
☐ Aikaisemmillä tutkinnoilla (esim. lukio- ja ylioppilastutkinto)	191	86,0
☐ Jotenkin muuten, miten?	7	3,2

17. Oletteko työssänne käyttäneet aiemmin hankitun osaamisen tunnistamisen apuna seuraavia välineitä?

Merkitse jokaisen vaihtoehdon kohdalle kyllä/ei, sen mukaan oletko käyttänyt kyseistä välinettä osaamisen tunnistamisessa N=222

Merkitse käyttämistäsi välineistä keskeisimmät (3–5kpl) tärkeysjärjestykseen

	Kyllä	Ei
	%	%
HOPS	71,2	28,8
Portfolio	21,2	78,8
CV	22,5	77,5
Oppimispäiväkirja	19,4	80,6
Tentit	51,4	48,6
Osaamisen näytöt	58,1	41,9
Haastattelut	61,7	38,3
Projektityö/ esitelmä/essee	22,1	77,9
Työtodistukset	94,1	5,9
Tutkintodistukset	97,7	2,3
Pätevyyden tunnustavat asiakirjat (esim. hygieniapassi, tietokoneajokortti)	86,5	13,5
Osaamiskartoitukset	24,3	75,7
Opintojen arviointi ja toteutussuunnitelma	26,1	73,9
Jokin muu, mikä	3,6	96,4

Muulla kuin muodollisessa koulutuksessa hankitun osaamisen tunnistaminen

18. Kuvaile, millä tavalla tunnistatte muualla kuin muodollisessa koulutuksessa (esim. työelämässä, harrastusten kautta) hankittua osaamista?

---

19. Oletteko kokeneet haastavaksi muualla kuin muodollisessa koulutuksessa hankitun osaamisen tunnistamisen?

	N	%
( ) Ei	103	47,0
( ) Kyllä, kuvaile millaisia haasteita olette kokeneet?	116	53,0
<u>Yhteensä</u>	<u>N=219</u>	<u>100 %</u>

20. Tarvitaanko oppilaitoksessanne enemmän ohjeistusta muualla kuin muodollisessa koulutuksessa hankitun osaamisen tunnistamiseen?

	N	%
( ) Ei	89	40,8
( ) Kyllä	129	59,2
<u>Yhteensä</u>	<u>N=218</u>	<u>100 %</u>

21. Miten aiemmin hankitun osaamisen tunnistaminen dokumentoidaan oppilaitoksessanne?

TUNNUSTAMINEN

Osaamisen tunnustamisella tarkoitetaan virallisen hyväksynnän/aseman antamista opiskelijan aiemmin hankkimalle osaamiselle.

22. Kuka tekee oppilaitoksessanne aiemmin hankitun osaamisen tunnustamispäätöksen?

	N	%
( ) Rehtori tai muu esimies	77	34,5
( ) Koulutuspäällikkö	64	28,7
( ) Alakohtainen opettaja tai luokanvalvoja	35	15,7
( ) Opinto-ohjaaja	31	13,9
( ) Opintosihtööri	0	0
( ) En osaa sanoa	2	0,9
( ) Joku muu, kuka	14	6,3
<u>Yhteensä</u>	<u>N=223</u>	<u>100 %</u>

23. Miten aiemmin hankitun osaamisen tunnustamispäätös dokumentoidaan oppilaitoksessanne?

---

24. Onko opiskelijalla mahdollista tehdä oikaisupyyntöä tunnustamispäätöksestä?

	N	%
( ) Ei	9	4,1
( ) Kyllä	208	95,9
<u>Yhteensä</u>	<u>N=217</u>	<u>100 %</u>

25. Onko osaamisen tunnustamisella korvattuja arvosanoja mahdollista korottaa?

	N	%
( ) Ei	56	26,2
( ) Kyllä, kuvaile millä tavoin?	158	73,8
<u>Yhteensä</u>	<u>N=214</u>	<u>100 %</u>

Osaamisen tunnustamisen merkitys

26. Korvaako aikaisempi osaaminen yleisimmin tutkinnon

	N	%
( ) Yhteisiä ammatillisia opintoja	12	5,5
( ) Yhteisiä opintoja	102	46,4
( ) Vapaasti valittavia opintoja	90	40,9
( ) Jotain muuta, mitä?	16	7,3
<u>Yhteensä</u>	<u>N=220</u>	<u>100 %</u>

27. Voidaanko kaikkia opintoja tunnustaa aiemmin hankitulla osaamisella?

	N	%
( ) Ei	45	20,5
( ) Kyllä	174	79,5
<u>Yhteensä</u>	<u>N=219</u>	<u>100 %</u>

Jos vastasit edelliseen kysymykseen myöntävästi voit hypätä seuraavan kysymyksen yli.

28. Kuvaile, mitä opintoja ja minkä vuoksi ei ole mahdollista tunnustaa aiemmin hankitulla osaamisella edustamallasi koulutusosalalla?

---

29. Onko oppilaitoksessanne rajattu kuinka "vanhaa" osaamista tunnustetaan?

	N	%
( ) Ei	152	70,0
( ) Kyllä, millä tavoin?	65	30,0
<u>Yhteensä</u>	<u>N=217</u>	<u>100 %</u>

30. Arvioi, mikä on osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen prosessiin kuluva aika opiskelijan hakemuksesta tunnustamispäätökseen?

	N	%
( ) 1–6 päivää	66	30,0
( ) 1–4 viikkoa	134	60,9
( ) Useita kuukausia	4	1,8
( ) Jokin muu, mikä	16	7,3
<u>Yhteensä</u>	<u>N=220</u>	<u>100 %</u>

31. Nopeuttaako aiemmin hankitun osaamisen tunnustaminen opiskelijoidenne opintoja?

	N	%
( ) Ei	68	30,9
( ) Kyllä	152	69,1
<u>Yhteensä</u>	<u>N=220</u>	<u>100 %</u>

Jos vastasit myöntävästi edelliseen kysymykseen voit hypätä seuraavan kysymyksen yli.

32. Arvioi, miksi aiemmin hankitun osaamisen tunnustaminen ei nopeuta opiskelijan opintoja oppilaitoksessanne?

Henkilökohtaisen opintosuunnitelman käyttö osaamisen tunnistamisessa ja tunnustamisessa

33. Dokumentoidaanko osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen osaksi henkilökohtaista opintosuunnitelmaa?

	Ei %	Kyllä %	En osaa sanoa %
Osaamisen tunnistaminen (N=216)	17,6 N=38	63,4 N=137	19,0 N=41
Osaamisen tunnustaminen (N=217)	7,8 N=17	84,3 N=183	7,8 N=17

34. Kuvaile, miten henkilökohtaista opintosuunnitelmaa hyödynnetään aiemmin hankitun osaamisen tunnistamisessa ja tunnustamisessa?

---

35. Kuinka tarpeellisenä näette henkilökohtaisen opintosuunnitelman käytön osana osaamisen tunnistamista ja tunnustamista? (Asteikko 1–5, 1=täysin tarpeeton, 5=erittäin tarpeellinen).

	1 %	2 %	3 %	4 %	5 %	ka=keskiarvo, s=keskihajonta
Osaamisen tunnistaminen (N=212)	4,2 N=9	7,1 N=15	20,8 N=44	22,2 N=47	45,7 N=97	ka=3,98, s=1,15
Osaamisen tunnustaminen (N=213)	2,3 N=5	5,2 N=11	18,8 N=40	21,1 N=45	52,6 N=112	ka=4,16, s=1,05

Henkilöstön koulutus osaamisen tunnistamiseen ja tunnustamiseen

36. Ketä oppilaitoksessanne on koulutettu aiemmin hankitun osaamisen tunnistamiseen ja tunnustamisen prosessiin? (Voitte valita useamman vaihtoehdon). N=223

	N	%
☐ Rehtori tai muu esimies	83	37,2
☐ Koulutuspäällikkö	76	34,1
☐ Alakohtainen opettaja tai luokanvalvoja	112	50,2
☐ Opinto-ohjaaja	149	66,8
☐ Opintosihteeri	61	27,3
☐ En osaa sanoa	49	21,9
☐ Ei ketään	3	1,3
☐ Joku muu, kuka	9	4,0

37. Miten oppilaitoksenne henkilökuntaa on koulutettu aiemmin hankitun osaamisen tunnistamiseen ja tunnustamiseen? (Voitte valita useamman vaihtoehdon). N=223

	N	%
☐ Ulkoisilla koulutuspäivillä	83	37,2
☐ Yhteisillä sisäisillä koulutuspäivillä	99	44,3
☐ Oma perehdytys	147	65,9
☐ Jotenkin muuten, miten?	30	13,4

38. Missä määrin ohjeistusta osaamisen tunnistamiseen ja tunnustamiseen on saatavilla henkilöstölle omassa oppilaitoksessanne? (Asteikko 1–5, 1=ei lainkaan riittävästi, 5=riittävästi).

	1	2	3	4	5	
	%	%	%	%	%	
Osaamisen tunnistaminen	6,8	24,6	30,9	27,7	10,0	ka=3,10, s=1,09
(N=220)	N=15	N=54	N=68	N=61	N=22	
Osaamisen tunnustaminen	5,5	20,8	28,1	31,3	14,3	ka=3,28, s=1,11
(N=217)	N=12	N=45	N=61	N=68	N=31	

ITSEARVIOINTI Aiemmin hankitun osaamisen tunnistamisen ja tunnuksustamisen prosessista

39. Arvioi osaamisen tunnistamisen ja tunnuksustamisen merkitystä opiskelijalle

	Täysin samaa mieltä %	Osittain samaa mieltä %	Osittain eri mieltä %	Täysin eri mieltä %	En osaa sanoa %
Opiskelijan motivaatio paranee (N=222)	54,1 N=120	38,3 N=85	4,9 N=11	0,9 N=2	1,8 N=4
Opiskelijan opiskeluaika lyhenee (N=221)	35,3 N=78	38,9 N=86	15,4 N=34	10,4 N=23	0 N=0
Opiskelijan tietoisuus omasta osaamisesta lisääntyy (N=221)	32,1 N=71	50,2 N=111	11,8 N=26	2,7 N=6	3,2 N=7
Opiskelijan opiskelukustannukset pienenevät (N=221)	23,1 N=51	41,1 N=91	16,3 N=36	10,0 N=22	9,5 N=21

40. Arvioi osaamisen tunnistamisen ja tunnuksustamisen merkitystä ohjaushenkilöstön näkökulmasta. Mitä hyötyä tai haittaa?

---

41. Arvioi aiemmin hankitun osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen merkitystä oppilaitoksen näkökulmasta.

	Täysin samaa mieltä %	Osittain samaa mieltä %	Osittain eri mieltä %	Täysin eri mieltä %	En osaa sanoa %
Oppilaitoksen tuloksellisuus paranee (N=219)	20,5 N=45	49,3 N=108	17,4 N=38	3,2 N=7	9,6 N=21
Oppilaitoksen taloudellinen tehokkuus lisääntyy (N=221)	18,1 N=40	44,3 N=98	19,0 N=42	5,9 N=13	12,7 N=28
Oppilaitoksen yhteiskunnallinen vaikutus kasvaa (N=220)	16,4 N=36	47,3 N=104	15,9 N=35	3,2 N=7	17,2 N=38

42. Miten oppilaitoksessanne on onnistuttu osaamisen tunnistamisessa ja tunnustamisessa oman käsityksesi mukaan? (Asteikko 1–5, 1=heikosti, 5=erinomaisesti).

	1 %	2 %	3 %	4 %	5 %	
Osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen (N=220)	0,9 N=2	7,7 N=17	39,6 N=87	42,7 N=94	9,1 N=20	$k_a=3,51, s=0,8$

43. Perustelu arviollesi

HAASTEET, TULEVAISUUS JA KEHITTÄMINEN

44. Kuvaile, millaisia haasteita olette oppilaitoksessanne kohdanneet osaamisen tunnistamisessa ja tunnustamisessa?

---

45. Mihin haasteisiin erityisesti tarvitaan lisää koulutusta aiemmin hankitun osaamisen tunnistamisessa ja tunnustamisessa?

---

46. Millä tavoin osaamisen tunnistamista ja tunnustamista voitaisiin kehittää valtakunnallisesti ammatillisessa peruskoulutuksessa?

---

47. Olivatko kyselyssä käytetyt käsitteet ennestään tuttuja? Jos ei, luettele mihin käsitteisiin olisit kaivannut selvennystä.

---

48. Muita kommentteja tai kysymyksiä liittyen osaamisen tunnistamiseen ja tunnustamiseen?

Tässä olivat kaikki kysymykset. Paina vielä oikeassa alalaidassa näkyvää Lähetä-painiketta, jotta antamasi vastaukset tallentuvat

HAASTATTELUKUTSU

OSAAMISEN TUNNISTAMISEN JA TUNNUSTAMISEN HYVIEN KÄYTÄNTEIDEN KOKOAMINEN JA LEVITTÄMINEN AMMATILLISESSA PERUSKOULUTUKSESSA SELVITYS

Kiitos selvityksen Internet-kyselyyn osallistumisesta, joka toteutettiin huhti - toukokuussa kaikille toisen asteen ammatillisen peruskoulutuksen koulutuksen järjestäjille.

Syyskuun aikana toteutamme selvityksen toisen vaiheen haastattelututkimuksen, jossa kierrämme seitsemässä oppilaitoksessa haastattelemassa osaamisen tunnistamiseen ja tunnustamiseen perehtyneitä henkilöitä. Haastatteluiden tavoitteena on löytää toimivia ja hyväksi havaittuja osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen käytänteitä levitettäväksi kaikille ammatillisen peruskoulutuksen koulutuksen järjestäjille.

Kutsumme teidän oppilaitoksenne osallistumaan tähän haastattelututkimukseen, sillä teidän näkemykset ja kokemukset osaamisen tunnistamisesta ja tunnustamisesta ovat erittäin tärkeitä tämän asian valtakunnallisessa kehittämisessä.

Haastattelut toteutetaan parihaastatteluna. Toivomme, että haastatteluun osallistuisi oppilaitoksestanne opinto-ohjaaja ja ammatillisten aineiden opettaja. Tärkeintä on, että haastatteluun osallistuvilla henkilöillä on kokemusta/näkemyksiä osaamisen tunnistamisesta ja tunnustamisesta. Mielellään toinen haastatelluista on toiminut vastaajana selvitykseen liittyvässä Internet-kyselyssä. Haastatteluihin osallistuville toimitamme haastatteluteemat tutustuttavaksi etukäteen.

Olemme varanneet oppilaitoksellenne seuraavan päivän haastattelua varten:

Ma 14.9

Pyydämme teitä välittämään tämän kutsun haastatteluun sopiville henkilöille ja pyydämme, että he ottaisivat meihin yhteyttä mahdollisimman pian tarkemman haastatteluajan sopimiseksi/vahvistamiseksi ja yhteystietojen antamiseksi. Haastatteluihin tulisi varata aikaa noin 2 tuntia.

Haastatteluajan voi sopia sähköpostitse tai puhelimitse tutkimusassistentti Sanna Bomanilta: sanna.boman@jamk.fi tai puh. 040 351 5261.

Kaikki haastattelussa annetut tiedot käsitellään luottamuksellisesti ja ne jäävät ainoastaan tutkimusryhmän käyttöön. Haastattelusta raportoituja tuloksia ei ole mahdollista liittää keneenkään yksittäiseen koulutuksen järjestäjään tai vastaajaan.

Yhteistyöstä etukäteen kiittäen

Lea Soininen
Yliopettaja
Jyväskylän ammattikorkeakoulu
Ammatillinen opettajakorkeakoulu

Annu Niskanen
Lehtori
Jyväskylän ammattikorkeakoulu
Ammatillinen opettajakorkeakoulu

OSAAMISEN TUNNISTAMISEN JA TUNNUSTAMISEN HYVIEN KÄYTÄNTEIDEN KOKOAMINEN JA LEVITTÄMINEN AMMATILLISESSA PERUSKOULUTUKSESSA SELVITYS

HAASTATTELUUN VALMISTAUTUMINEN

1. Kootkaa oppilaitoksenne tilastointitavan mahdollistamalla tavalla seuraavia tietoja osaamisen tunnistamiseen ja tunnustamiseen liittyen lukuvuodelta 2008–09 (koko oppilaitoksessa, eri koulutusaloilla, eri tutkinnoissa):
  - Kuinka paljon opiskelijoita oppilaitoksessanne on?
  - Kuinka moni opiskelija tulee osaamisen tunnistamisen piiriin?
  - Kuinka monelle näistä opiskelijoista lopulta tehdään osaamisen tunnustaminen?
  - Kuinka paljon osaamisen tunnustamista tehdään opintoviikkoina/ lukuvuosi?

Miten tunnustamiset jakautuivat

- kaikille yhteisiin opintoihin
  - yhteisiin ammatillisiin opintoihin
  - koulutusohjelmakohtaisiin ammatillisiin opintoihin
  - vapaasti valittaviin opintoihin
2. Tuokaa haastattelutilanteeseen aineistoja, jotka liittyvät suoraan tai välillisesti osaamisen tunnistamiseen ja tunnustamiseen, kuten esimerkiksi
    - opiskelijoille tiedottaminen ja opiskelijoiden ohjaus
    - henkilöstölle tiedottaminen ja henkilöstön perehdyttäminen
    - osaamisen tunnistamisessa käytettävät asiakirjat, toimintaohjeet, menettelytavat, menetelmät, ”työkalut” yms. Erityisesti olemme kiinnostuneita ammatillisen osaamisen tunnistamisen menettelyistä ja ”työkaluista”

3. Jos olette kuvanneet/dokumentoineet oppilaitoksenne osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen kokonaisuuden (prosessin vaiheet, toimijat, toimijoiden työnjako, menetelmät, materiaalit jne.), ottakaa kuvaus mukaa haastattelutilanteeseen. Jos osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen kokonaiskuvausta ei ole olemassa, hahmotakaa mahdollisuuksienne mukaan OSTU- prosessinne (=osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen prosessi) mind- mapin, prosessikaavion, taulukon tms. muotoon ja ottakaa hahmotelma mukaa haastattelutilanteeseen.

Toivomme, että voitte luovuttaa näitä aineistoja, kuvauksia ja tietoja selvityksen tekijöiden käyttöön. Kaikki haastattelussa annetut tiedot käsitellään luottamuksellisesti ja ne jäävät ainoastaan tutkimusryhmän käyttöön. Haastattelusta raportoituja tuloksia ei ole mahdollista liittää keneenkään yksittäiseen koulutuksen järjestäjään tai vastaajaan.

HAASTATTELUN TEEMOJA:

1. Käytössä olevat käsitteet
2. Oppilaitoksen eri toimijoiden eri toimijoiden perehdyttäminen osaamisen tunnistamiseen ja tunnustamiseen
-ks. valmistautumisohje 2
3. Mitä osaamista tunnistetaan ja tunnustetaan ja kuinka paljon?
  - 3.1 Kuinka paljon opintoja tunnustetaan oppilaitoksessanne?
-ks. valmistautumisohje 1
  - 3.2 Osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen reunaehdot
  - 3.3 Millä tavalla hankittua osaamista tunnistetaan ja tunnustetaan oppilaitoksessanne?
  - 3.4 Muualla kuin muodollisessa koulutuksessa hankitun osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen
4. Osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen organisointi oppilaitoksessa
-ks. valmistautumisohje 2 & 3
5. Osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen perustelut eri osapuolten näkökulmasta
6. Osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen kehittäminen

JYVÄSKYLÄN
AMMATTIKORKEAKOULU

PL 207, 40101 Jyväskylä
Rajakatu 35, 40200 Jyväskylä
Puh. 020 743 8100
Faksi (014) 449 9700
Sähköposti: jamk@jamk.fi
www.jamk.fi

AMMATILLINEN OPETTAJAKORKEAKOULU

HYVINVOINTIYKSIKKÖ

LIIKETOIMINTA JA PALVELUT -YKSIKKÖ

TEKNOLOGIAYKSIKKÖ